

บทที่ 4

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่องการส่งเสริมการจัดการศึกษาเพื่อความยุติธรรมทางสังคมในสถานศึกษาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษามุมมองของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาที่มีต่อการจัดการศึกษาเพื่อความยุติธรรมทางสังคม ศึกษาองค์ประกอบของการจัดการศึกษาเพื่อความยุติธรรมทางสังคม และเพื่อนำเสนอรูปแบบการส่งเสริมการจัดการศึกษาเพื่อความยุติธรรมทางสังคมในสถานศึกษาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ รูปแบบที่ใช้ในการวิจัยเป็น กรณีศึกษา (Case study) สามจังหวัดชายแดนภาคใต้

การออกแบบการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้แบ่งการวิจัยออกเป็น 2 ระยะ ได้แก่ ระยะที่ 1 ศึกษา มุมมองของผู้เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาที่มีต่อการจัดการศึกษาเพื่อความยุติธรรมทางสังคมและ ศึกษาองค์ประกอบของการส่งเสริม การจัดการศึกษาเพื่อความยุติธรรมทางสังคมในสถานศึกษาใน สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ระยะที่ 2 นำเสนอรูปแบบการส่งเสริมการจัดการศึกษาเพื่อความยุติธรรม ทางสังคมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ผลการวิจัยมีดังนี้

1. มุมมองของผู้เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาที่มีต่อการจัดการศึกษาเพื่อความยุติธรรมทางสังคม ในสถานศึกษา

จากการศึกษามุมมองของผู้เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาที่มีต่อการจัดการศึกษาเพื่อความ ยุติธรรมทางสังคมในสถานศึกษา ในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) และนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ด้วยการใช้เทคนิคการวิเคราะห์ด้วยทฤษฎีฐานราก (Grounded theory) ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษา มีมุมมองต่อการจัดการศึกษาเพื่อความ ยุติธรรมทางสังคม ใน 3 ลักษณะ คือ 1.1) กลุ่มที่มีมุมมองในเชิงนิติศาสตร์ กฎเกณฑ์ และบรรทัด ฐานทางสังคม 1.2) กลุ่มที่มีมุมมอง ในมิติของการกระจายทรัพยากร และ 1.3) กลุ่มที่มีมุมมองในมิติ ของการยอมรับ ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1.1. กลุ่มที่มีมุมมองในเชิงนิติศาสตร์ กฎเกณฑ์ และบรรทัดฐานทางสังคม

กลุ่มนี้ มองว่าการจัดการศึกษา จะต้องเป็นไปตามที่กฎหมายกำหนดไว้ ทุกคนต้อง อยู่ภายใต้กฎหมายเดียวกัน รัฐบาลมีหน้าที่จัดการศึกษาให้กับประชาชนทุกคนตามที่กฎหมายกำหนด

ไว้ นั่นคือ รัฐจะต้องดำเนินการให้เด็กทุกคนมีสิทธิในการรับบริการทางการศึกษาจากรัฐอย่างเสมอภาคและเท่าเทียมกัน โดยไม่นำเอาความแตกต่างทางด้านเชื้อชาติ ศาสนา ภาษา เพศสภาพ ถิ่นกำเนิด หรือ ฐานะทางครอบครัวมาเป็นข้อจำกัดในการได้รับการศึกษาอย่างมีคุณภาพ เด็กทุกคนในประเทศไทยต้องมีโอกาสในการเข้าเรียนและได้รับการพัฒนาศักยภาพ รวมถึงการได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาลที่เท่าเทียมกัน รัฐต้องมีวิธีปฏิบัติที่เสมอเหมือนกัน กระบวนการจัดการศึกษาต้องมีคุณภาพเสมอเหมือนกันทั้งโรงเรียนของรัฐและเอกชน ดังที่ ผู้อำนวยการโรงเรียนปัทมาณี กล่าวไว้ว่า “...ที่ว่าเราอยู่ภายใต้กฎหมายเดียวกัน การจัดการศึกษาก็ต้องมีความเสมอภาคและเท่าเทียมกันทุกพื้นที่ ผู้เรียนทุกคนต้องได้รับการศึกษาที่มีคุณภาพเหมือนกัน โดยเฉพาะโอกาสและสิทธิของเด็กควรได้สิทธิเหมือนกัน...” ภายใต้มุมมองในมิตินิติศาสตร์ กฎเกณฑ์ และบรรทัดฐานทางสังคม นั้น มีมุมมองที่เป็นประเด็นย่อย 3 ประเด็น ได้แก่ 1.1.1) การจัดการศึกษาให้เป็นไปตามกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา 1.1.2) การจัดการศึกษาที่สร้างโอกาสให้ผู้เรียนทุกคนอย่างเสมอภาคและเท่าเทียม 1.1.3) การจัดการศึกษาที่ให้ผู้เรียนมีสิทธิทางการศึกษาที่เสมอภาคและเท่าเทียม ในแต่ละประเด็นมีรายละเอียดดังนี้

1.1.1 การจัดการศึกษาให้เป็นไปตามกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา นั่นคือ การจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2561 พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2545 และพระราชบัญญัติการศึกษาภาคบังคับ พ.ศ.2545 รัฐจะต้องดำเนินการให้เด็กทุกคนได้รับการศึกษาเป็นเวลา สิบสองปี ตั้งแต่ก่อนวัยเรียนจนจบการศึกษาภาคบังคับอย่างมีคุณภาพโดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย เด็กไทยทุกคนอย่างน้อยต้องจบการศึกษาภาคบังคับ ดังที่ผู้อำนวยการโรงเรียนนราธิวาส ข กล่าวไว้ว่า “สำหรับผม ผมมองว่าการจัดการศึกษาเพื่อความยุติธรรมทางสังคม คือการจัดการศึกษาที่ให้สิทธิ ให้ความเสมอภาคตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๕ โดยจัดอย่างทั่วถึง มีคุณภาพและไม่เก็บค่าใช้จ่าย นั่นหมายถึง คนไทยทุกคนต้องได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานอย่างน้อย ๑๒ ปีที่รัฐต้องให้การการศึกษา” เช่นเดียวกับผู้อำนวยการโรงเรียนนราธิวาส ค ที่กล่าวว่า

“การจัดการศึกษาที่มีมาตรฐานเดียวกัน ไม่ว่าเรื่องจัดสรรงบประมาณ เรื่องเงินเดือน เด็กไทยทุกคนต้องได้รับการศึกษา เป็นไปตามพระราชบัญญัติที่กำหนด สิทธิโอกาสในการเข้าเรียน ต้องเสมอเหมือนกัน มีสิทธิในการเข้าเรียน และมีสิทธิโอกาสในการพัฒนาศักยภาพเท่าเทียมกันขึ้นอยู่กับความสามารถของตัวผู้เรียน ไม่มีแบ่งแยกว่าลูกคนรวย ลูกคนจน ทุกคนเสมอเหมือนกันอย่างเรื่องของเด็กที่อยู่ในโรงเรียนทั้งหมด ก็ดูแลเหมือนกันหมด ทั้งศาสนาพุทธ อิสลาม คริสต์ ก็ปฏิบัติภายใต้มาตรฐานอันเดียวกัน ภายใต้กฎกติกาของโรงเรียนที่เหมือนกัน”

นอกจากการจัดการศึกษาให้เป็นไปตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายทางการศึกษาแล้ว กลุ่มนี้มองว่า การจัดการศึกษาของรัฐจะต้องเป็นไปในบรรทัดฐานเดียวกัน เพราะทุกคนอยู่ภายใต้

กฎหมายเดียวกัน โดยครุวิชาการของโรงเรียนนราธิวาส กล่าวว่า “ การจัดการศึกษาที่มีมาตรฐานเดียวกันในทุกๆด้าน เด็กไทยทุกคนต้องได้รับการศึกษา เป็นไปตามพ.ร.บ.ที่กำหนด มีโอกาสในการเข้าเรียน ต้องเสมอเหมือนกัน มีโอกาสในการพัฒนาศักยภาพเท่าเทียมกันขึ้นอยู่กับความสามารถของตัวผู้เรียน ไม่มีแบ่งแยกว่าลูกคนรวย ลูกคนจน ทุกคนเสมอเหมือนกัน ” เช่นเดียวกับกับครุวิชาการโรงเรียนนราธิวาส ค ที่มองว่า “ การจัดการศึกษาเพื่อความยุติธรรมทางสังคมหมายถึง การจัดการศึกษาให้เกิดความยุติธรรมในสังคม เพราะว่าทุกคนคนในสังคมก็จะได้ประโยชน์หรือส่วนดีของการจัดการศึกษาทั่วถึงกัน ได้รับความเป็นธรรมในเรื่องการเรียนรู้ ครูจัดการเรียนการสอนที่เป็นธรรม ผู้เรียนก็จะได้รับความรู้โดยไม่จำกัดว่าผู้เรียนจะมีเชื้อชาติ ศาสนา และวัฒนธรรม ใช้ภาษาที่แตกต่างกัน ก็ได้การศึกษาที่เหมือนกัน ”

1.1.2 การจัดการศึกษาที่สร้างโอกาสให้ผู้เรียนทุกคนอย่างเสมอภาคและเท่าเทียม
 ในประเด็นนี้ มุมมองของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษามุ่งเน้นไปที่โอกาสทางการศึกษาที่รัฐจะต้องสร้างโอกาสให้กับผู้เรียนทุกคน ได้พัฒนาตนเองได้เต็มตามศักยภาพ ไม่มีข้อจำกัดในเรื่องความแตกต่างทางด้านเชื้อชาติ ศาสนา ภาษา เพศสภาพ ถิ่นกำเนิด หรือ ฐานะทางครอบครัว การจัดการศึกษาของรัฐจะต้องจัดสรรโอกาสทางการศึกษาให้กับผู้เรียนอย่างเสมอภาคและเท่าเทียม ตั้งแต่เรื่องของการได้รับโอกาสในการเข้าเรียน การศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้น และโอกาสในการเข้าสู่โลกของอาชีพ ดังที่ ผู้อำนวยการโรงเรียนนราธิวาส มีมุมมองว่า

“หน้าที่ของโรงเรียนก็คือการให้การศึกษา คือการให้การศึกษาให้กับคนทุกกลุ่มทุกฐานะ ต้องมีโอกาสที่เท่าเทียมกัน ต้องให้เท่าเทียมกัน ไม่ว่าจะยาก ดี มี จน แม้แต่คนที่ไม่มีสัญชาติเราก็ต้องให้ นี่คือการเท่าเทียม และก็ต้องให้เหมือนกัน ก็คืออาจจะหมายความว่า ไม่ใช่ว่าเด็กกลุ่มหนึ่งมีโอกาสได้เรียนแต่เด็กกลุ่มหนึ่งที่ยึดโอกาสไม่ได้รับอะไรเลย มันไม่ใช่ ทุกคนที่เข้ามาอยู่ในโรงเรียนนี้ จะต้องได้รับการศึกษาเท่าเทียมกัน ”

เช่นเดียวกับมุมมองของผู้อำนวยการโรงเรียนยะลา ค ที่มองว่า “ การศึกษาเพื่อความยุติธรรมทางสังคม ต้องเปิดโอกาสให้ทุกคนได้เรียนหนังสือ ได้เข้าถึงการศึกษา แต่ยังมีคนที่ยากจน คนที่ยึดโอกาสภาครัฐก็ต้องมีมาตรการในการช่วยเหลือ ” สอดคล้องกับมุมมองของผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาปัตตานี ข ที่มองว่า “ การจัดการศึกษาเพื่อความยุติธรรมทางสังคม คือการให้โอกาสให้ได้รับการศึกษาอย่างทั่วถึงและเท่าเทียมกัน ทั่วถึง ก็คือจัดการศึกษาให้ประชากรวัยเรียน หรือว่ากลุ่มเป้าหมายได้เข้าสู่ระบบ อาจจะเป็นการจัดการศึกษา ในระบบ นอก ระบบ หรือการศึกษาตามอัธยาศัย หรือว่าในรูปแบบการศึกษาตลอดชีวิต ให้เกิดความเท่าเทียมในเชิงคุณภาพ ”

1.1.3 การจัดการศึกษาที่ให้ผู้เรียนมีสิทธิทางการศึกษาที่เสมอภาคและเท่าเทียม
 เป็นมุมมองที่เน้นไปยังสิทธิในการได้รับการศึกษาของปวงชนชาวไทย ที่ต้อง

ได้รับการบริการทางการศึกษาอย่างมีคุณภาพ ทั้งถึงและเท่าเทียมตามกฎหมายที่กำหนดไว้ เด็กไทยทุกคนต้องมีสิทธิได้รับการบริการทางการศึกษาจากรัฐ อย่างเสมอภาคและเท่าเทียมทุกกลุ่ม ไม่ว่าจะเป็เด็กปกติ เด็กที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษ รวมถึงเด็กด้อยโอกาสทุกประเภทโดยผู้อำนวยการโรงเรียนยะลา ฉ กล่าวว่ “ผมว่มันควรจะให้สิทธิกับทุกคนครับ ทุกคนคือคนไทย ไม่ว่าจะเป็เชื้อชาติใด ศาสนาใด ก็คือคนไทย ผมว่รัฐต้องดูแลให้เท่าเทียมกัน ต้องไม่เลือกปฏิบัติ กระบวนการจัดการศึกษา มันต้องตอบสนองความเท่าเทียมทางสังคมให้เกิดขึ้น” ในประเด็นเดียวกันนี้ ครูวิชาการโรงเรียนยะลา ฉ มองว่

“คือกรบริการทางการศึกษาที่เท่าเทียมกัน การให้บริการด้านต่างๆแก่ นักเรียน อย่างเสมอภาคกัน เช่น กรบริการอาหารกลางวัน ทุนการศึกษา การดูแลภาวะโภชนาการของนักเรียน ดิฉันว่ โรงเรียนก็ต้องบริหารจัดการให้มีความเป็นธรรมกับนักเรียนทุกคนควรมีสิทธิเท่าเทียมกันในทุกๆเรื่อง”

เช่นเดียวกับผู้อำนวยการโรงเรียนจังหวัดยะลา ค ที่มีมุมมองในเรื่องสิทธิทางการศึกษาของคนไทยว่ “ผมว่มันควรจะให้สิทธิกับทุกคนครับ ทุกคนคือคนไทย ไม่ว่าจะเป็เชื้อชาติใด ศาสนาใด ก็คือคนไทย ผมว่รัฐต้องดูแลให้เท่าเทียมกัน ต้องไม่เลือกปฏิบัติ ”

ในมุมมองของผู้เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษากลุ่มนี้มองว่ การจัดการศึกษาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ส่งผลให้เกิดความยุติธรรมทางสังคม เด็กทุกคนได้รับความเป็นธรรมมีโอกาสในการรับบริการทางการศึกษาที่รัฐจัดให้อย่างทั่วถึง ดังที่ ผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษายะลา ข กล่าวว่

“พื้นที่แห่งนี้เรามีมากกว่าที่อื่นไม่ว่าจะเป็การศึกษาทางด้านศาสนา เช่นศูนย์การศึกษาประจำมัสยิด สถาบันปอเนาะ โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม นอกจากนั้นยังมีโอกาสทางการศึกษา ทั้งสายสามัญ สายอาชีพ ในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้มีการจัดการศึกษาทั้งสายสามัญ ศาสนา มีโรงเรียนโครงการสานฝันการกีฬา ห้องเรียนอาชีพ และห้องเรียนดนตรี”

ส่วนครูวิชาการโรงเรียนปัตตานี ฉ มองว่ “หมายถึงว่เด็กทุกคนไม่ว่าจะยากจนหรือว่าจะพิการ จะยังงี้ก็ตามทุกคนมีสิทธิมาเรียนในโรงเรียนของรัฐเท่าเทียมกัน”

1.2 กลุ่มที่มีมุมมอง ในมิติของการกระจายทรัพยากร

เป็นมุมมองที่สะท้อนผ่านแง่มุมเชิงเศรษฐศาสตร์ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของสภาพการณ์ปัญหาความไม่เป็ธรรมและความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา กลุ่มนี้มองว่การจัดการศึกษาเพื่อความยุติธรรมทางสังคมนั้น ต้องมีความเป็นธรรมในการจัดสรรทรัพยากรทางการศึกษาให้กับสถานศึกษาด้วยความเสมอภาค และเท่าเทียม ไม่ว่าจะสถานศึกษาจะอยู่แห่งใดของประเทศ จะต้องได้รับความเป็นธรรมในการจัดสรร สถานศึกษาต้องได้รับการพัฒนาให้มีความพร้อม และมีมาตรฐานเดียวกัน ด้วย

กระบวนการจัดสรรที่เป็นธรรม โดยมีมุมมองในเรื่องนี้เป็น 4 ประเด็นดัง ได้แก่ 1.1.1) การจัดสรรงบประมาณ 1.2.2) การจัดสรรครูและบุคลากรทางการศึกษา 1.2.3) การจัดสรร สื่อวัสดุอุปกรณ์ เทคโนโลยีทางการศึกษา และ 1.2.4) การจัดสรรอาคารสถานที่ โดยมีรายละเอียดในแต่ละประเด็นดังต่อไปนี้

1.2.1 การจัดสรรงบประมาณ

สำหรับมุมมองในเรื่องของการจัดสรรงบประมาณนั้น ผู้เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษามุ่งเน้นไปยัง การจัดสรรงบประมาณค่าใช้จ่ายในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ประกอบด้วย ค่าจัดการเรียนการสอน ค่าหนังสือเรียน ค่าอุปกรณ์การเรียน ค่าเครื่องแบบนักเรียน ค่ากิจกรรมพัฒนาคุณภาพผู้เรียน รวมทั้งงบประมาณอาหารกลางวัน และงบประมาณอาหารเสริมมนที่นักเรียนทุกคนได้รับเหมือนกันโดยไม่ได้แบ่งแยกว่านักเรียนเหล่านั้นจะมีฐานะแตกต่างกันหรือไม่อย่างไร เป็นการสนับสนุนงบประมาณที่มีความเป็นธรรมเสมอภาค และทั่วถึง ดังที่ผู้อำนวยการโรงเรียนยะลา ฉ ได้อธิบายว่า “ผมว่ารัฐก็จัดการศึกษาให้อย่างเสมอภาคและเท่าเทียมนะ มีการจัดสรรงบประมาณรายหัว การเงินเรียนฟรี ค่าหนังสือ ค่าอุปกรณ์การเรียน ค่าเสื้อผ้าชุดนักเรียน รวมทั้งอาหารกลางวัน ก็ได้เท่ากันทุกคน” เช่นเดียวกับผู้อำนวยการโรงเรียนปัตตานี จ กล่าวไว้ว่า “ผมว่าการจัดสรรอะไรควรจะให้เหมือนกัน งบประมาณอะไรต่างๆ ควรจะเหมือนกัน” ไม่แตกต่างจาก ผู้อำนวยการโรงเรียนยะลา ก ที่มองการจัดการศึกษาเพื่อความยุติธรรมทางสังคมว่า “คือสิทธิที่ทุกคนจะได้รับการศึกษาที่มีคุณภาพ ผ่านระบบการเรียนรู้อันดี และผ่านระบบปัจจัยที่รัฐสนับสนุนให้ ให้เกิดความเท่าเทียมในเบื้องต้น” ในเรื่องของการจัดสรรปัจจัยพื้นฐาน เช่น หนังสือเรียน และอื่นๆ รัฐควรจัดสรรให้เท่ากันทุกคนส่วนอุปกรณ์การเรียน เครื่องแบบนั้น ควรจัดสรรไปตามความจำเป็นของแต่ละที่ ขึ้นอยู่กับรายได้ของครอบครัว รวมทั้งความคิดเห็นของ ครูวิชาการโรงเรียนปัตตานี ก ที่มองว่า “การจัดการศึกษาเพื่อความยุติธรรมทางสังคมหมายถึงความเป็นธรรมในการจัดสรรงบประมาณสนับสนุนที่มีความเสมอภาคและเท่าเทียมกัน”

1.2.2 การจัดสรร ครูและบุคลากรทางการศึกษา

ในมิติของการกระจายทรัพยากรนั้น นอกจากมุมมองความเสมอภาคด้านการจัดสรรงบประมาณแล้ว เรื่องของการจัดสรรครูและบุคลากรทางการศึกษา เป็นอีกมุมมองหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาเพื่อความยุติธรรมทางสังคม ในการจัดการศึกษาที่มีคุณภาพ ซึ่งผู้เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาส่วนหนึ่งมองว่า การจัดสรรอัตรากำลังที่เป็นธรรมนั้น ยึดหลักการตามเกณฑ์ที่ คณะกรรมการข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา (ก.ค.ศ.) อย่างเดียวนั้น อาจไม่เป็นธรรมสำหรับสถานศึกษาที่มีขนาดเล็ก ซึ่งไม่อาจจัดการศึกษาให้มีคุณภาพได้ ดังที่ผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาปัตตานี ข ได้มีมุมมองในเรื่องนี้ว่า

“โรงเรียนในพื้นที่ของเราหลายโรง กลายเป็นโรงเรียนขนาดเล็กไป ครูที่มีอยู่ก็ไม่ครบชั้น และไม่ตรงตามวิชาเอก การจะทำให้เด็กมีคุณภาพทัดเทียมกับโรงเรียนที่มีความพร้อมมันทำได้ยาก ถ้าเราให้อัตรากำลังตามเกณฑ์กันจริงๆแล้วก็มีปัญหา ผมแก้ปัญหาด้วยการจัดสรรพนักงานราชการลงไปบ้างเมื่อเกลี้ยอัตรากำลังก็เอาเกณฑ์เรื่องจัดครูให้ครูชั้นขึ้นก่อน ก็พอแก้ปัญหาไปได้”

ดังนั้นในมุมมองของการจัดสรรอัตรากำลังครูและบุคลากรทางการศึกษาจึงต้องคำนึงถึงความต้องการจำเป็นหรือความขาดแคลนประกอบการพิจารณาด้วย

1.2.3 การจัดสรร สื่อวัสดุอุปกรณ์ เทคโนโลยีทางการศึกษา

การจัดสรรสื่อ วัสดุอุปกรณ์ และเทคโนโลยีทางการศึกษา เป็นอีกประเด็นที่ทำให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษามีมุมมองเกี่ยวกับการจัดการศึกษาเพื่อความยุติธรรมทางสังคม มุ่งไปยังมุมมองในมิติของการกระจายทรัพยากร เพราะในบริบทของสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ นั้น เป็นพื้นที่ที่มีความยุ่งยากในการจัดการศึกษา สื่อ และเทคโนโลยีจึงมีความสำคัญต่อการจัดการเรียนรู้ ช่วยให้ผู้เรียนเรียนรู้ได้ง่ายขึ้น ดังนั้นผู้เรียนจึงต้องได้รับการสนับสนุนสื่อ วัสดุอุปกรณ์ที่เพียงพอ และตรงกับความต้องการของครูและผู้เรียน ดังความคิดเห็นของครูวิชาการโรงเรียนนราธิวาส ข ที่ว่า “ดิฉันคิดว่าสิ่งที่จะทำให้เกิดความแตกต่างในเรื่องการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนอีกเรื่องหนึ่งก็จะเป็นเรื่องของความพร้อมของสื่ออุปกรณ์ที่ใช้ในการจัดการสอนค่ะ ซึ่งแต่ละโรงได้รับจัดสรรไม่เท่ากัน ที่สำคัญคือมันไม่ได้ตามที่เราต้องการใช้จริงๆค่ะ อยากให้โรงเรียนเป็นผู้เลือกค่ะ”

1.2.4 การจัดสรรอาคารสถานที่

ในมุมมองของการกระจายทรัพยากรนั้น การจัดสรร อาคารสถานที่ เป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่จะทำให้สถานศึกษามีความพร้อมในการให้บริการทางการศึกษาแก่ผู้เรียน เป็นการจัดสรรงบประมาณเกี่ยวกับที่ดินและสิ่งก่อสร้าง เช่น อาคารเรียน อาคารประกอบ งบประมาณซ่อมแซมสถานศึกษา ไม่ว่าจะเป็นงบประมาณปกติ หรืองบประมาณซ่อมแซมสถานศึกษาที่ได้รับความเสียหายจากภัยธรรมชาติ เนื่องจากสถานศึกษาแต่ละแห่งได้รับการจัดสรรไม่เท่ากัน บางโรงได้มาก บางโรงได้น้อย บางโรงไม่ได้รับจัดสรร และในบางครั้ง ได้รับจัดสรรในสิ่งที่ไม่ตรงกับความต้องการและมีความจำเป็น จึงทำให้มาตรฐานความพร้อมของสถานศึกษาแต่ละแห่งแตกต่างกัน ดังจะเห็นได้จากคำกล่าวของผู้อำนวยการโรงเรียนนราธิวาส ฉ ที่ว่า

“สิ่งที่สพร. จะต้องกำกับติดตามเป็นอย่างมากก็คือเรื่องของ การจัดสรรงบประมาณสำหรับสร้างอาคารเรียน ค่าปรับปรุงซ่อมแซมอาคารเรียนน่าจะดูว่าโรงเรียนใดที่จำเป็นโรงเรียนใดที่ควรได้รับการจัดสรร ขอแล้วขออีกก็ไม่เคยได้ โรงเรียนที่ได้ก็ได้อยู่นั้นแหละ บางโรงเรียนไม่มีเด็กแล้วใกล้จะยุบแล้วก็ยังได้อีกผมว่ามันต้องดูแลกันให้ทั่วถึงนะ...”

จากความเห็นดังกล่าวชี้ให้เห็นว่ากระบวนการในการจัดสรรจึงมีความสำคัญมากต่อมุมมองของการจัดการศึกษาเพื่อความยุติธรรมทางสังคม ดังความคิดเห็นของครูวิชาการโรงเรียนยะลา ค ที่มองว่า “อาจจะมองว่าในกระบวนการจัดการศึกษา มันต้องตอบสนองความเท่าเทียมทางสังคมให้เกิดขึ้น เช่นปัจจัยพื้นฐานในโรงเรียน การบริการด้านสาธารณสุข...จะต้องมีความเท่าเทียมกัน อันนี้สำคัญที่สุด ในเรื่อง ปัจจัยพื้นฐาน ไม่ว่าจะอยู่ในภูมิภาคไหน สถานศึกษาต้องมีมาตรฐานด้านความพร้อมในปัจจัยพื้นฐานที่เท่าเทียมกัน”

1.3 กลุ่มที่มีมุมมองในมิติของการยอมรับ

ประเด็นของการยอมรับ เป็นการสะท้อนผ่านแง่มุมเชิงสังคม วัฒนธรรมซึ่งมีความสำคัญและเป็นมิติของการยอมรับและเคารพในการแสดงอัตลักษณ์ตัวตนของคนที่แตกต่างกันหลากหลายทางการเมือง ชาติพันธุ์ วัฒนธรรม ความเชื่อทางศาสนา เพศภาพ คนชายขอบ ตลอดจนการไม่เลือกปฏิบัติ ดังที่ผู้อำนวยการโรงเรียนปัตตานี ก มีมุมมองเกี่ยวกับการจัดการศึกษาที่เป็นธรรม ในบริบทของสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ในมิติของการยอมรับว่า “หมายถึงการให้โอกาสกับทุกชนชั้นทุกระดับให้โอกาสกับนักเรียน ทุกๆด้านทางสังคม ทุกระดับ ทุกกลุ่มทุกชนชั้น อย่างเสมอภาคกันไม่เลือกชั้นวรรณะ ให้โอกาสทุกคน” สำหรับ ผู้อำนวยการโรงเรียนปัตตานี ฉ นั้น มองว่า “การจัดการศึกษาเพื่อความยุติธรรมทางสังคม คือการที่เราจัดการศึกษาให้กับคนทุกกลุ่มโดยไม่มีกีดกัน สิ่งสำคัญ ให้มันเหมาะสมกับบริบทในสถานที่การศึกษา” กลุ่มนี้มีมุมมองว่า การจัดการศึกษาที่เป็นธรรมสำหรับประชาชนในบริบทสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ต้องมีการบริหารจัดการใน 2 ประเด็น ได้แก่ 1.3.1) การจัดการศึกษาที่สอดคล้องกับบริบททางสังคม และ 1.3.2) การจัดการศึกษาที่สอดคล้องกับอัตลักษณ์ของท้องถิ่น โดยมีรายละเอียดในแต่ละประเด็น ดังนี้

1.3.1 การจัดการศึกษาที่สอดคล้องกับบริบททางสังคม

เนื่องจากพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ เป็นพื้นที่ ที่มีบริบททางสังคมที่แตกต่างจากพื้นที่อื่นๆ ประชาชนส่วนใหญ่มีวิถีชีวิตและความเป็นอยู่ที่แตกต่างจากพื้นที่อื่นของประเทศ ความเชื่อ ค่านิยม และความต้องการจึงมีความแตกต่างไปด้วย การจัดการศึกษาที่เป็นธรรมสำหรับพื้นที่ตรงนี้ จึงต้องมีการจัดการศึกษาที่ตอบสนองบริบททางสังคม เช่น การจัดการศึกษาที่สอดคล้องกับความต้องการของชุมชนและท้องถิ่น เป็นการจัดการศึกษาที่ตอบสนองต่อวิถีชีวิตของชุมชน ด้านประเพณี วัฒนธรรมและศาสนา การสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่น ดังมุมมองของผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษายะลา ค ที่ว่า “เป็นการจัดการศึกษาที่ตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนในพื้นที่นั้นเป็นสำคัญถึงแม้จะใช้หลักสูตรเหมือนกัน แต่ต้องปรับให้เข้ากับบริบทและพื้นที่” และผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาปัตตานี ค ได้แสดงความคิดเห็นว่า

“การจัดการศึกษาในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้จะต้องเป็นการศึกษาที่ตอบสนองความต้องการของชุมชน ที่สำคัญคือวิถีชีวิตของคนมุสลิมในสามจังหวัดนี้ เป็นวิถีที่ยึดโยงอยู่กับศาสนา ดังนั้นการจัดการศึกษาจึงต้องให้มีการเรียนศาสนา มีการส่งเสริมให้บุตรหลานของเขาได้ ปฏิบัติศาสนกิจ ผมว่าทุกศาสนานะ เราต้องส่งเสริมให้เขาได้เรียนรู้และปฏิบัติ ศาสนกิจตามหลักศาสนาที่เขานับถือ

ส่วนผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาปัตตานี ข มองว่า “การจัดการศึกษาที่ตอบสนองความต้องการของคนในสังคมจึงถือว่าการจัดการศึกษาเพื่อความยุติธรรมทางสังคม”

นอกจากนี้การจัดการศึกษาที่เป็นธรรม ในบริบทของพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ยังต้องสอดคล้องกับความต้องการของผู้ปกครอง ที่มีความต้องการให้บุตรหลานได้เรียนรู้หลักการและการปฏิบัติศาสนกิจในชีวิตประจำวัน จะเห็นได้จากมุมมองที่สะท้อนจากผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาปัตตานี ค ที่ว่า

“...ผมว่าการที่เด็กจะเข้าเรียนที่ใดก็ได้แล้วแต่ สำหรับบ้านเราแล้ว พ่อแม่สำคัญที่สุด ต่อให้มีการแนะแนวกันอย่างไร สุดท้ายก็อยู่ที่การตัดสินใจของพ่อแม่ผู้ปกครองอยู่ดี เพราะเขาต้องการให้ลูกได้เรียนศาสนา ได้มีหลักศาสนาในการดำเนินชีวิต โรงเรียนที่ไม่สามารถตอบโจทย์เรื่องนี้ได้เด็กจึงน้อยลง... การที่กระทรวงศึกษาจะส่งเสริมเพิ่มสัดส่วนให้เรียนสายอาชีพ ก็ต้องทำงานหนักหน่อยนะ...”

1.3.2 การจัดการศึกษาที่สอดคล้องกับอัตลักษณ์ของท้องถิ่น

มุมมองในมิติของการยอมรับนั้น ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาส่วนหนึ่งมองไปยังเรื่องของการยอมรับด้านอัตลักษณ์ทั้งของนักเรียน ผู้ปกครอง และชุมชนที่นักเรียนอาศัยอยู่ การบริหารจัดการของสถานศึกษาต้องดำเนินการในวิธีใดวิธีหนึ่งหรือหลายวิธี ที่แสดงให้เห็นถึงการยอมรับในความเป็นอัตลักษณ์ของผู้เรียน การจัดการศึกษาที่ให้นักเรียนแสดงออกทางด้านประเพณีวัฒนธรรมของผู้เรียน การให้ความรู้และการปฏิบัติศาสนกิจของศาสนาที่นับถือ การยอมรับความแตกต่างและความหลากหลายของผู้เรียน โดยมีมุมมองในแต่ละประเด็น ดังนี้ ครูวิชาการโรงเรียนยะลา ฉ มองว่า

“การจัดการศึกษาเพื่อความยุติธรรมทางสังคมคือการจัดการศึกษาให้เด็กนักเรียนทุกคนมีความรู้ ได้เรียนหนังสือ ซึ่งก่อนหน้านี้นี้เด็กบางกลุ่มเช่นเด็กที่นับถือศาสนาอิสลามก็จะเข้ามาเรียนในระบบการศึกษาน้อย จะเรียนที่ตาฎีกาบ้าง ปอเนาะบ้าง แต่ตอนนี้รัฐบาลได้จัดการศึกษาให้เด็กทุกกลุ่มได้มาเรียน มีการจัดการเรียนอิสลามศึกษาบ้างอะไรบ้างเพื่อให้เด็กเข้ามาเรียนในระบบโรงเรียน รัฐก็มีการส่งเสริมทุกรูปแบบทั้งโรงเรียนตาฎีกาและปอเนาะ สรุปคือการจัดการศึกษาให้สนองตอบกับคนทุกกลุ่ม เช่นการจัดการศึกษาสองระบบ”

ในการจัดการศึกษาที่สอดคล้องกับอัตลักษณ์นั้นเป็นการจัดการศึกษาที่ให้นักเรียนแสดงออกทางด้านประเพณีวัฒนธรรมของผู้เรียน การได้เข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนา การจัดการเรียนรู้ในรูปแบบที่หลากหลายในการนำเอาประเพณี และวัฒนธรรมต่างๆของท้องถิ่น มาสะท้อนให้เห็นความเป็นตัวตนของนักเรียน ทำให้นักเรียนเกิดความภาคภูมิใจ และยังเข้าใจในเรื่องความหลากหลายทางวัฒนธรรมอีกด้วย ดังที่ผู้อำนวยการโรงเรียนนราธิวาส ก ได้ระบุว่า “...หลักสูตรสถานศึกษาเป็นเรื่องสำคัญ ที่การปรับหลักสูตรให้มีความเป็นเอกภาพและสอดคล้องกับบริบทของท้องถิ่นต้องเพิ่มหลักสูตรที่เป็นมิติของการส่งเสริมอัตลักษณ์ เช่นเรื่องของวัฒนธรรมท้องถิ่น ภูมิปัญญาท้องถิ่น เขาจะก่อให้เกิดความภาคภูมิใจในชุมชนที่เขาอยู่..”

นอกจากนี้การให้ความรู้ในเรื่องศาสนา และการส่งเสริมให้นักเรียนได้ปฏิบัติศาสนกิจตามหลักธรรมทางศาสนาที่ตนเองนับถือ นอกจากจะตอบเจตนาในเรื่องของความต้องการของผู้ปกครองและชุมชนแล้ว ยังช่วยสร้างความมั่นใจในการส่งบุตรหลานมาเข้าเรียนในโรงเรียนของรัฐ ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนได้รับการศึกษาที่มีคุณภาพตามนโยบายในการพัฒนาการศึกษาของชาติ ซึ่งจะนำไปสู่การลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา และการได้รับการบริการทางการศึกษาอย่างเสมอภาคและเท่าเทียม ดังจะเห็นได้จากมุมมองของผู้ผู้อำนวยการโรงเรียนปัตตานี ข ที่กล่าวว่า “เราจะให้เด็กเรียนรู้โดยผ่านการจัดกิจกรรมต่างๆเช่นกิจกรรมวันสำคัญทางศาสนาที่เด็กได้เข้าร่วมทุกศาสนา รวมทั้งการให้ความรู้ถึงวิถีปฏิบัติต่อกันที่ถูกต้อง ไม่ขัดกับหลักศาสนา”

2. องค์ประกอบในการส่งเสริมการจัดการศึกษาเพื่อความยุติธรรมทางสังคมในสถานศึกษาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

จากการศึกษาองค์ประกอบในการส่งเสริมการจัดการศึกษาเพื่อความยุติธรรมทางสังคมในสถานศึกษาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) ผู้เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษา เกี่ยวกับมุมมอง แนวคิด และการดำเนินโครงการและกิจกรรมต่างๆ ที่สถานศึกษาดำเนินการ และสังเกตบริบทต่างๆ ทั้งสภาพแวดล้อมภายในโรงเรียน นำมาวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการใช้เทคนิคการวิเคราะห์ด้วยทฤษฎีฐานราก (Grounded theory techniques) ผ่านข้อเสนอแนะจากอาจารย์ที่ปรึกษา และผู้ทรงคุณวุฒิในขั้นตอนของการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ นำมาสรุปเป็นองค์ประกอบในการส่งเสริมการจัดการศึกษาเพื่อความยุติธรรมทางสังคมในสถานศึกษาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ 7 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) การจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับบริบททางสังคม 2) การพัฒนาประสิทธิภาพการบริหารจัดการ 3) การสร้างเสริมโอกาสทางการศึกษา 4) การสนับสนุนทรัพยากรทางการศึกษาอย่างเสมอภาคและเท่าเทียม 5) การพัฒนา

ศักยภาพผู้เรียน 6) การส่งเสริมการจัดการศึกษาเพื่อความเป็นพลเมือง และ 7) การส่งเสริมให้เกิดการยอมรับทางวัฒนธรรม ดังแสดงในตาราง 5

ตาราง 5 องค์ประกอบการส่งเสริมการจัดการศึกษาเพื่อความยุติธรรมทางสังคม

องค์ประกอบ	แนวทาง	วิธีการ
1. การจัดการศึกษาที่สอดคล้องกับบริบททางสังคม	1.1 การจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย	1.1.1 จัดการศึกษาให้สอดคล้องกับความต้องการและความสนใจของผู้เรียน 1.1.2 จัดการศึกษาให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้ปกครอง 1.1.3 จัดการศึกษาให้สอดคล้องกับความต้องการของชุมชนและท้องถิ่น
	1.2 การจัดการศึกษาที่สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม	1.2.1 จัดการศึกษาให้สอดคล้องกับยุทธศาสตร์การพัฒนาเมือง 1.2.2 จัดการศึกษาเพื่อให้ผู้เรียนมีทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 1.2.3 จัดการศึกษาให้สอดคล้องกับการพัฒนาสู่ยุค ประเทศไทย 4.0
2. การพัฒนาประสิทธิภาพการบริหารจัดการ	2.1 การพัฒนาสมรรถนะทางการบริหารของผู้บริหาร	2.1.1 นิเทศ ติดตาม และกำกับ การปฏิบัติงานอย่างต่อเนื่อง 2.1.2 พัฒนาภาวะผู้นำเพื่อความยุติธรรมทางสังคม 2.1.3 ส่งเสริมทักษะการสื่อสาร 2.1.4 กำหนดนโยบายที่เหมาะสมกับบริบทของพื้นที่
	2.2 การส่งเสริมสมรรถนะครู	2.2.1 พัฒนาความรู้เรื่อง ICT 2.2.2 ส่งเสริมความสามารถในการปฏิบัติงาน 2.2.3 ส่งเสริมจรรยาบรรณในวิชาชีพ 2.2.4 สร้างขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงาน

ตาราง 5 (ต่อ)

องค์ประกอบ	แนวทาง	วิธีการ
	2.3 การส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา	2.3.1 ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง 2.3.2 ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชน 2.3.3 ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของเอกชนและภาคส่วนสังคม
	2.4 การส่งเสริมให้สถานศึกษามีมาตรฐานใกล้เคียงกัน	2.4.1 พัฒนาคุณภาพครู 2.4.2 จัดหาสื่ออุปกรณ์ วัสดุและครุภัณฑ์ 2.4.3 สร้างความพร้อมของอาคารสถานที่และสิ่งอำนวยความสะดวก
3. การสร้างเสริมโอกาสทางการศึกษา	3.1 การเพิ่มโอกาสให้กับผู้เรียน	3.1.1 สร้างโอกาสในการเข้าเรียนและศึกษาต่อ 3.1.2 เปิดโลกทัศน์เพื่อการเรียนรู้ของนักเรียน 3.1.3 ส่งเสริมการเรียนรู้ในห้องเรียน
	3.2 การส่งเสริมให้เข้าถึงคุณภาพการศึกษา	3.2.1 จัดแหล่งเรียนรู้ที่เอื้อต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน 3.2.2 การใช้อินเทอร์เน็ตและเทคโนโลยีเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้
	3.3 การจัดระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน	3.3.1 ช่วยเหลือเด็กที่มีความต้องการพิเศษ 3.3.2 ช่วยเหลือเด็กด้อยโอกาส 3.3.3 ส่งเสริมสุขภาวะของผู้เรียน 3.3.4 สอนซ่อมเสริม 3.3.5 บริการแนะแนว

ตาราง 5 (ต่อ)

องค์ประกอบ	แนวทาง	วิธีการ
4. การสนับสนุน ทรัพยากรทาง การศึกษาอย่างเสมอ ภาคและเท่าเทียม	4.1 การจัดสรรงบประมาณ อย่างเสมอภาคและเท่าเทียม	
	4.2 การจัดสรรบุคลากรอย่าง พอเพียงและเหมาะสม	
	4.3 การจัดสรร สื่อ อุปกรณ์ ครุภัณฑ์ และสิ่งก่อสร้าง	4.3.1 จัดสรร สื่อ วัสดุอุปกรณ์ และ เทคโนโลยีด้านการจัดการเรียนการสอน 4.3.2 จัดสรรครุภัณฑ์และสิ่งก่อสร้าง
5. การพัฒนา ศักยภาพผู้เรียน	5.1 การส่งเสริมคุณภาพทาง วิชาการอย่างต่อเนื่อง	5.1.1 พัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาอย่าง ต่อเนื่อง 5.1.2 ส่งเสริมความสามารถในการใช้ ภาษาไทย แก้ปัญหา อ่านไม่ออก เขียนไม่ได้
	5.2 การส่งเสริมทักษะอาชีพที่ เหมาะสมตามช่วงวัย	5.2.1 เพิ่มทักษะทางวิชาชีพ 5.2.2 เสริมสร้างประสบการณ์การทำงาน
	5.3 การเพิ่มขีดความสามารถ ในการแข่งขัน	5.3.1 ส่งเสริมทักษะภาษาต่างประเทศ 5.3.2 ส่งเสริมความสามารถในการใช้ เทคโนโลยีเพื่อการเรียนรู้ 5.3.3 ส่งเสริมความสามารถในการประดิษฐ์ คิดค้นและพัฒนานวัตกรรม
6. การส่งเสริมการ จัดการศึกษาเพื่อ ความเป็นพลเมือง	6.1 การส่งเสริมหลัก ประชาธิปไตย	6.1.1 สร้างความเข้มแข็งระบบ ประชาธิปไตยในโรงเรียน 6.1.2 ฝึกความเป็นผู้นำผู้ตาม 6.1.3 จัดกิจกรรมที่เน้นความเป็นพลเมือง
	6.2 การส่งเสริมให้มีกร เรียนรู้เรื่องสิทธิและหน้าที่	6.2.1 ส่งเสริมกิจกรรมเกี่ยวกับสิทธิและ หน้าที่ 6.2.2 ส่งเสริมความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับ หลักสิทธิมนุษยชน

ตาราง 5 (ต่อ)

องค์ประกอบ	แนวทาง	วิธีการ
	6.3 การส่งเสริมให้มีการเรียนรู้ การอยู่ร่วมกัน	6.3.1 การเรียนรู้การอยู่ร่วมกันในความ หลากหลาย 6.3.2 จัดกิจกรรมที่เน้นการปลูกฝังจิต อาสา 6.3.3 เสริมสร้างวินัยต่อตนเอง ครอบครั และสังคม 6.3.4 ส่งเสริมการเรียนรู้สันติศึกษา
7. การส่งเสริมให้เกิด การยอมรับทาง วัฒนธรรม	7.1 การส่งเสริมด้านประเพณี วัฒนธรรมของผู้เรียน	
	7.2 การส่งเสริมองค์ความรู้และ การปฏิบัติตามหลักธรรมของ ศาสนาที่นับถือ	7.2.1 ให้ความรู้เกี่ยวกับหลักการ แนวคิด และแนวปฏิบัติของศาสนา 7.2.2 ส่งเสริมการปฏิบัติศาสนกิจ 7.2.3 จัดสถานที่ที่เหมาะสมในการปฏิบัติ ศาสนกิจ

จากตาราง 5 พบว่า องค์ประกอบส่งเสริมการจัดการศึกษาเพื่อความยุติธรรมทางสังคม มี 7 องค์ประกอบ ประกอบด้วย 1) การจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับบริบททางสังคม 2) การพัฒนาประสิทธิภาพการบริหารจัดการ 3) การสร้างเสริมโอกาสทางการศึกษา 4) การสนับสนุนทรัพยากรทางการศึกษาอย่างเสมอภาคและเท่าเทียม 5) การพัฒนาศักยภาพผู้เรียน 6) การส่งเสริมการจัดการศึกษาเพื่อความเป็นพลเมือง และ 7) การส่งเสริมให้เกิดการยอมรับทางวัฒนธรรม ผู้วิจัยขอ
นำเสนอรายละเอียดในประเด็นหลัก ประเด็นรอง และประเด็นย่อย ดังนี้

องค์ประกอบที่ 1. การจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับบริบทของสังคม

การจัดการศึกษาในบริบทสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ จะให้เกิดความเป็นธรรมนั้น
ต้องเป็นการจัดการศึกษาที่สอดคล้องกับบริบททางสังคม ในสองประเด็นคือ 1.1) การจัดการศึกษาที่
สอดคล้องกับบริบทของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และ 1.2) การจัดการศึกษาเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลง
ทางเศรษฐกิจและสังคม ดังจะได้นำเสนอในรายละเอียดในแต่ละประเด็นดังนี้

1.1 การจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับบริบทของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ในบริบทของสถานศึกษาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ นั้น การจัดการศึกษาต้องมีลักษณะการบริหารจัดการใน 3 ประเด็นย่อย คือ 1.1.1) จัดการศึกษาให้สอดคล้องกับความต้องการและความสนใจของผู้เรียน 1.1.2) จัดการศึกษาให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้ปกครอง และ 1.1.3) จัดการศึกษาให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้ปกครอง โดยมีรายละเอียดในแต่ละประเด็นดังนี้

1.1.1 จัดการศึกษาให้สอดคล้องกับความต้องการและความสนใจของผู้เรียน

ผู้เรียนถือเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียโดยตรงในการจัดการศึกษา เพราะผู้เรียนจะเป็นผู้รับผลประโยชน์ที่แท้จริงจากการศึกษา ดังนั้นการจัดการศึกษาจึงต้องทำให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตนเองได้เต็มตามศักยภาพ ซึ่งต้องได้รับการจัดการเรียนรู้และการพัฒนาที่สอดคล้องกับความต้องการ ความถนัดและความสนใจของผู้เรียน ซึ่งจะทำให้ผู้เรียนเรียนรู้ได้อย่างมีความสุข สถานศึกษาต้องบริหารจัดการหลักสูตรให้มีการจัดการเรียนการสอน ที่ผู้เรียนสามารถเลือกเรียน หรือ เข้าร่วมกิจกรรมที่ตรงกับความต้องการความถนัด และความสนใจของผู้เรียนอย่างหลากหลาย โดยครูวิชาการของโรงเรียนปัตตานี ข ได้กล่าวถึงเรื่องนี้ว่า “ เราสามารถจัดให้มีกิจกรรมชุมนุม ที่ให้นักเรียนได้เลือกเรียนตามความชอบของเขา ในกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน แล้วก็มีอีกหลายกิจกรรมที่ให้เด็กเลือกในช่วงของชั่วโมงลดเวลาเรียน เพิ่มเวลารู้ เด็กๆจะมีความสุขมาก ทำให้เราเห็นแววของเด็กๆว่าเขาเก่งเรื่องอะไร” การที่ผู้เรียนได้เลือกเรียนหรือเข้าร่วมกิจกรรมตามที่ตนเองสนใจ และมีความถนัดนอกจากจะทำให้ครูได้ค้นพบศักยภาพและความถนัดของผู้เรียนแล้วยังทำให้ตัวเด็กเองได้มีโอกาสค้นพบตัวเองและเกิดความภาคภูมิใจในตัวเองอีกด้วย นำไปสู่การกำหนดทิศทางในการพัฒนาตนเองในอนาคตอีกด้วย

1.1.2 จัดการศึกษาให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้ปกครอง นอกจากการจัดการศึกษาที่สอดคล้องกับความต้องการ และความสนใจของผู้เรียนแล้ว ความต้องการของพ่อแม่ ผู้ปกครองก็เป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่สถานศึกษาควรให้ความสำคัญ ที่จะนำมาพิจารณา บริหารจัดการหลักสูตรและส่งเสริมให้ตอบโจทย์ความต้องการของพ่อแม่ผู้ปกครอง ดังจะเห็นได้จากคำอธิบายของครูวิชาการของโรงเรียนนราธิวาส ข ว่า “...การจัดการศึกษาในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ จะต้องเป็นการศึกษาที่ตอบสนองความต้องการของชุมชน ผู้ปกครองที่นี่เขาอยากให้ลูกได้ศาสนานะ ถึงแม้ว่าโรงเรียนเราไม่ได้เปิดสอนอิสลามแบบเข้ม แต่เขาก็อยากให้โรงเรียนเอาใจใส่เกี่ยวกับการละหมาด อยากให้เสริมเรื่องศาสนาตั้งแต่ชั้นอนุบาล เลยทีเดียว...” การรับฟังความคิดเห็นของผู้ปกครองจึงเป็นวิธีหนึ่งที่ช่วยให้สถานศึกษาเข้าใจความต้องการของผู้ปกครองและสามารถจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้ปกครองได้

1.1.3 จัดการศึกษาให้สอดคล้องกับความต้องการของชุมชนและท้องถิ่น
 การจัดการศึกษาที่สอดคล้องกับบริบททางสังคมนั้น นอกจากการพิจารณาเกี่ยวกับความสนใจและความต้องการของผู้เรียน ความต้องการของผู้ปกครอง แล้วสถานศึกษาต้องจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับความต้องการของชุมชนและท้องถิ่นด้วย ดังจะเห็นได้จากข้อเสนอแนะของ ผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปัตตานี ข ที่ว่า “การจัดการศึกษที่บ้านเราต้องจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับศาสนาและวิถีชีวิต ส่งเสริมทางวัฒนธรรมตามหลักของศาสนา” เพราะในชุมชนแต่ละแห่งมีความแตกต่างกัน การบริหารจัดการจึงแตกต่างกันไป จำเป็นอย่างยิ่งที่ผู้บริหารจะต้องศึกษาและทำความเข้าใจกับชุมชนและท้องถิ่นเป็นอย่างดี ดังจะเห็นได้จากแนวคิดของผู้อำนวยการโรงเรียนนราธิวาส จ ที่ว่า “...ใช้ยุทธศาสตร์ เข้าใจ เข้าถึง และพัฒนา หมายความว่าเราต้องเข้าใจบริบทของพื้นที่ทุกมิติ รวมทั้งวิถีความเป็นอยู่ ความเชื่อ ความต้องการของผู้คน เมื่อเข้าใจแล้วการจัดการกิจกรรมใดๆ ก็ตามต้องไม่ขัดกับหลักปฏิบัติต่างๆ ควรจะเน้นเรื่องอะไร เราจึงจะพัฒนาเด็กได้...” การจัดการศึกษาที่สอดคล้องกับความต้องการของชุมชนนั้นสามารถดำเนินการได้หลายลักษณะ เช่น การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นที่ตอบสนองด้านประเพณี วัฒนธรรมและศาสนา การสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่น ด้วยวิธีการต่างๆ ดังที่ครูวิชาการโรงเรียนยะลา ข เสนอว่า “เราสามารถทำให้การจัดการศึกษาสอดคล้องกับความต้องการของชุมชนได้ก็ด้วยการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น บรรจุไว้ในสาระเพิ่มเติม กิจกรรมลดเวลาเรียนเพิ่มเวลารู้ แต่ที่หลายโรงเรียนมีอยู่แล้วคือ หลักสูตรอิสลามแบบเข้ม”

1.2 จัดการศึกษาเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม

ต้องยอมรับว่าสถานะการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจและสังคมของประเทศส่งผลต่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการกำหนดวิสัยทัศน์ของประเทศที่มุ่งไปสู่การเป็นประเทศที่พัฒนาแล้ว ประเทศมีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องพัฒนาผู้เรียนให้มีศักยภาพ ที่สอดคล้องกับการพัฒนาประเทศใน 3 ประเด็น ได้แก่ 1.2.1) จัดการศึกษาให้สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ในการพัฒนาเมือง 1.2.2) จัดการศึกษาให้ผู้เรียนมีทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 และ 1.2.3) จัดการศึกษาให้สอดคล้องกับการพัฒนาสู่ยุค ประเทศไทย 4.0 โดยมีรายละเอียดในแต่ละประเด็นดังนี้

1.2.1 จัดการศึกษาให้สอดคล้องกับยุทธศาสตร์การพัฒนาเมือง

การกำหนดยุทธศาสตร์ในการพัฒนาเมือง และภาค ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 นั้น มีวัตถุประสงค์เพื่อกระจายความเจริญสู่ภูมิภาคให้สามารถสร้างโอกาสการประกอบอาชีพและการเพิ่มรายได้อย่างทั่วถึง พัฒนาเมืองศูนย์กลางของจังหวัดให้เป็นเมืองนำอยู่และปลอดภัย มีการจัดการสิ่งแวดล้อมเมืองตามมาตรฐาน และมีการพัฒนา

ระบบขนส่งสาธารณะในเขตเมืองอย่างทั่วถึง เปิดพื้นที่เศรษฐกิจใหม่ให้เจริญเติบโตอย่างยั่งยืน ซึ่งจะนำไปสู่การกระจายความเจริญ ลดความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจของประชาชน สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ เป็นอีกพื้นที่หนึ่งที่มีการส่งเสริมให้เป็นพื้นที่เศรษฐกิจ สามเหลี่ยม มั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน ประกอบด้วย 3 อำเภอ หลัก คือ อำเภอเบตง จังหวัดยะลา อำเภอหนองจิก จังหวัดปัตตานี และอำเภอสุไหงโก-ลก จังหวัดนราธิวาส การเปิดพื้นที่เศรษฐกิจใหม่นี้ ส่งผลต่อความต้องการกำลังคนในหลายสาขาอาชีพ เพื่อโอกาสในการประกอบอาชีพของผู้เรียนในอนาคต ในประเด็นนี้ ผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษายะลา ก ได้เสนอแนะว่า “...ผมขอเสนอเพิ่มเติมอีกประเด็นนะครับ คือการจัดการศึกษาของพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ต้องปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับแนวโน้มนโยบายและความต้องการกำลังคนในพื้นที่ ตามจุดเน้นของการพัฒนาเศรษฐกิจ สามเหลี่ยม มั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืนด้วยนะครับ...” ในประเด็นนี้ สถานศึกษาสามารถดำเนินการด้วยการส่งเสริมทักษะวิชาชีพในสถานศึกษา การเพิ่มสัดส่วนการศึกษาต่อสายอาชีพที่สอดคล้องกับสามเมืองหลักตั้งผู้อำนวยการโรงเรียนปัตตานี ค กล่าวว่า “เราต้องเน้นให้นักเรียนฝึกทักษะอาชีพค่ะ เพราะอยู่ใกล้พื้นที่ สามเหลี่ยมมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน เขามีนโยบายในเรื่องการส่งเสริมการแปรรูปผลผลิตทางการเกษตร เราต้องเสริมนักเรียนด้วยโครงการอาชีพ ตามนโยบายค่ะ”

1.2.2 จัดการศึกษาให้ผู้เรียนมีทักษะแห่งศตวรรษที่ 21

เนื่องจากปัจจุบันการเปลี่ยนแปลงของโลก เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว ทั้งทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม การดำเนินชีวิต ความก้าวหน้าของเทคโนโลยี ส่งผลต่อการดำรงชีวิตในสังคมอย่างทั่วถึง ทำให้การจัดการศึกษา ต้องมีการเตรียมความพร้อมให้นักเรียนมีทักษะออกไปดำรงชีวิต ในโลกในศตวรรษที่ 21 โดย ดังความคิดเห็นของผู้อำนวยการโรงเรียนนราธิวาส ก ที่ว่า “ประเด็นที่จะต้องตระหนักในการพัฒนาผู้เรียนคือการการพัฒนาทักษะที่เป็นสากล ที่เด็กๆ จะต้องเท่าทันการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลก” เช่นเดียวกับกับครูวิชาการโรงเรียนนราธิวาส ก ที่ว่า “ทักษะที่สำคัญที่เราต้องให้เด็กมีในยุคนี้ คือ ทักษะการเรียนรู้จากแหล่งเรียนรู้ที่มีอยู่อย่างมากมาย ความรู้ทุกอย่างมีในอินเทอร์เน็ตให้เขารู้จักใช้ประโยชน์ในทางที่ถูกต้อง” นอกจากนี้ผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษายะลา ข ได้พูดถึงเรื่องนี้ว่า “ในสามจังหวัดเราถ้าเทียบกับที่อื่นเรายังด้อยอยู่ในเรื่องของ ทักษะการสื่อสาร ทั้งภาษาไทย และ ภาษาอังกฤษ ผมว่าภาพรวมของทักษะของคนในยุคศตวรรษที่ 21 เรายังต้องพัฒนาอีกมาก ต้องส่งเสริมมากๆ”

1.2.3 จัดการศึกษาให้สอดคล้องกับการพัฒนาสู่ยุค ประเทศไทย 4.0

ประเทศไทย 4.0 (Thailand 4.0) เป็นจุดเน้นการสร้างความสำเร็จเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศ ให้หลุดพ้นจากประเทศที่มีรายได้ปานกลาง มุ่งสู่ประเทศที่พัฒนาแล้ว มีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน ประเทศพยายามเปลี่ยนโครงสร้างการพัฒนาเศรษฐกิจด้วยการขับเคลื่อนด้วยนวัตกรรม สอดคล้องกับความคิดเห็นของผู้อำนวยการโรงเรียนนราธิวาส ก ที่ว่า

“ประเด็นที่จะต้องตระหนักในการพัฒนาผู้เรียนคือการการพัฒนาทักษะที่เป็นสากล ที่ได้ทุกๆจะต้องเท่าทันการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลก” การจัดการศึกษาจึงต้องเปลี่ยนผ่านไปสู่การมุ่งให้ผู้เรียนเป็นผู้สร้าง ผู้ผลิต ไม่ใช่แค่ผู้บริโภคเท่านั้น ดังที่ครูวิชาการโรงเรียนยะลา ค ได้กล่าวถึงเรื่องนี้ว่า “ขณะนี้มาถึงนโยบายการศึกษา 4.0 นี้ นักเรียนสามารถสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง ต้องเป็นผู้คิดค้นสร้างสรรค์สิ่งต่างๆได้ ผมคิดว่าชัดเจนมากครับ ดังนั้นผมจึงคิดว่ารัฐบาลบริการทางการศึกษาได้ทั่วถึงทุกกลุ่มเป้าหมาย ของเด็กไทยในเรื่องนี้” การจัดการเรียนรู้จึงต้องเน้นให้ผู้เรียนมีการประดิษฐ์คิดค้นสร้างผลงานประกอบการศึกษาของตนเอง นำไปสู่การสร้างอาชีพในอนาคตได้ดังที่ผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาปัตตานี ก กล่าวว่่า “...เราไม่ได้สร้างคนมาเพื่อให้อยู่ในสามจังหวัดนี้เท่านั้นนะ เขาจะต้องมีศักยภาพที่ทัดเทียมกับที่อื่น ต้องก้าวทันการเปลี่ยนแปลง ต้องเรียนรู้เทคโนโลยีสมัยใหม่...”

องค์ประกอบที่ 2 การพัฒนาประสิทธิภาพการบริหารจัดการ

การสร้างความสำเร็จและเท่าเทียมในการจัดการศึกษา ตามแนวนโยบายที่รัฐบาลกำหนด ที่นำลงสู่การปฏิบัติ ผ่านหน่วยงานทางการศึกษา ลงสู่ห้องเรียนและตัวนักเรียน ต้องผ่านกระบวนการบริหารจัดการศึกษาที่มีประสิทธิภาพ มีความรู้ความเข้าใจการบริหารจัดการศึกษา เพื่อให้ผู้เรียนทุกคนในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ได้รับการบริการทางการศึกษาอย่างมีคุณภาพและเท่าเทียมกัน ด้วยการบริหารจัดการคุณภาพครอบคลุมใน 4 ประเด็น ได้แก่ 2.1) การพัฒนาสมรรถนะทางการบริหารของผู้บริหาร 2.2) การพัฒนาสมรรถนะครู 2.3) การส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาและ 2.4) การพัฒนาให้สถานศึกษามีมาตรฐานใกล้เคียงกัน โดยมีรายละเอียดในแต่ละประเด็นดังต่อไปนี้

2.1 การพัฒนาสมรรถนะทางการบริหารของผู้บริหาร

การที่จะให้ผู้บริหารสถานศึกษามีความรู้ความเข้าใจในการบริหารจัดการจัดการศึกษา เพื่อให้ผู้เรียนทุกคนได้รับการศึกษาที่มีคุณภาพเป็นธรรมกับผู้เรียนทุกคน เพื่อไม่ให้เกิดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษานั้น ทักษะ ความรู้ความสามารถ รวมถึงระบบความคิดของผู้บริหาร เป็นสิ่งที่จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องพัฒนา โดยในการวิจัยครั้งนี้ ได้ค้นพบว่า จะต้องมีการพัฒนาสมรรถนะของผู้บริหารใน 4 ประเด็น ได้แก่ 2.1.1) นิเทศ ติดตาม และกำกับการทำงานอย่างต่อเนื่อง 2.1.2) พัฒนาภาวะผู้นำเพื่อให้เกิดความยุติธรรมทางสังคม 2.1.3) ส่งเสริมทักษะการสื่อสาร และ 2.1.4) กำหนดนโยบายที่สอดคล้องกับบริบทของพื้นที่ โดยมีรายละเอียดในแต่ละประเด็นดังนี้

2.1.1 นิเทศ ติดตาม และกำกับการปฏิบัติงานอย่างต่อเนื่อง

การปฏิบัติงานของบุคลากรทุกฝ่าย ที่มีหน้าที่ความรับผิดชอบนั้น ย่อมมีทั้งปัญหาและอุปสรรคในการทำงาน รวมทั้งเกิดความเหนื่อยล้าหรือเฉื่อยชาในการปฏิบัติงาน การนิเทศติดตาม ให้คำปรึกษา เป็นเรื่องสำคัญที่จะทำให้งานนั้นบรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ ในเรื่องนี้ ผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาปัตตานี ก กล่าว่า “ผมคิดว่าเรื่องของการนิเทศ ภายในเป็นเรื่องสำคัญมาก ผู้บริหารโรงเรียนเราค่อนข้างละเอียด ขาดทักษะในการนิเทศ ถ้าผู้บริหารไม่ นิเทศไม่ลงถึงห้องเรียนแล้ว การทำงานของครูคงไม่เต็มที่” สถานศึกษาโดยผู้บริหาร จะต้อง ดำเนินการในเรื่องนี้ ด้วยการกำหนดให้มีแผนการนิเทศติดตาม และประเมินผลการปฏิบัติงาน ปฏิทิน การนิเทศไว้ในแผนปฏิบัติการของสถานศึกษา มีคณะกรรมการนิเทศการติดตามปฏิบัติงานตามแผน อย่างต่อเนื่อง และมีการนำผลการนิเทศติดตามมาใช้ในการปรับปรุงพัฒนาการดำเนินงานของ สถานศึกษาต่อไปอย่างต่อเนื่อง ในเรื่องนี้ผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานราธิวาส ค ได้ เสนอแนะ “มันเป็นหน้าที่ของผู้บริหารสถานศึกษาที่จะต้องกำกับติดตาม ทำหลายๆวิธี ต้องมีแผนการ นิเทศภายใน เดียวนี้ผู้บริหารเราไม่ค่อยลึกซึ้งกับการนิเทศ” ทั้งนี้ผลของการนิเทศติดตาม และกำกับการ ปฏิบัติงานของผู้บริหาร ที่มีประสิทธิภาพจะส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน สอดคล้องกับครู วิชาการโรงเรียนยะลา ค ที่ย้ำว่า “...การที่จะให้นักเรียนทุกคนได้รับการดูแลเอาใจใส่ ให้มีความ เสมอภาคและเท่าเทียมอย่างที่ว่านี้ จะต้องเริ่มที่ ผู้บริหารก่อนคะ ถึงจะชยับได้...”

2.1.2 พัฒนาภาวะผู้นำเพื่อความยุติธรรมทางสังคม

ในการจัดการศึกษาที่ส่งผลให้เกิดความเป็นธรรมกับผู้เรียนอย่าง แท้จริงนั้น การบริหารจัดการของผู้บริหารทางการศึกษาทุกระดับจะต้องมีกระบวนการที่ถูกต้องต่อ ประเด็นความยุติธรรมทางสังคม การบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพท่ามกลางความหลากหลายนั้น ต้องเริ่มต้นด้วยความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้อง เกี่ยวกับเรื่องพหุสังคม หรือพหุวัฒนธรรม และเรื่องความ ยุติธรรมทางสังคม โดยเฉพาะผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา และผู้บริหารสถานศึกษาซึ่งมี ความใกล้ชิดกับผู้เรียน และเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการบริหารจัดการศึกษาให้มีคุณภาพ ดังความเห็น ของครูวิชาการโรงเรียนยะลา จ ที่ว่า “...การที่จะให้นักเรียนทุกคนได้รับการดูแลเอาใจใส่ ให้มีความ เสมอภาคและเท่าเทียมอย่างที่ว่านี้ จะต้องเริ่มที่ ผู้บริหารก่อนคะ ถึงจะชยับได้...” ภาวะผู้นำของ ผู้บริหารจึงมีความสำคัญในการนำองค์ทางการศึกษาไปสู่การจัดการศึกษาเพื่อความยุติธรรมทางสังคม และโอกาสในการลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาได้มากขึ้น ดังที่คำกล่าวของผู้อำนวยการ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานราธิวาส ข ที่ว่า “มันมีหลายวิธีครับ ถ้าจะให้ผู้บริหารเข้าใจเรื่องนี้ เช่น สอดแทรกเข้าไปในหลักสูตรการพัฒนาก่อนแต่งตั้ง จัดอบรม สัมมนาแล้วแต่วิธีการครับ” ดังนั้น จึงต้องมีการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงความยุติธรรมทางสังคมด้วยวิธีการต่างๆ สอดคล้องกับ เสนอแนะ ของผู้อำนวยการโรงเรียนปัตตานี ค ที่ว่า “ควรมีการให้ความรู้เกี่ยวกับการจัดการศึกษา

เพื่อความยุติธรรมทางสังคมไว้ในหลักสูตรการพัฒนาก่อนแต่งตั้งดำรงตำแหน่งผู้บริหารสถานศึกษานะคะ หรือจะกำหนดไว้ในหลักสูตรการพัฒนาก่อนแต่งตั้งให้มีหรือเลื่อนวิทยฐานะก็ได้ วิธีนี้จะทำให้ผู้บริหารสถานศึกษาทุกคนมีความชัดเจนในเรื่องนี้แน่นอนค่ะ” เมื่อผู้บริหารสถานศึกษามีภาวะผู้นำ และสามารถแสดงบทบาทที่เหมาะสมที่จะทำให้ผู้เรียนทุกคนได้รับบริการทางการศึกษาที่มีคุณภาพ ทั้งถึงและเท่าเทียม ดังคำกล่าวของ ผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาปัตตานี ค ที่ว่า “ผู้บริหารมีส่วนสำคัญที่ทำให้มุมมองความยุติธรรมนั้นมันเบี่ยงเบนไป ซึ่งมันก็เป็นหน้าที่ของคนที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาทุกระดับที่จะต้องต่อสู้กับสิ่งนั้น ถ้าเราถอย ความยุติธรรมที่เราต้องการให้เกิดมันก็ไม่เกิด”

2.1.3 ส่งเสริมทักษะการสื่อสาร

ทักษะการสื่อสารของผู้บริหารสถานศึกษาถือว่ามีสำคัญและจำเป็นในการสร้างการรับรู้ ความเข้าใจในนโยบาย โครงการ และกิจกรรมต่างๆทางด้านการพัฒนาการศึกษาที่รัฐและสถานศึกษาดำเนินการในทุกมิติเพื่อให้ผู้เรียนได้รับการศึกษาอย่างมีคุณภาพแก่ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับการจัดการศึกษาได้รับรู้ หากไม่มีการสื่อสารที่ดีพอ ประชาชนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียอาจไม่เข้าใจเจตจำนงของนโยบายต่างๆที่หน่วยงานทางการศึกษาและสถานศึกษาดำเนินการ การรับรู้และความเข้าใจในเรื่องดังกล่าวจึงคลาดเคลื่อนไป ดังนั้นจึงทำให้มีความรู้สึกว่าได้ไม่ได้รับความเป็นธรรมในการรับบริการทางการศึกษา ดังที่ ผู้อำนวยการโรงเรียนยะลา ก กล่าวว่

“การสร้างความยุติธรรมในการจัดการศึกษา ตรงนี้อยู่ที่การทำความเข้าใจระหว่างผู้จัดการศึกษา และผู้รับบริการทางการศึกษา การสร้างข้อตกลงให้เข้าใจก่อนว่าสิ่งไหนที่เขาได้รับอย่างเท่าเทียมกับที่อื่น และสิ่งไหนที่ให้เพิ่มเติมขึ้นมา เพื่อให้แต่ละคนเข้าใจว่า เขาได้รับโอกาสเพิ่มเติมเข้ามาไม่เช่นนั้นแล้วเขาจะเข้าใจว่าเขายังขาดโอกาสอยู่ จึงจำเป็นต้องชี้แจงทำความเข้าใจ”

การสื่อสารของผู้บริหารจึงมีความสำคัญและจำเป็นมาก ดังที่ ผู้อำนวยการโรงเรียนนราธิวาส ง ได้ย้่าว่า “ที่ผมมองเห็น และเป็นเรื่องที่เป็นในสังคมพหุวัฒนธรรม ที่ค่อนข้างจะเข้มข้นในสามจังหวัดสิ่งหนึ่งก็คือการสร้างทำความเข้าใจ ในระหว่างชุมชน” ดังนั้นการพัฒนาทักษะการสื่อสารของผู้บริหาร จะช่วยให้ผู้บริหารสามารถใช้ช่องทางที่มีอยู่อย่างหลากหลาย สื่อสาร สร้างการรับรู้แก่ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาได้ถูกต้องไปดังข้อเสนอแนะของผู้ผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาปัตตานี ข ที่ว่า “ผู้บริหารต้องสร้างการรับรู้ให้เกิดในชุมชนให้ได้ต้องสื่อสารให้ประชาชนเข้าใจนโยบายของรัฐด้วยการนำกระแสพระราชดำรัสของในหลวง ในเรื่องเข้าใจ เข้าถึง และพัฒนาไปใช้ให้จริงจัง”

2.1.4 กำหนดนโยบายที่สอดคล้องกับบริบทของพื้นที่

การกำหนดนโยบายทางการศึกษาของสถานศึกษานอกจากจะต้องนำเอานโยบายของหน่วยงานต้นสังกัด แปลงลงสู่การปฏิบัติแล้ว สถานศึกษาจะต้องกำหนดนโยบายที่สอดคล้องกับปัญหา ความต้องการจำเป็นของสถานศึกษา และบริบทของสังคมสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ซึ่งมีลักษณะของปัญหา ความต้องการจำเป็นที่ลักษณะเฉพาะของพื้นที่อีกด้วย ซึ่งต้องอาศัยความรู้ความสามารถของผู้บริหารในการกำหนดนโยบาย และทิศทางในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา ที่สอดคล้องกับ นโยบายของประเทศ และสอดคล้องกับปัญหา ความต้องการจำเป็นที่สถานศึกษาเผชิญอยู่ ดังนั้นสมรรถนะด้านการกำหนดนโยบายจึงจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องได้รับการพัฒนา ดังจะเห็นได้จากคำกล่าวของผู้อำนวยการโรงเรียนนราธิวาส ง ที่ว่า “ถามว่าทำไมมันไม่เกิดสัมฤทธิ์ผล ก็เพราะขาดกระบวนการในการขับเคลื่อน มันไม่ประสบผลสำเร็จ ก็เลยดูเหมือนเหมือนว่า มันยังไม่มีโอกาส แต่ถ้าพูดถึงนโยบายข้างบน เป็นนโยบายที่ดีทั้งหมด งบประมาณลงมามหาศาล แต่ว่าการบริหารไม่ประสบผลสำเร็จ โอกาสจะเกิดขึ้นหรือไม่อยู่ที่การบริหาร หน้าที่นำนโยบายลงสู่การปฏิบัติสำคัญที่สุด ผู้บริหารต้องมีทักษะในการเชื่อมโยงนโยบายทุกระดับ” ในลักษณะเดียวกัน ผู้อำนวยการโรงเรียนยะลา ก ได้กล่าวถึงความจำเป็นในการพัฒนาทักษะในการกำหนดนโยบายของผู้บริหารว่า

“นโยบายที่รัฐกำหนดลงมาในพื้นที่บางนโยบายไม่เหมาะกับบริบทของพื้นที่ บางพื้นที่ไม่เหมาะกับนโยบายโครงการ ไม่ว่าในเรื่องของจำนวนเด็ก งบประมาณ หรือจำนวนบุคลากร เพราะฉะนั้นในบางโครงการที่มีนโยบายลงมาก็ต้องพิจารณาถึงความเหมาะสม...ในโรงเรียนนี้ผู้บริหารต้องเป็นแบบอย่างที่ดี และเป็นผู้ที่กำหนดนโยบายของการจัดการศึกษาที่เป็นธรรมสำหรับนักเรียนทุกคน และให้ตรงตามความต้องการของชุมชน...”

ดังนั้นทักษะในการกำหนดนโยบายและทิศทางการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของผู้บริหารจึงมีความสำคัญมากดังคำกล่าวของครูวิชาการโรงเรียนนราธิวาส ค ที่ว่า “โรงเรียนก็ต้องจัดการศึกษาให้มีคุณภาพ ผู้บริหารต้องสามารถกำหนด กลยุทธ์ พันธกิจ กำหนดเป้าประสงค์ให้เป็นไป ตามวัตถุประสงค์ของการจัดการศึกษา ให้เด็กได้รับการศึกษาอย่างทั่วถึงและมีคุณภาพ นำไปสู่ความเท่าเทียมในการจัดการศึกษาอย่างมีคุณภาพ”

2.2 การส่งเสริมสมรรถนะครู

นอกเหนือจากการพัฒนาสมรรถนะทางการบริหารของผู้บริหารแล้ว สมรรถนะของครู ก็เป็นองค์ประกอบสำคัญในการส่งเสริมการจัดการศึกษาเพื่อให้ผู้เรียนทุกคนได้รับการศึกษาที่มีคุณภาพ เสมอภาคและเท่าเทียมกัน เพราะครูเป็นผู้ที่มีความใกล้ชิดกับนักเรียนมากที่สุด เป็นผู้สร้างคุณภาพให้เกิดขึ้นกับนักเรียนอย่างแท้จริง ดังนั้นครูจึงต้องพัฒนาสมรรถนะตนเองและต้อง

ได้รับการพัฒนาให้มีศักยภาพในการพัฒนาผู้เรียนอย่างรอบด้าน ใน 4 ด้านด้วยกันคือ 2.2.1) ความรู้เรื่อง เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร 2.2.2) ความสามารถในการปฏิบัติงานในหน้าที่ที่รับผิดชอบ 2.2.3) ส่งเสริมจรรยาบรรณวิชาชีพ และ 2.2.4) สร้างขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงาน โดยมีรายละเอียดดังนี้

2.2.1 ความรู้เรื่อง เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร

เนื่องจากบทบาทของครูมีการเปลี่ยนแปลงไปตามยุคตามสมัย เพื่อให้ทันสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป โดยเฉพาะในยุคปัจจุบัน เป็นยุคแห่งเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารที่ทันสมัย มีความก้าวหน้าและสามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสารได้มาก และรวดเร็วขึ้น ดังนั้นครูจึงจำเป็นต้องปรับตัวให้พร้อมและพัฒนาตัวเองให้ทันยุคที่เปลี่ยนไป มิฉะนั้นอาจเกิดปัญหาในการปฏิบัติงาน ดังที่ครูวิชาการโรงเรียนนราธิวาส ค เสนอว่า “ครูก็ต้องพัฒนาตัวเองให้มีความรู้ที่ทันสมัย และต้องก้าวไปข้างหน้าทุกวันเพราะการอยู่กับที่ มันก็ล้าหลังซึ่งไม่ยุติธรรมกับเด็ก เด็กพลอยล้าหลังไปด้วย” ดังที่สอดคล้องกับ ความคิดเห็นของครูวิชาการโรงเรียนปัตตานี ข ที่ว่า “ครูบางคนไม่พร้อม ขาดทักษะด้าน ICT ดังนั้นจึงให้ครูคนอื่นช่วยทำให้มีปัญหาในการปฏิบัติงานในหน้าที่ รวมทั้งการแสวงหาความรู้ใหม่มาใช้สอนนักเรียน”

การพัฒนาความรู้ความสามารถด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ จะทำให้ครูมีความกระตือรือร้นที่จะพัฒนาทักษะวิชาการให้ทันสมัย เพื่อให้เกิดการเรียนรู้เทคนิควิธีการเรียนการสอนแบบใหม่ๆที่มีประสิทธิภาพ ซึ่งถือเป็นทักษะที่จำเป็นสำหรับครูในยุคศตวรรษที่ 21 ดังคำกล่าวของ ครูวิชาการโรงเรียนปัตตานี ก ได้กล่าวถึงเรื่องนี้ว่า “พีคิดว่าครูในระดับประถม ไม่จำเป็นต้องสอนตรงเอกรอก แต่ให้มีความรับผิดชอบ มีจิตวิญญาณความเป็นครู ให้มีพื้นฐานทาง ICT พอสมควรเพราะครูก็ต้องเรียนรู้สิ่งใหม่ผ่านเทคโนโลยี นี่คือพื้นฐานที่ครูทุกคนต้องมี” เช่นเดียวกับข้อเสนอแนะของผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษายะลา ค ที่ว่า “เราอยากให้เด็กมีความรู้เรื่องเทคโนโลยี เราก็ต้องมีครูที่เก่งในเรื่องนี้มาสอน...ผมคิดว่าเราต้องพัฒนาครูให้ใช้ได้กันทุกคน” ในการพัฒนาสมรรถนะครูให้มีความรู้ความสามารถในการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศจึงมีความสำคัญต่อการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน

2.2.2 ความสามารถในการปฏิบัติงาน

ในการประกอบวิชาชีพครูภารกิจหลักของครูคือการจัดการเรียนรู้ให้เป็นไปตามที่หลักสูตรกำหนด ครูจึงต้องมีความรู้ความสามารถ และมีเทคนิควิธีในการจัดการเรียนรู้ในแต่ละกลุ่มสาระดังที่ผู้อำนวยการโรงเรียนนราธิวาส ค กล่าวว่า “...ถ้าจะให้เด็กได้รับการศึกษาที่มีคุณภาพเหมือนกันทุกคน ทุกห้อง ผมว่าครูก็ต้องมีความสามารถที่ใกล้เคียงกันนะ ทุกวันผู้ปกครองโทรมาเยอะมาก อยากให้ลูกอยู่ห้องกับครูคนนี้บ้าง ไม่อยากให้อยู่ห้องครูคนนี้บ้าง เพราะเขาอยากให้ลูกอยู่กับครูเก่งๆ...” นอกจากนี้ครูยังมีหน้าที่ในการปฏิบัติงานสนับสนุนการจัดการศึกษา เช่นงาน

ธุรกิจ การเงินและพัสดุ งานอาคารสถานที่ งานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ดังนั้นครูจึงต้องมีการพัฒนาสมรรถนะทั้งงานทางด้านการจัดการเรียนการสอน และงานสนับสนุนการจัดการศึกษาให้มีความชำนาญ เพื่อการส่งเสริมและสนับสนุนการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนให้มีผลสัมฤทธิ์ที่ดีขึ้นซึ่งอาจทำได้หลายวิธี ดังจะเห็นได้จากคำกล่าวของครูวิชาการโรงเรียนนราธิวาส ค. ที่ว่า

“การพัฒนาครูให้มีความสามารถและศักยภาพที่ใกล้เคียงกันในเรื่อง ที่ทุกคนต้องทำได้ในสิ่งที่จำเป็นสำหรับนักเรียนทุกคน ไม่ว่าจะสอนกลุ่มสาระใด เช่น การประเมินผล การสร้างเครื่องมือวัดผล การอ่านการเขียน การใช้สื่อคอมพิวเตอร์ เป็นต้น ดังนั้นการพัฒนาครูด้วยวิธีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การขยายผลจากการไปศึกษาฝึกอบรมมา หรือการสอนงานก็มีความจำเป็น เช่นเดียวกัน”

ความจำเป็นในการพัฒนาครูให้มีความรู้ความสามารถในการปฏิบัติหน้าที่ จึงมีความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งเพื่อให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงของสังคม ดังคำกล่าวของ ผู้อำนวยการโรงเรียนปัตตานี ฉ. ที่ว่า “ครูเองก็ต้องพัฒนาตัวเองยังสอนเหมือนเดิมสักห้าปีสิบปีก็ไม่ว่าง ต้องยอมรับว่าเด็กรุ่นผมเด็กรุ่นท่าน ตอนที่เราเป็นเด็กไม่เหมือนกันรุ่นท่านโทรทัศน์ไม่กี่ตัว รุ่นผมอาจจะมากหน่อย แต่รุ่นนี้มีทั้งโทรทัศน์ แท็บเล็ต มีทั้งเกมทุกอย่างถ้าครูยังใช้แบบสิบปีที่แล้วไม่ทัน ครูก็ต้องยอมรับสภาพของตัวเองด้วยและพัฒนาตามระยะเวลาด้วย เป็นแนวคิดที่ดีต่อเด็ก”

2.2.3 ส่งเสริมจรรยาบรรณในวิชาชีพ

วิชาชีพครู ได้รับการยกย่องและจัดเป็นวิชาชีพชั้นสูงที่มีความจำเป็นต่อสังคม เป็นอาชีพที่ช่วย สร้างสรรค์จรรโลงให้สังคมเป็นไปในทางที่ปรารถนา ฉะนั้นกลุ่มผู้ประกอบวิชาชีพครูจึงต้องมีความรับผิดชอบดำรงไว้ซึ่งคุณธรรม จริยธรรม การรักษาวินัย และจิตสำนึกของความเป็นครู เพื่อเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ศิษย์และบุคคลทั่วไป ดังคำกล่าวของครูวิชาการโรงเรียน ก. ที่ว่า “ครูต้องปฏิบัติหน้าที่ของตนเองอย่างดีที่สุดครูต้องรักเด็กให้เสมอเหมือนกันในส่วนของเด็กที่มีความบกพร่องทางการเรียนรู้ ก็เป็นหน้าที่ของครูทุกคนที่จะต้องช่วยเหลือเขา ไม่ใช่คนใดคนหนึ่ง”

ในการพัฒนาสมรรถนะครูด้านนี้เป็นภารกิจของหน่วยงานทางการศึกษาทุกฝ่ายที่ต้องร่วมมือกัน เพราะครูคือกลไกสำคัญในการจัดการศึกษาดังที่ ผู้อำนวยการโรงเรียนยะลา ข. เสนอว่า “รัฐต้องพัฒนาครูให้ครูเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมให้ได้ เพราะครูเป็นผู้ที่สำคัญที่สุดต่อให้นโยบายไม่ดีแต่ถ้าครูดีก็อยู่ได้ ในทางตรงข้าม ถ้านโยบายดีคนไม่ดี ไปไม่รอด” การพัฒนาจรรยาบรรณวิชาชีพพออาจทำได้หลายลักษณะ เช่น การเรียนรู้ด้วยตนเองเกี่ยวกับจรรยาบรรณวิชาชีพและมาตรฐานวิชาชีพ เพื่อให้ครูรู้และเข้าใจข้อกำหนดเกี่ยวกับจรรยาบรรณวิชาชีพ มาตรฐานการปฏิบัติตน และแบบแผนพฤติกรรมตามจรรยาบรรณ วิชาชีพครู การฝึกประสบการณ์เน้นการฝึกในการปฏิบัติหน้าที่ตามจรรยาบรรณวิชาชีพ ตามมาตรฐานวิชาชีพ และตามแบบแผนพฤติกรรมจรรยาบรรณวิชาชีพครู การสร้างเจตคติที่ดี เน้นการสร้างความตระหนัก และเข้าใจในวิธีการปฏิบัติหน้าที่ตามจรรยาบรรณวิชาชีพและการ

ปฏิบัติตนตามมาตรฐานวิชาชีพครูเพื่อให้ครู ละเอียดต่อการทำผิดจรรยาบรรณวิชาชีพครูเกรงกลัวต่อการทำผิดวินัยข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา เป็นต้น

2.2.4 สร้างขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงาน

การสร้างขวัญและกำลังใจเป็นเรื่องสำคัญของครูและบุคลากรทางการศึกษาที่ปฏิบัติงานในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีเหตุการณ์ความไม่สงบเกิดขึ้นบ่อยครั้ง การขาดขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติหน้าที่ จะส่งผลกระทบต่อกระบวนการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนโดยตรง และจะเป็นอุปสรรคต่อการนำเอาสมรรถนะด้านอื่น ๆ มาใช้เพื่อการปฏิบัติหน้าที่ของครูได้เต็มตามศักยภาพ การดูแลรักษาความปลอดภัย เป็นเรื่องจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องดำเนินการด้วยความจริงจังและต่อเนื่องดังคำกล่าวของ ผู้อำนวยการโรงเรียนยะลา ข ที่ว่า “บ้านเราเรื่องขวัญกำลังใจของครูเป็นเรื่องสำคัญมาก ครูทุกคนต้องได้รับการดูแลความปลอดภัย ต้องให้เขามั่นใจว่ามาถึงโรงเรียน และกลับถึงบ้าน...ส่งผลกระทบต่อคุณภาพมากค่ะเรื่องนี้” นอกจากเรื่องความปลอดภัยแล้ว การเสริมแรง หรือการสร้างแรงจูงใจในการทำงานก็มีความสำคัญเช่นเดียวกัน ในเรื่องนี้ ผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาปัตตานี ก ย้ำว่า “โรงเรียนที่มีผลงานเด่นชัด ทำคุณภาพดีขึ้น ผลสัมฤทธิ์เพิ่มขึ้น ผมจะดูแลทั้งผู้บริหารและครู ทำดีต้องได้รางวัลครับ” ในการสร้างขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงานนั้นอาจดำเนินการได้หลายวิธี เช่น จัดให้มีสภาพแวดล้อมในการทำงาน ให้น่าอยู่ และน่าทำงาน จัดแบ่งงานให้ชัดเจน สร้างความพึงพอใจในงาน ด้วยการจัดงานให้ตรงตามความรู้ความสามารถ และความสนใจเพื่อให้ครูมีความสุขที่ได้สนุกกับงาน ให้ความยกย่องชมเชยและบำเหน็จความดีความชอบอย่างเหมาะสมเพื่อเป็นการตอบแทนการทำคุณประโยชน์ให้แก่สถานศึกษา ให้โอกาสแก่ครูซึ่งมีผลการปฏิบัติงานดีและมีศักยภาพสูง ได้รับการพิจารณาเลื่อนขั้น เลื่อนตำแหน่ง ในเรื่องนี้ได้รับการยืนยันจากผู้อำนวยการโรงเรียนยะลา ข ว่า “การเสริมแรงการสร้างขวัญกำลังใจ ไม่ว่าจะเป็นการพิจารณาความดีความชอบจะต้องดำเนินการด้วยความโปร่งใส เปิดเผย”

2.3 การส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา

การจัดการศึกษาเพื่อความยุติธรรมทางสังคมในบริบทสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ จะต้องสอดคล้องกับบริบท โดยเฉพาะ ต้องสอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน ผู้ปกครอง ชุมชน และสังคม สิ่งที่จะทำให้สถานศึกษาทราบถึงความต้องการ ของกลุ่มบุคคลดังกล่าว จึงต้องเปิดโอกาสให้เกิดการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับการจัดการศึกษาของสถานศึกษา ซึ่งได้แก่ 2.3.1) ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง 2.3.2) ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชน และ 2.3.3) ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของเอกชนและภาคส่วนสังคม ดังรายละเอียดต่อไปนี้

2.3.1 ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง

การมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของผู้ปกครอง จะเป็นประโยชน์ต่อการจัดการศึกษาของสถานศึกษา ในหลายด้านเช่น การช่วยเหลือสนับสนุนการจัดการเรียนรู้ของนักเรียน การสนับสนุนด้านกำลังกาย กำลังทรัพย์ และกำลังความคิด ดังความคิดเห็นของครูวิชาการโรงเรียนยะลา ฉ ที่ว่า “บทบาทของผู้ปกครองที่จะช่วยเหลือได้คือ การช่วยเหลือสนับสนุนให้โรงเรียนจัดการเรียนการสอนได้ เช่น การยอมรับในศักยภาพของเด็ก บางที ผู้ปกครองไม่ยอมรับว่าลูกอ่านหนังสือไม่ได้ ทำไม่อยู่ที่บ้านอ่านได้ เขาไม่ยอมรับไง” เช่นเดียวกับความคิดเห็นของผู้อำนวยการโรงเรียนปัตตานี ฉ ที่ว่า “ผู้ปกครองน่าจะมีส่วนร่วม ในการดูแลนักเรียน รับผิดชอบนักเรียน มาดูเรื่องการจัดการเรียนการสอนของครูบ้าง...ส่วนหนึ่งโรงเรียนเราก็อยากให้ผู้ปกครองในลักษณะนั้นแต่ก็ผู้ปกครองส่วนใหญ่เขาไม่สนใจไม่เกี่วกันที่เขาไม่ให้ความร่วมมือ” เพราะผลพวงของการได้รับความร่วมมือจากผู้ปกครองนอกจากจะช่วยแก้ปัญหาเรื่องการเรียนการสอนแล้วยังทำให้สถานศึกษารับรู้ถึงแนวคิดและความต้องการในการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน การให้ผู้ปกครองเข้ามามีส่วนร่วมอาจดำเนินการได้ในหลายลักษณะ เช่น จัดประชุมผู้ปกครอง สร้างเครือข่ายผู้ปกครองสำรวจความคิดเห็น ความต้องการ และความพึงพอใจของผู้ปกครองที่มีต่อการจัดการศึกษา เพราะการจัดการศึกษาที่มีคุณภาพนั้นไม่ได้หมายความว่า เป็นหน้าที่ของโรงเรียนเพียงอย่างเดียว ดังที่ผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาปัตตานี ค ย้ำว่า “การให้ความร่วมมือในการจัดการศึกษาของทุกฝ่าย รวมทั้งเขตพื้นที่ด้วย ทุกฝ่ายต้องทำหน้าที่ของตนเองให้ดีที่สุด ผู้ปกครองก็มีหน้าที่ให้ลูกมาเรียน ครูมีหน้าที่สอน ถ้าทุกคนทำตามหน้าที่ตนเองให้ดีที่สุดก็เพียงพอ นั่นคือ ทุกคนต้องรับผิดชอบต่อหน้าที่”

2.3.2 ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชน

นอกจากผู้ปกครองนักเรียนแล้ว ในชุมชนยังมีบุคคลสำคัญต่างๆ เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำศาสนา ภูมิปัญญาชาวบ้าน ซึ่งสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของสถานศึกษาผ่านการ ประชุม พบปะ พูดคุย หรือกิจกรรมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ซึ่งจะทำให้สถานศึกษาทราบถึงความคาดหวังในภาพรวมของชุมชน รวมทั้งการสะท้อนผลการจัดการศึกษาของสถานศึกษาว่ามีความพึงพอใจต่อการจัดการศึกษามากน้อยเพียงใด ดังจะเห็นได้จากคำกล่าวของผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานราธิวาส ก ที่ว่า

“สำคัญอีกส่วนหนึ่งก็คือ ส่วนของภาคประชาชนที่อยู่ในพื้นที่ในท้องถิ่น ถ้าหากว่าตรงนี้โรงเรียนได้เปิดโอกาสให้เขาเข้ามามีส่วนร่วมในทุกๆกิจกรรมในทุกส่วนที่โรงเรียนได้ และมีส่วนให้โรงเรียนได้เสนอและมีส่วนให้รับรู้อยู่ตลอดเวลาว่าโรงเรียนได้ดำเนินการอะไรไปบ้าง จะเป็นส่วนที่ทำให้ชุมชนได้เข้าใจและก็ได้เข้ามาสนับสนุนโรงเรียนนะครับ ดังนั้นเมื่อ

ชุมชน ผู้ปกครองเห็นความสำคัญและก็เข้ามาสนับสนุนโรงเรียน ก็เชื่อว่าการพัฒนาเด็กของโรงเรียนก็ไม่ใช่เรื่องยาก”

ดังนั้นการให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาจึงเป็นการสร้างความเชื่อมั่นว่าการจัดการศึกษาของสถานศึกษาสอดคล้องกับความต้องการของชุมชนตั้ง ความเห็นของ ผู้อำนวยการโรงเรียนนราธิวาส ค ที่ว่า “ถ้าเราอยากให้การบริหารงานของเราได้รับความเชื่อมั่นและพอใจจากชุมชน เราต้องให้เขามาร่วมกับเราตั้งแต่ต้นครับ” และสำหรับผู้อำนวยการโรงเรียนปัตตานี ค มีความคิดว่า “การให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาเด็ก เช่นศิษย์เก่าที่เป็นแบบอย่างจะได้สร้างแรงบันดาลใจให้นักเรียนและผู้ปกครองเห็นถึงความสำเร็จในการเรียน” เช่นเดียวกับความคิดเห็นของครูวิชาการโรงเรียนยะลา ฉ ที่ว่า “ชุมชนเข้ามามีบทบาทในการส่งเสริมการศึกษา เพื่อให้เด็กที่เติบโตไปอยู่ร่วมกันในสังคมได้”

2.3.3 การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของเอกชนและภาคส่วนสังคม

ในปัจจุบัน ภาคเอกชน และภาคส่วนสังคมเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษามากขึ้น เป็นการช่วยเหลือสังคมในรูปแบบต่างๆ เช่นการสนับสนุนสื่อ อุปกรณ์ และงบประมาณสนับสนุนการจัดกิจกรรมของสถานศึกษา ทำให้สถานศึกษามีความเข้มแข็งมากยิ่งขึ้น ซึ่งจะส่งผลดีต่อการเข้าถึงคุณภาพการบริการทางการศึกษา ดังที่ผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษาปัตตานี ค เสนอว่า “การให้ความร่วมมือในการจัดการศึกษาของทุกๆฝ่าย รวมทั้งเขตพื้นที่ ด้วย ทุกฝ่ายต้องทำหน้าที่ของตนเองให้ดีที่สุด ผู้ปกครองก็มีหน้าที่ให้ลูกมาเรียน ครูมีหน้าที่สอน ถ้าทุกคนทำตามหน้าที่ตนเองให้ดีที่สุดก็เพียงพอ นั่นคือ ทุกคนต้องรับผิดชอบหน้าที่” ตรงกับความ คิดเห็นของผู้อำนวยการโรงเรียนนราธิวาส ค ที่ว่า “การให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนา การศึกษาของโรงเรียนอย่างหลากหลาย ทั้งหลากหลายอาชีพ หลากหลายหน่วยงาน เด็กก็จะได้ ความรู้ที่หลากหลายไปด้วย” สำหรับครูวิชาการโรงเรียนปัตตานี ฉ คาดหวังกับภาคส่วนทางสังคมว่า “อบต.ก็มักจะลงมาเพราะว่าเป็นเด็กของชุมชน อบต.ก็เป็นผู้แทนของชุมชน ถ้าดูแลเด็กในชุมชนใน โรงเรียนของรัฐมันก็คือเด็กในชุมชนนั่นแหละ” ตรงกันกับความคิดเห็นของครูวิชาการโรงเรียนยะลา ค ที่ว่า “ การจัดการศึกษาตรงนี้ยังต้องการความร่วมมือของทุกภาคส่วนของสังคมอีกมากที่มาร่วมกัน ช่วยเหลือ” ซึ่งสอดคล้องกับความต้องการของผู้อำนวยการโรงเรียนยะลา ข ที่ว่า “อยากให้ หน่วยงานต่างๆที่มีส่วนเกี่ยวข้องได้เข้ามาทำงานด้วยกัน ได้เข้ามาช่วยเหลือเพื่อให้เด็กทุกคนได้เข้าถึง การศึกษา”

ทั้งนี้ผู้บริหารจะต้องมีทักษะในการแสวงหาความร่วมมือจากทั้ง ภาคเอกชน และภาคส่วนสังคมที่มีความพร้อมในการสนับสนุน ดังที่ ผู้อำนวยการโรงเรียนยะลา ค ที่ เสนอแนะว่า “เดี๋ยวนี้เอกชนหลายแห่งที่เข้ามาสนับสนุนการจัดการศึกษา ให้ทั้งงบประมาณ และวัสดุ อุปกรณ์ แต่ผู้บริหารเราก็ต้องรู้จักช่องทางในการแสวงหาแหล่งสนับสนุนด้วย” ถ้าภาคเอกชนและ

ภาคส่วนสังคมให้ความสำคัญและให้การสนับสนุนการจัดการศึกษาแก่สถานศึกษาแล้ว เชื่อแน่ว่าความเป็นธรรมในการจัดการศึกษาของสถานศึกษาย่อมมีพลังและความเข้มแข็งในการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้

2.4 การส่งเสริมให้สถานศึกษามีมาตรฐานใกล้เคียงกัน

ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาในด้านคุณภาพผู้เรียนที่เกิดขึ้น ส่วนหนึ่งมาจากความพร้อมของสถานศึกษาที่มีความแตกต่างกัน เช่น สถานศึกษาในเขตเมืองมีความพร้อมในการจัดการศึกษามากกว่าในเขตชนบท ซึ่งส่งผลให้คุณภาพการศึกษาแตกต่างกัน จากปัญหาความไม่พร้อมของสถานศึกษาส่งผลให้ผู้เรียนที่ศึกษาอยู่ในโรงเรียนที่ขาดความพร้อมก็จะขาดโอกาสในการพัฒนาศักยภาพของตนเองไปด้วย ดังนั้นการที่จะลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาได้วิธีหนึ่งคือการพัฒนาส่งเสริมให้สถานศึกษามีความพร้อมในการจัดการศึกษาในมาตรฐานเดียวกัน ใน 4 ประเด็น ได้แก่ 1) คุณภาพครู 2) ความพร้อมของสื่ออุปกรณ์ วัสดุและครุภัณฑ์ 3) ความพร้อมของอาคารสถานที่ 4) ความพร้อมของสิ่งอำนวยความสะดวก โดยมีรายละเอียดแต่ประเด็นดังต่อไปนี้

2.4.1 พัฒนาคุณภาพครู

ครูคือผู้มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา เพราะคุณภาพที่แท้จริงเกิดขึ้นที่ชั้นเรียนโดยมีครูเป็นผู้บริหารจัดการชั้นเรียนและจัดการเรียนรู้ที่ทำให้ผู้เรียนพัฒนาตัวเองได้เต็มตามศักยภาพ การพัฒนาครูให้มีความรู้ความสามารถที่ใกล้เคียงกันถือเป็นเรื่อง que ผู้บริหารต้องดูแลเอาใจใส่ เพราะผู้ปกครองทุกคนอยากให้บุตรหลานได้เรียนกับครูที่มีความรู้ความสามารถเป็นที่ยอมรับของผู้ปกครองโดยทั่วไป การที่ครูมีความแตกต่างกันในเรื่องของคุณภาพการจัดการเรียนรู้ จะทำให้เกิดปัญหาในการบริหารจัดการของผู้บริหาร โดยเฉพาะอย่างยิ่งสถานศึกษาที่มีระดับชั้นหลายห้องเรียน ผู้ปกครองจะเลือกให้บุตรหลานเรียนในห้องที่มีครูที่มีความรู้ความสามารถ ดังที่ผู้อำนวยการโรงเรียนนราธิวาส ค กล่าวว่ “...ถ้าจะให้เด็กได้รับการศึกษาที่มีคุณภาพเหมือนกันทุกคน ทุกห้อง ผมว่าครูก็ต้องมีความสามารถที่ใกล้เคียงกันนะ ทุกวันผู้ปกครองโทรมาเยอะมาก อยากให้ลูกอยู่ห้องกับครุคนนี้บ้าง ไม่อยากให้อยู่ห้องครุคนนี้บ้าง เพราะเขาอยากให้ลูกอยู่กับครุเก่งๆ...” สอดคล้องกับความคิดเห็นของครูวิชาการโรงเรียนนราธิวาส ค ที่ว่า “การพัฒนาครูให้มีความสามารถและศักยภาพที่ใกล้เคียงกันในเรื่องที่ทุกคนต้องทำได้ในสิ่งที่จำเป็นสำหรับนักเรียนทุกคน ไม่ว่าจะสอนกลุ่มสาระใด เช่น การประเมินผล การสร้างเครื่องมือวัดผล การอ่านการเขียน การใช้สื่อคอมพิวเตอร์”

นอกจากครูต้องมีความรู้ความสามารถที่ใกล้เคียงกันเพื่อไม่ให้เกิดความเหลื่อมล้ำในเรื่องคุณภาพการเรียนการสอนที่เกิดขึ้นในโรงเรียนแล้ว ครูที่สอนในรายวิชาที่ตรงกับสาขาที่จบมาก็มีส่วนสำคัญที่ทำให้เด็กไม่เสียโอกาสในการพัฒนาตนเอง ดังเช่นในประเด็นนี้

ผู้อำนวยการโรงเรียนยะลา ค เน้นว่า “ครูที่รัฐจัดมาให้เราต้องตรงตามวุฒิในปริมาณที่พอเหมาะพอควร ถ้าครูไม่ตรงตามวุฒิเด็กก็จะเสียโอกาส เพราะครูที่สอนตรงตามวุฒิจะสามารถถ่ายทอดความรู้ได้ลึกซึ้งกว่า” ซึ่งไม่แตกต่างจากความคิดเห็นของผู้อำนวยการโรงเรียนยะลา ฉ ที่ว่า “ยังมีปัญหาในพื้นที่ อยู่อีกเรื่องคือครูผู้สอนที่สอนไม่ตรงวุฒิ ต้องแก้ไขเรื่องนี้ คือจัดครูให้ตรงวุฒิ ถ้าทำไม่ได้ก็ต้องมีการอบรม พัฒนาให้มีทักษะมากขึ้น” นอกจากนี้ยังมีเรื่องของสัดส่วนของครูกับนักเรียนซึ่งต้องเหมาะกับบริบทของสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ดังข้อเสนอแนะของครูวิชาการโรงเรียนยะลา ฉ ที่ว่า “สัดส่วนของครูต่อนักเรียนควรแตกต่างจากที่อื่น เนื่องจากสามจังหวัดต้องใช้ความพยายามสูงในการจัดการเรียนการสอนเด็กที่ไม่ได้ใช้ภาษาไทยเป็นภาษาแม่ การดูแลต้องทั่วถึงในเรื่องแก้ปัญหาการอ่านออกเขียนได้ และอย่างน้อยครูต้องสอนตรงกับสาขาที่จบในวิชาหลักๆ” เช่นเดียวกันกับผู้อำนวยการโรงเรียนยะลา ข ที่มีมุมมองเรื่องนี้ว่า “ปัจจุบันในสามจังหวัดนี้จัดครูไม่ตรงเอก ควรจัดให้ไม่ตรงกับความต้องการ การเปิดสอบควรเปิดโอกาสให้คนภายนอกมีอิสระ เข้ามาสอบ เลยมีแต่ครูที่ไม่มีคุณภาพ ควรพัฒนาครูให้สามารถจัดการเรียนการสอนอย่างมีประสิทธิภาพ” ด้วยเหตุนี้มาตรฐานคุณภาพของครูจึงมีผลต่อการรับบริการทางการศึกษาของเด็กในพื้นที่

2.4.2 จัดหาสื่อ อุปกรณ์ วัสดุและครุภัณฑ์

ปัจจัยหนึ่งที่ทำให้สถานศึกษามีมาตรฐานที่แตกต่างกันนั้นคือความพร้อมของสื่อ วัสดุ อุปกรณ์ และครุภัณฑ์ ซึ่งจะช่วยอำนวยความสะดวกให้กับครูผู้สอนและนักเรียน เอื้ออำนวยให้เกิดการเรียนรู้ได้เต็มตามศักยภาพ แสดงถึงความพร้อมของสถานศึกษาที่จะรองรับกับการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน ทำให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย โดยเฉพาะผู้ปกครองนักเรียนจะมีความมั่นใจที่จะส่งบุตรหลานมาเข้าเรียน และที่สำคัญคือโอกาสของนักเรียนที่จะได้รับการศึกษาที่มีคุณภาพทัดเทียมกับภูมิภาคอื่นๆของประเทศ ดังที่ผู้อำนวยการโรงเรียนยะลา ข กล่าวว่า “ถ้าจะให้โรงเรียนทุกโรงจัดการศึกษาให้เด็กมีคุณภาพใกล้เคียงกัน ก่อนอื่นก็ต้องทำให้โรงเรียนทุกโรงมีความพร้อมเหมือนกันด้วยทุกเรื่อง ครูครบ คอมาครบ เครื่องอำนวยความสะดวกพร้อม” ในความคิดเห็นที่สอดคล้องกัน ผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานราธิวาส ข เน้นว่า “...เรื่องของการลดความเหลื่อมล้ำของคุณภาพการศึกษานั้นทำได้ยาก... ถ้าโรงเรียนแต่ละแห่งมีความพร้อมที่แตกต่างกัน...เรื่องสื่อ อุปกรณ์ต่างๆ ครุภัณฑ์ที่จำเป็นต้นสังกัดต้องดูแล” ในเรื่องความพร้อมของสื่อการเรียนรู้ ยังมีความจำเป็นต่อพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีความยากลำบากในการจัดการศึกษา ในประเด็นนี้ ผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษายะลา ก เสนอว่า “สื่อต่างๆที่สนับสนุนให้กับนักเรียนต้องเหมาะกับบริบทสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ที่สามารถแก้ปัญหาคุณภาพได้ตรงจุด”

2.4.3 สร้างความพร้อมของอาคารสถานที่และสิ่งอำนวยความสะดวก

นอกจากเรื่องความพร้อมในเรื่องสื่อ วัสดุ วัสดุ อุปกรณ์ และครุภัณฑ์ แล้ว ความพร้อมของอาคารสถานที่ ก็เป็นอีกปัจจัยหนึ่ง ที่จะเอื้อให้สถานศึกษามีมาตรฐานความพร้อมในการจัดการเรียนรู้ให้กับนักเรียน ซึ่งประกอบด้วยอาคารเรียน อาคารประกอบ จำนวนห้องเรียน ห้องสมุดและห้องปฏิบัติการต่างๆ สนามเด็กเล่น รวมทั้งพื้นที่ ที่จำเป็น เพียงพอ และเอื้อต่อการจัดการเรียนรู้ สามารถรองรับกับจำนวนนักเรียน และกิจกรรมการเรียนการสอนได้อย่างครบถ้วนและครอบคลุมภารกิจตามที่หลักสูตรกำหนดไว้ ในเรื่องมาตรฐานความพร้อมด้านอาคารสถานที่ ผู้อำนวยการโรงเรียนยะลา ข เสนอว่า “ควรกำหนดมาตรฐานเลยว่าโรงเรียนทุกโรงเรียนต้องมีมาตรฐานเดียวกัน เช่น มีสนามเด็กเล่น มีห้องสมุด ห้องประกอบต่างๆที่จำเป็น” เช่นเดียวกับผู้อำนวยการโรงเรียนปัตตานี ง ที่กล่าวว่า “โรงเรียนเล็กก็อยากมีสนามเด็กเล่น อยากรีคอมพิวเตอร์ โรงเรียนในเมืองเขามิงบประมาณที่ได้รับการสนับสนุนจากชุมชนอยู่แล้ว ใ้พวกเขาที่เป็นนักธุรกิจ ก็อยากไปให้ในเมืองโรงเรียนใหญ่ แต่โรงเรียนนอกน่างสารขาดความพร้อม มาตรฐานของโรงเรียนไม่เป็นมาตรฐานเดียวกัน” จากความคิดเห็นดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าในการจัดการศึกษาในสามจังหวัดภาคใต้ ความพร้อมด้านปัจจัยพื้นฐานควรได้รับการสนับสนุนให้มีมาตรฐานเดียวกันดังความคิดเห็นของผู้อำนวยการโรงเรียนนราธิวาส ข ที่ว่า “ประชากรวัยเรียนควรได้รับสวัสดิการในการสนับสนุนการจัดการเรียนการสอนที่ใกล้เคียงกันเช่น คุณภาพของอาจารย์หรือผู้สอน ห้องปฏิบัติการ ความพร้อมของอาคาร สื่ออุปกรณ์ต่างๆ และสิ่งอำนวยความสะดวกอื่นๆ” ซึ่งไม่ต่างจากความคิดเห็นของครูวิชาการโรงเรียนยะลา ค ที่ว่า “อันนี้สำคัญที่สุด ในเรื่อง ปัจจัยพื้นฐาน ไม่ว่าจะอยู่ในภูมิภาคไหน สถานศึกษาต้องมีมาตรฐานด้านความพร้อมในปัจจัยพื้นฐานที่เท่าเทียมกัน”

องค์ประกอบที่ 3. การสร้างเสริมโอกาสทางการศึกษา

การสร้างเสริมโอกาสทางการศึกษาเป็นอีกหนึ่งองค์ประกอบที่สำคัญสำหรับเยาวชนในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ เนื่องจากส่งผลโดยตรงต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต ดังนั้นจึงถือเป็นหน้าที่อย่างหนึ่งที่ผู้บริหารสถานศึกษาจะต้องหาวิธีการในการดำเนินการ ดังที่ผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษายะลา ก กล่าวว่า “สำหรับเด็กสามจังหวัดบ้านเราผมว่าเรื่องที่เราต้องสนับสนุนกันอย่างจริงจัง คือเรื่องโอกาส...” สอดคล้องกับความคิดเห็นของผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาปัตตานี ก ที่ว่า “ทำอย่างไรที่จะทำให้ผู้ที่ด้อยโอกาส มีโอกาสได้ศึกษาเท่าเทียมกับคนที่มีโอกาสหรือมีความพร้อมมากกว่าหรือมีโอกาสดีกว่า” เพื่อให้ผู้เรียนได้รับโอกาสในการพัฒนาตนเองได้เต็มตามศักยภาพ สถานศึกษาสามารถดำเนินการได้ใน 3 ประเด็น คือ 1) การเพิ่มโอกาสให้กับผู้เรียน 2) การส่งเสริมให้เข้าถึงคุณภาพการศึกษา และ 3) การจัดระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน โดยมีรายละเอียดแต่ละประเด็นดังนี้

3.1 การเพิ่มโอกาสให้กับผู้เรียน

การเพิ่มโอกาสให้กับผู้เรียน เป็นเรื่องที่ต้องได้รับการส่งเสริม ในระดับนโยบาย โดยเฉพาะกับเด็กชายขอบที่ขาดโอกาสทางการศึกษาและโอกาสในการพัฒนาคุณภาพชีวิต ซึ่งอาจดำเนินการได้ โดย 3.1.1) สร้างโอกาสในการเข้าเรียนและศึกษาต่อ 3.1.2) เปิดโลกทัศน์เพื่อการเรียนรู้ของนักเรียน และ 3.1.3) ส่งเสริมการเรียนรู้นอกห้องเรียน โดยมีรายละเอียดในแต่ละประเด็นดังต่อไปนี้

3.1.1 สร้างโอกาสในการเข้าเรียนและศึกษาต่อ

โอกาสในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ย่อมเป็นผลมาจากโอกาสในการเข้ารับการศึกษามีคุณภาพ แต่ในบริบทของความเป็นจริง การให้ความสำคัญกับการศึกษาของผู้ปกครองบางส่วนยังมีน้อย และด้วยฐานะทางเศรษฐกิจของคนส่วนใหญ่ในพื้นที่ จึงทำให้โอกาสในการเข้ารับการศึกษายังไม่ครอบคลุมกับจำนวนเด็กที่มีอยู่จริงทั้งหมด ดังนั้นการจัดการศึกษาในพื้นที่ตรงนี้จึงต้องดำเนินการให้เด็กทุกคนได้เข้าเรียน และศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้น การจัดสรรโควตาในการศึกษาต่อ การให้ทุนการศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้น ซึ่งผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาปัตตานี ก ได้กล่าวถึงเรื่องนี้ว่า “การศึกษาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ยังมีความเหลื่อมล้ำในเรื่องของคุณภาพที่แตกต่างกัน รวมทั้งโอกาสในการเข้าเรียนของนักเรียน” เช่นเดียวกับผู้อำนวยการโรงเรียนนราธิวาส ง “การจัดการศึกษาเพื่อความยุติธรรมทางสังคม คือการให้โอกาสในการศึกษาต่ออย่างเท่าเทียมกัน...เป็นการจัดการศึกษาที่เปิดโอกาสให้เด็กกลุ่มต่างๆได้เข้าศึกษาเฉพาะกลุ่ม เช่น กลุ่มเด็กพิเศษ” การจัดการศึกษาที่เป็นธรรมสำหรับพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ให้เกิดขึ้นได้ประเด็นสำคัญจึงอยู่ที่การทำให้เด็กทุกคนได้มีโอกาสในการเข้าเรียน ดังคำกล่าวของครูวิชาการโรงเรียนยะลา ฉ ที่ว่า “การจัดการศึกษาที่ ทำอย่างไรจะ让孩子ทุกคนมีความรู้ ได้เรียนหนังสือ” นอกจากให้เด็กทุกคนได้เข้าเรียนแล้ว ยังต้องส่งเสริมให้เด็กได้เรียนต่อในระดับที่สูงขึ้นด้วย ดังข้อเสนอแนะของผู้อำนวยการโรงเรียนปัตตานี จ ที่ว่า “โรงเรียนต้องเปิดโอกาสและช่วยเหลือให้คนที่ไม่มีกำลังที่จะเรียนต่อ ได้เรียนต่อ...รัฐบาลควรจัดหาโอกาสต่อยอดให้กับเด็ก เรื่องของโอกาสศึกษาต่อ” เช่นเดียวกับครูวิชาการโรงเรียนยะลา ฉ ที่ว่า “กระทรวงศึกษาธิการก็ดูแลตรงนี้เป็นอย่างดี เหมือนเด็กที่จบการศึกษามัธยม ก็จะได้รับ การดูแลดีมาก จะมีโควตา มีทุนการศึกษา เพื่อให้เด็กมุสลิมได้เรียน เพราะในสามจังหวัดนี้ เด็กส่วนหนึ่งมีฐานะยากจน แต่ถ้ามีความสามารถก็จะได้รับทุนการศึกษาต่อในชั้นที่สูงขึ้น” นอกจากดำเนินการส่งเสริมในเรื่องการเข้าเรียน การศึกษาต่อแล้ว โรงเรียนในพื้นที่สามจังหวัดภาคใต้ยังต้องสร้างโอกาสสนับสนุนให้นักเรียนได้เลือกเรียนอย่างหลากหลายที่ตรงกับความสนใจและความสามารถ ดังที่ผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษายะลา ก ได้อธิบายว่า

“เราเปิดการศึกษาหลากหลายมาก ตั้งแต่ระดับก่อนวัยเรียนไป ก็ เหมือนกับพื้นที่อื่น ทั้งภาครัฐละเอกชน ภาครัฐอาจจะเป็นกระทรวงศึกษาธิการ เป็นองค์กรปกครอง ส่วนท้องถิ่น หรือภาคประชาชน เช่นการศึกษาทางเลือก เอกชนเราก็มี ไม่น้อยหน้าพื้นที่อื่นของ ประเทศ แต่ที่เรามีมากกว่า คือการศึกษาด้านศาสนา เช่นศูนย์การศึกษาประจำมัสยิด สถาบัน ปอเนาะ โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม ซึ่งในระบบของการสอนศาสนาอิสลาม นี้ เรามีการสอน อิสลามแบบเข้ม มีโรงเรียนวิถียุทธ มีโรงเรียนวิถีธรรม นอกจากนั้นเรายังมีโอกาสทางการศึกษา ทั้ง สายสามัญ สายอาชีพ ในภาคใต้ นี้ เรามีการจัดการศึกษา ทั้งสายสามัญ ศาสนา กีฬา อาชีพ และ ดนตรี หมายความว่า ในเรื่องสายอาชีพ ในโรงเรียนมัธยมที่เป็นสามัญ เรามีระบบทวิศึกษาที่เรียน สามัญ ควบคู่กับอาชีพ มีโครงการใหม่ที่เปิดห้องเรียน ศิลป์-อาชีพ ซึ่งเป็นห้องเรียนพิเศษที่รองรับการ พัฒนาอาชีพ มีโรงเรียนวิทยาศาสตร์กีฬา ที่มาเรียนในลักษณะประจำมีทุนการศึกษาให้ เด็กจะเรียน สามัญและเรียนกีฬาไปด้วย ตามที่ตนเองถนัด เมื่อเด็กจบ ม.6 ก็จะมีทุนการศึกษาจนจบปริญญาตรี ส่วนโรงเรียนดนตรีก็มี นอกจากนี้เพื่อสนับสนุนการเข้าถึงการศึกษาเรามีทุนการศึกษามากมาย เช่น ทุนภูมิทายาท และทุนอื่นๆอีกมากมาย”

3.1.2 เปิดโลกทัศน์เพื่อการเรียนรู้ของนักเรียน

โอกาสในการเรียนรู้นอกห้องเรียนถือเป็นประสบการณ์ที่สำคัญที่ สถานศึกษาได้หยิบยื่นให้กับเด็กในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ให้เด็กได้เรียนรู้มากกว่าการเรียนรู้ใน ห้องเรียน ได้เผชิญสถานการณ์ ได้เห็นสังคมที่กว้างขึ้นเพื่อนำองค์ความรู้และประสบการณ์ที่ได้รับมา พัฒนานาคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้นและดำรงชีวิตอยู่ในสังคมที่มีความหลากหลายได้ ดังคำกล่าวของ ผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานราธิวาส ก ที่ว่า “โรงเรียนต้องเปิดโลกทัศน์ของเด็ก ให้ เขาได้ยอมรับความแตกต่าง และก็เคารพในความหลากหลายเขาจะต้องเรียนรู้เข้าใจในเรื่องของสิทธิที่ เท่าเทียมกัน ตามหลักของการอยู่ร่วมกันแบบสากล” ตรงกับความคิดเห็นของผู้อำนวยการโรงเรียน ยะลา ฉ ที่ว่า “ต้องเปิดโลกทัศน์ให้นักเรียนเห็นโลกภายนอกมากขึ้นเพิ่มทักษะชีวิตที่สามารถอยู่ใน โลกภายนอกได้ สามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตได้” ในประเด็นนี้สถานศึกษาสามารถดำเนินการได้ หลากหลายวิธีเพื่อสร้างโอกาสในการเรียนรู้ของเด็ก ด้วยการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ภายในสถานศึกษา และการนำนักเรียนไปศึกษานอกสถานที่ การนำนักเรียนไปทัศนศึกษา ดังข้อเสนอแนะของผู้อำนวยการ โรงเรียนนราธิวาส ง ที่ว่า “เราจะมองเห็นว่าที่นี่ยังขาดแหล่งเรียนรู้ให้ครูและเด็กได้พัฒนาทั้งภายใน และภายนอกสถานศึกษา เมื่อพิจารณาจากเด็กที่อยู่ในเมือง ในส่วนกลาง ได้เข้าไปดูพิพิธภัณฑ์ เหมือนกับพิพิธภัณฑ์วิทยาศาสตร์ทั้งประเทศมีกี่ที่ ในขณะที่นี้เด็กจะไม่มีเลย...เพื่อเป็นโอกาสของเด็ก การนำเด็กออกไปแข่งขันหุ่นยนต์เจ้าเวหา ก็เป็นโอกาสของเด็ก ที่เป็นการเปิดโลกทัศน์ เหมือนที่เรา ต้องการเปิดให้เด็กเห็น...”

3.1.3 ส่งเสริมการเรียนรู้นอกห้องเรียน

การส่งเสริมการเรียนรู้นอกห้องเรียนด้วยการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ตรง เรียนรู้โดยการใช้ประสาทสัมผัส การสังเกต การได้เผชิญกับสถานการณ์จริง จะช่วยเพิ่มชีวิตชีวาในการเรียนรู้ของผู้เรียน และสามารถสร้างความรู้ได้ด้วยตนเอง ในประเด็นนี้ ทั้งผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานราธิวาส ก ผู้อำนวยการโรงเรียนยะลา ฉ และผู้อำนวยการโรงเรียนนราธิวาส ก ต่างมีความเห็นตรงกันว่า การจัดการเรียนรู้ในห้องเรียนอย่างเดียวนั้น ไม่เพียงพอแก่การพัฒนาศักยภาพผู้เรียนในยุคปัจจุบัน สถานศึกษาจะต้องส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ จากประสบการณ์ที่หลากหลายที่มีอยู่นอกห้องเรียน

3.2 การส่งเสริมให้เข้าถึงคุณภาพการศึกษา

การส่งเสริมให้ผู้เรียนเข้าถึงคุณภาพการศึกษาอย่างทั่วถึงและเท่าเทียม เป็นการดำเนินการของสถานศึกษาเพื่อให้ผู้เรียนได้รับการศึกษาที่มีคุณภาพโดยปราศจากข้อจำกัดต่างๆที่อาจทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา โดยผลการวิจัยพบว่าสิ่งที่ช่วยให้ผู้เรียนมีโอกาสดำเนินการเข้าถึงคุณภาพผู้เรียนมี 2 ประเด็น คือ 3.2.1) จัดแหล่งเรียนรู้ที่เอื้อต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน และ 3.2.2) การใช้อินเทอร์เน็ตและเทคโนโลยีทางการศึกษาเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ ซึ่งมีรายละเอียดของแต่ละประเด็นดังต่อไปนี้

3.2.1 จัดแหล่งเรียนรู้ที่เอื้อต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน

การพัฒนาแหล่งเรียนรู้เพื่อให้ผู้เรียน ได้มีโอกาสเรียนรู้ได้มากกว่าการเรียนรู้กับครูในห้องเรียน เช่น ห้องสมุด แหล่งสืบค้นคว้าในสาระการเรียนรู้ต่างๆ ห้องปฏิบัติการ ป้ายนิเทศ การจัดบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้ทั้งในและนอกห้องเรียนให้นักเรียนได้มีโอกาสศึกษาค้นคว้า หาความรู้ด้วยตนเอง รวมทั้งให้ครูสามารถนำมาใช้ในการจัดการเรียนรู้ได้ครอบคลุมทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ ในประเด็นนี้ผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานราธิวาส ข ได้เสนอแนะว่า “โรงเรียนต้องมีบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้ ผมไม่ได้หมายถึงความสวยงามนะครับแต่หมายถึงทุกพื้นที่ในโรงเรียน ครูสามารถนำมาใช้ในการจัดการเรียนรู้ได้ เช่น การเรียนรู้เรื่องเศรษฐกิจพอเพียง...” เช่นเดียวกับผู้อำนวยการโรงเรียนปัตตานี ฉ ได้กล่าวถึงเรื่องนี้ว่า “ในเรื่องความพร้อมของโรงเรียนนี้ ผมมองว่าโรงเรียนต้องเป็นสถานที่ที่เด็กสามารถศึกษาค้นคว้าในสิ่งที่เขาอยากรู้ได้” ในขณะที่ผู้อำนวยการโรงเรียนนราธิวาส ง ได้กล่าวถึงสภาพปัจจุบันของประเด็นนี้ว่า “เด็กในชนบทจะรับสื่อเพียงด้านเดียว ก็คือสื่อทางโทรทัศน์ สื่อสารมวลชน แต่ในขณะสื่อที่สามารถค้นคว้าหาความรู้ไม่มี เด็กเลยไปรับสื่อจากสื่อสารมวลชน ซึ่งความคิดของเด็กคิดว่านั้นคือสิ่งที่ถูกต้อง แต่จริงมันไม่ใช่ นี่คือปัญหาใหญ่”

ในการดำเนินการของโรงเรียนเพื่อสร้างบรรยากาศให้โรงเรียนเป็นแหล่งเรียนรู้ที่นักเรียนสามารถเข้าถึงคุณภาพการศึกษาได้นั้น ครูวิชาการโรงเรียนปัตตานี ฉ กล่าวว่า “เราใช้ห้องสมุดนี้แหละเป็นแหล่งความรู้ของเด็ก เรามีกิจกรรมหลายอย่างที่ช่วยให้เด็กรักการอ่าน มีหนังสือที่เหมาะสมแก่วัยของเด็กๆ ให้เขาได้เปิดโลกทางความคิด ห้องสมุดของเราเป็นต้นแบบของห้องสมุดมีชีวิตค่ะ” ในขณะที่ผู้อำนวยการโรงเรียนยะลา จ พูดถึงเรื่องนี้ว่า “โรงเรียนเรามีพื้นที่ไม่มากนัก แต่เราบริหารจัดการทุกพื้นที่ให้มีประโยชน์ในการจัดการเรียนการสอน...มีห้องคอมพิวเตอร์ที่สามารถให้เด็กค้นคว้าหาความรู้ผ่านอินเทอร์เน็ตได้ ทุกอาคารผมให้ครูจัดป้ายนิเทศเปลี่ยนไปตามวาระ วันสำคัญเพื่อให้เด็กได้เรียนรู้” เช่นเดียวกับผู้อำนวยการโรงเรียนนราธิวาส ง ที่ได้เล่าถึงการดำเนินการเรื่องนี้ว่า “อาคารละหมาดของโรงเรียน ผมให้ครูสอนศาสนาจัดเป็นห้องเรียนอิสลามศึกษา ให้เด็กที่เข้าไปละหมาดได้ศึกษาหาความรู้ ให้ครูได้ใช้เป็นห้องเรียนสอนอิสลามศึกษาไปด้วย” สำหรับครูวิชาการโรงเรียนปัตตานี ง มองว่า “ดิฉันอยากให้ กิจกรรมเกษตรที่โรงเรียนทำอยู่หลายอย่างปรับเป็นฐานการเรียนรู้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงค่ะ จะได้ฝึกเด็กๆให้เกิดการเรียนรู้ และอธิบายให้ผู้ที่มาเรียนรู้ได้ ไปดูมาหลายที่แล้ว อยากทำค่ะ”

3.2.2 ใช้อินเทอร์เน็ตและเทคโนโลยีทางการศึกษาเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้

การใช้อินเทอร์เน็ตและเทคโนโลยีทางการศึกษาเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ เป็นเครื่องมือและ สื่อกลางในการเปิดโลกการเรียนรู้ของนักเรียนให้สามารถเรียนรู้จากองค์ความรู้ที่มีอยู่มากมายในโลกของการสื่อสารไร้พรมแดน ดังนั้นสถานศึกษาต้องมีการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานให้สถานศึกษา สามารถใช้อินเทอร์เน็ตที่ใช้ในการจัดการเรียนรู้ในทุกสถานศึกษา รวมทั้ง การพัฒนาเทคโนโลยีการศึกษาเช่นการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียม (DLTV) ซึ่งสามารถแก้ปัญหาการขาดแคลนครู ไม่มีครู ที่จบตรงตามวิชาเอก โดยใช้ครูจากโรงเรียนต้นทางที่มีความรู้ความสามารถ ในเรื่องของการส่งเสริมให้ผู้เรียนเข้าถึงคุณภาพการศึกษานั้น ผู้อำนวยการโรงเรียนปัตตานี ฉ กล่าวว่า “การจัดสรรสื่อต่างๆให้การเรียนรู้เท่าเทียมกันที่เห็นชัดๆตอนนี้จะมีสื่อในส่วนของ DLIT DLTV แต่ตอนนี้ก็ยังมีข้อบช่ยข้อจำกัด อย่างเช่นของอินเทอร์เน็ตบางพื้นที่ต้องใช้ IP Star ซึ่งเรารู้ว่า IP STAR บางทีก็ไม่เสถียร” ดังที่ผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานราธิวาส ก ได้กล่าวถึงเรื่องนี้ว่า “DLTV ช่วยได้นะครับ ในเรื่องของคุณครูไม่ตรงเอก หรือขาดครู เด็กสามารถได้เรียนรู้จากครูเก่งๆจากต้นทาง ” เช่นเดียวกับ ครู วิชาการโรงเรียนปัตตานี ค ที่ยืนยันว่า “พีคิดว่าการเรียนทางไกลผ่านดาวเทียม จะช่วยให้เด็กเรียนได้เรียนจากครูที่มีความสามารถในสาขานั้นๆจริง” และยังมีสื่อการจัดการเรียนรู้ผ่านเทคโนโลยี สารสนเทศ (DLIT) ที่สามารถลดความเหลื่อมล้ำในเรื่องคุณภาพการศึกษาด้วยการขยายห้องเรียนแห่งคุณภาพ จากโรงเรียนชั้นนำทั่วประเทศ ไปสู่โรงเรียนขนาดกลาง เพื่อสร้างโอกาสทางการศึกษาที่เท่าเทียม เน้นกลุ่มสาระการเรียนรู้และตัวชี้วัดที่สอนยาก เข้าใจยาก และมีปัญหาด้านผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษา โดยผ่านช่องทางเทคโนโลยีสารสนเทศ ให้โรงเรียนปลายทางสามารถจัดการ

เรียนการสอนพร้อมกับครูต้นทางหรือสามารถเรียกดูย้อนหลังในชั่วโมงสอนเสริมได้ ซึ่งครูวิชาการโรงเรียนนราธิวาส ค ได้กล่าวถึงประเด็นนี้ว่า

“ในส่วนที่เป็นเทคโนโลยีที่เราทำอยู่ก็คือ DLIT นะคะ คือเรามีมากกว่า DLIT ที่จัดสรรให้ เราจัดให้ทุกห้องเรียน ครูจะต้องเรียนรู้ในเรื่องของการใช้ DLIT เพื่อความยุติธรรมกับเด็ก ไม่ใช่คนนี้เป็น คนนั้นไม่เป็น แล้วเด็กเองก็ต้องเรียนรู้การใช้ DLIT ด้วย บางทีเด็กก็ช่วยครูได้ ในเรื่องของการใช้ DLIT นี้ช่วยเด็กได้มากเลย เขาได้เปิดโลกทัศน์ ได้รู้ในสิ่งที่ครูทำเองไม่ได้ และมีความสุขสาน ผักได้บ่อยๆซึ่งในอนาคตเด็กเราจะอยู่รอดด้วยเทคโนโลยี”

จากการสะท้อนคิดดังกล่าวนี้บวาระบบอินเทอร์เน็ต และเทคโนโลยีจึงเป็นเรื่องที่มีความสำคัญมากต่อการสร้างความเสมอภาคและเท่าเทียมในการจัดการศึกษา

3.3 การจัดระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน

ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนที่มีประสิทธิภาพ สามารถช่วยเหลือนักเรียนที่มีปัญหาในด้านต่างๆที่ครอบครัวไม่สามารถดูแลได้ หรือ ร่วมมือกันกับครอบครัวในการดูแลช่วยเหลือนักเรียนเพื่อให้เด็กทุกคนได้มีโอกาสในการพัฒนาศักยภาพของตนเองให้ได้มากที่สุด ซึ่งสถานศึกษาต้องดำเนินการบริหารจัดการระบบดูแลช่วยเหลือในเรื่องต่อไปนี้ คือ 3.3.1) ช่วยเหลือเด็กที่มีความต้องการพิเศษ 3.3.2) ช่วยเหลือเด็กด้อยโอกาส 3.3.3) ส่งเสริมสุขภาพของผู้เรียน 3.3.4) สอนซ่อมเสริม 3.3.5) บริการแนะแนว

3.3.1 ช่วยเหลือเด็กที่มีความต้องการพิเศษ

เด็กที่มีความต้องการพิเศษที่สถานศึกษาจะต้องดำเนินการบริหารจัดการให้ได้รับการพัฒนาที่สอดคล้องกับความต้องการของแต่ละกลุ่ม ประกอบด้วย 1)เด็กที่มีความสามารถพิเศษ หรือ เด็กอัจฉริยะ คือ เด็กที่มีความสามารถด้านต่างๆ สูงกว่าเด็กปกติทั่วไป เช่น เด็กปัญญาเลิศ จะมีสติปัญญาสูง ฉลาด มีความสามารถทางด้านกีฬา ดนตรี เป็นเลิศ 2) เด็กที่มีความบกพร่อง 9 ประเภท ได้แก่ เด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา เด็กที่มีความบกพร่องทางการได้ยิน เด็กบกพร่องทางการเห็น เด็กที่มีความบกพร่องทางร่างกายและสุขภาพ เด็กที่มีความบกพร่องทางการพูดและภาษา เด็กที่มีความบกพร่องทางพฤติกรรมและอารมณ์ เด็กที่มีปัญหาทางการเรียนรู้ และเด็กพิการซ้ำซ้อน ซึ่งสถานศึกษาจะต้องใช้ระบบการคัดกรอง และจัดทำแผนการเรียนรู้เฉพาะบุคคลให้สอดคล้องกับเด็กแต่ละประเภท ดำเนินการให้ได้รับการบริการสื่อการเรียนรู้ และการดูแลช่วยเหลือตามสภาพความต้องการจำเป็นของเด็กแต่ละคน ผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษายะลา ค ได้พูดถึงมาตรการในเรื่องนี้ว่า

“สำหรับตัวเองผมเองผมจะเน้นย้ำเสมอว่าการที่จะพัฒนาผู้เรียนได้อย่างทั่วถึงได้เราต้องรู้จักเด็กเป็นรายบุคคล แล้วก็ให้ครู โดยเฉพาะครูประจำชั้นต้องรู้จักเด็ก บ้านอยู่

ที่ไหน สถานภาพของเด็กแต่ละคน คนไหนอยู่ในสถานะที่จะต้องช่วยเหลือในการที่ฟื้นฟู ดูแลเป็นกรณีพิเศษ... ส่วนปัญหาที่มีครบถ้วนจริง ตั้งแต่เด็กเกิด เป็นออทิสติก ก็ดีหรือพวกที่สมาธิสั้น บกพร่องทางการเรียนรู้เราก็ต้องให้การศึกษา และเยียวยาเขาอย่างไร ต้องปรึกษาแพทย์ ปรึกษา ผู้รู้ เพื่อนำเอาสิ่งเหล่านี้มาใช้ประโยชน์ เพราะครูอยู่ใกล้ชิด ครูควรเรียนรู้ว่าที่จะช่วยเหลือหรือ แก้ปัญหาเหล่านี้ได้อย่างไร เพราะเราเป็นครูเราหลีกเลี่ยงไม่ได้ เราต้องแก้ปัญหาที่เก็บเอามาช่วยเหลือ อย่งไร ซึ่งตรงนี้ต้องวางระบบไว้ให้หมด แล้วก็เน้นย้ำไปทางสถานศึกษาว่าสถานศึกษานั้นต้องเข้าไป ดูแลคนเหล่านี้อย่างใกล้ชิด เพื่อให้เขาที่จะได้ลดความเหลื่อมล้ำจากคนอื่น”

ส่วนการดำเนินการของสถานศึกษานั้น ผู้อำนวยการโรงเรียนยะลา ก กล่าวว่า “การพัฒนาคุณภาพก็ต้องส่งเสริมตามศักยภาพเด็ก เด็กที่มีความสามารถพิเศษก็ส่งเสริม ให้เขาได้เข้าร่วมแข่งขันทักษะทางวิชาการจนถึงระดับสูงสุดเด็กอ่อนก็มีการซ่อมเสริมพัฒนาตาม ศักยภาพของเขา เราคงทำไม่ได้ที่จะให้เด็กได้พัฒนาศักยภาพได้เท่าเทียมกัน...ส่วนเด็กที่มีความ ต้องการพิเศษเราก็มองหอดูทั้งมีการพัฒนาโดยใช้ดนตรีบำบัด มีการจัดการศึกษาให้เป็นพิเศษ ทั้งที่ เรียนกับเด็กปกติ และแยกออกไปดูแลเป็นพิเศษ” สำหรับผู้อำนวยการโรงเรียนยะลา ค ได้กล่าวถึง การดำเนินการเรื่องนี้ว่า “...อีกเรื่องคือการคัดกรองเด็กที่มีปัญหาการเรียนรู้ ใช้การคัดกรองที่เชื่อถือ ได้เพื่อที่จะให้ครูร่วมกับผู้ปกครองพัฒนาเด็กให้เต็มตามศักยภาพของเขา โดยให้มีครูรับผิดชอบ และมี ห้องพิเศษสำหรับพัฒนาเด็กพวกนี้ ถ้ามีอาการหนักๆ ก็ส่งต่อไปในโรงเรียนเฉพาะทาง” ส่วนครู วิชาการโรงเรียนยะลา ข ได้พูดถึงแนวทางที่โรงเรียนดำเนินการว่า “ในส่วนของเด็กที่มีความต้องการ จำเป็นพิเศษ ที่เราเป็นตัวแทนของศูนย์การศึกษาพิเศษ มีครูที่ศูนย์การศึกษาพิเศษส่งมาช่วยดูแล รวมทั้งมีเด็กที่เป็นเด็กเรียนร่วมกับเด็กปกติ สมาธิสั้น เด็ก LD ก็จะมีครูที่ดูแลด้านนี้อยู่ แต่เราก็ให้ เรียนร่วมกับเด็กปกติ เมื่อมีชั่วโมงซ่อมเสริมก็มีการแยกออกไปเพื่อช่วยเขา” ทั้งนี้ครูวิชาการโรงเรียน นราธิวาส ค ก็ยืนยันว่า “เราก็มองหอดูทั้งเด็กที่มีสภาพที่บกพร่องทางการเรียนรู้ เราส่งเสริมเขาให้ พัฒนาได้เต็มตามศักยภาพของเขา”

3.2.2 ช่วยเหลือเด็กด้อยโอกาส

เด็กด้อยโอกาสที่สถานศึกษาจะต้องดูแลช่วยเหลือ ในความหมายที่ กระทรวงศึกษาธิการกำหนดไว้ 10 ประเภท ประกอบด้วย 1) เด็กที่ถูกบังคับให้ขายแรงงานหรือ แรงงานเด็ก 2) เด็กเร่ร่อน 3) เด็กที่อยู่ในธุรกิจทางเพศหรือโสเภณี 4) เด็กที่ถูกทอดทิ้งหรือเด็กกำพร้า 5) เด็กที่ถูกทำร้ายทารุณ 6) เด็กยากจน 7) เด็กในชนกลุ่มน้อย 8) เด็กที่มีปัญหาเกี่ยวกับยาเสพติด 9) เด็กที่ได้รับผลจากโรคเอดส์หรือโรคติดต่อร้ายแรงที่สังคมรังเกียจ และ 10) เด็กในสถานพินิจและ คွ่มครองเด็กและเยาวชน เด็กเหล่านี้จะพบอยู่ทั่วไปในสถานศึกษาของรัฐ ซึ่งสถานศึกษาจะต้องให้การ ช่วยเหลือดูแลให้เขามีความสามารถในการพัฒนาคุณภาพของตนเอง ในส่วนของสถานศึกษานั้นให้ ความช่วยเหลือด้วยวิธีการต่างๆ เช่น การจัดสรรทุนการศึกษา การบริการอาหารเช้า อาหารกลางวัน

รวมทั้งการช่วยเหลือ เรื่องอุปกรณ์การเรียน เครื่องแบบนักเรียน ตำราเรียน เป็นต้น ดังเช่น ผู้อำนวยการโรงเรียนนราธิวาส ค กล่าวว่า “การช่วยเหลือเด็กด้วยวิธีการต่างๆก็ทำได้ง่ายขึ้น หากมีแหล่งทุน มีอาหารกลางวัน มีอาหารเข้ามาเสริม ทาง CCF ก็จะมีเงินทุนมา Support ให้โรงเรียน มันจะต้องหาแหล่งเครือข่ายแบบนี้เข้ามา” ไม่ต่างจากผู้อำนวยการโรงเรียน นราธิวาส ค ที่กล่าวถึงการช่วยเหลือเด็กด้วยโอกาสว่า “โรงเรียนช่วยเหลือนักเรียนที่ลำบากยากจนเช่นให้อาหารกลางวันกลับไปกินที่บ้าน การช่วยเหลือเรื่องแว่นตา จัดซื้ออุปกรณ์การเรียนให้นักเรียนจากปัจจัยอุดหนุนยากจน จัดทุนการศึกษาจากการระดมทุนจากบุคคล ห้างร้าน หน่วยงานต่างๆ รวมทั้งผู้ปกครอง รวมทั้งครูและบุคลากรของโรงเรียนด้วย ปีละ กว่า 150 ทุน รวมทั้งส่งเสริมให้นักเรียนมีการออม” เช่นเดียวกับการดำเนินการ ผู้อำนวยการโรงเรียนยะลา ก ที่ยืนยันว่า “มีการจัดสรรทุนการศึกษาให้เด็กที่เป็นเด็กด้อยโอกาส เด็กยากจน อาหารที่เหลือในแต่ละวันก็จะได้ให้ไปเพื่อช่วยเหลือเด็กบางคนที่ครอบครัวลำบาก” ในการช่วยเด็กด้อยโอกาสสถานศึกษาส่วนใหญ่จะเป็นการช่วยเหลือในเรื่องทุนการศึกษา และสิ่งจำเป็นอื่นๆ ดังเช่น ผู้อำนวยการโรงเรียนยะลา ค กล่าวว่า “ในส่วนของเด็กยากจน เราก็ต้องให้ครูสำรวจข้อมูลเชิงลึกว่าเด็กคนไหนบ้างที่ยากจนจริง เพื่อจะได้ช่วยเหลือนักเรียน เช่นทุนการศึกษา เสื้อผ้า อาหาร ค่าเดินทาง เป็นเงินปัจจัยอุดหนุนนักเรียนยากจน” สอดคล้องกับความคิดเห็นของครูวิชาการโรงเรียนยะลา ข ที่กล่าวว่า “เด็กยากจน ก็มีทุนการศึกษา เด็กยากจน โรงเรียนจะหาทุนให้โรงเรียนสนับสนุนหลายอย่างนะ เสื้อผ้า เครื่องแต่งกาย อาหารกลางวัน เราทำอาหารเข้าสำหรับเด็กยากจน” และในการดำเนินการให้เด็กด้อยโอกาสจริงๆได้รับการช่วยเหลือนั้น ครูวิชาการโรงเรียนปัตตานี ฉ ได้กล่าวว่า

“ต้องรู้จักเด็กเป็นรายบุคคล เข้าถึงเด็ก รู้จักเด็ก รู้จักผู้ปกครอง รู้จักบ้าน เพราะว่าบางคนเขาไม่ได้อยู่กับพ่อแม่ พ่อแม่ไปทำงานมาเลเซีย อยู่กับยาย ซึ่งตอนแรกเราก็จะไม่รู้ว่าเด็กคนนี้มีที่มาที่ไปอย่างไร แต่พอเข้าไปรู้จักบ้านเราก็เวลาการมีการจัดสรรทุน เราไปเจอแล้วว่าเด็กคนนี้มีความลำบากเราจัดสรรทุนก็จะเอามาพิจารณาเป็นข้อมูลในการจัดสรร”

ในบางโรงเรียนช่วยเหลือเด็กด้วยการจัดกิจกรรมหารายได้ระหว่างเรียน ดังเช่นที่ครูวิชาการโรงเรียนยะลา ค ได้นำเสนอว่า “เรื่องการช่วยเหลือเด็กด้อยโอกาส เราช่วยเหลือด้วยการส่งเสริมให้มีการหารายได้ระหว่างเรียน” วิธีนี้นอกจากนักเรียนจะมีรายได้เป็นทุนการศึกษา ยังเพิ่มทักษะด้านอาชีพให้เด็กอีกด้วย

3.3.3 ส่งเสริมสุขภาวะของผู้เรียน

การพัฒนาสุขภาวะในโรงเรียนนั้นถือว่าเป็นภารกิจที่มีความสำคัญอย่างยิ่งเพราะประชากรในวัยเรียนแทบจะทั้งหมดอยู่ในระบบโรงเรียน การปลูกฝังเรื่องสุขภาวะให้เกิดขึ้นกับผู้เรียน ถือว่าเป็นโอกาสที่ดียิ่งที่ได้จะหล่อหลอมเยาวชนของประเทศให้เป็นบุคคลที่มีสุขภาวะเมื่อเติบโตขึ้น ดังนั้น จึงจำเป็นต้องมีการพัฒนาในโรงเรียนในการเสริมสร้างศักยภาพให้

สามารถบริหารจัดการและจัดกระบวนการเรียนรู้ที่สร้างสุขภาวะแก่ผู้เรียนให้มากยิ่งขึ้นจนสามารถเป็นพลังการขับเคลื่อนการพัฒนาให้เป็นกระแสหลักได้ในอนาคต เช่นการจัดการจัดสุขภาพในโรงเรียน การปลูกฝังสุขนิสัยในการดูแลสุขภาพร่างกาย การแก้ปัญหาภาวะทุพโภชนาการ การบริการอาหารเสริมนม การบริการด้านสุขภาพ อนามัย เป็นต้น ในการช่วยเหลือเด็กในด้านสุขภาวะ สุขภาพอนามัยของเด็กนั้น การดำเนินการจะเริ่มต้นเหมือนกับกับการช่วยเหลือด้านอื่น นั่นคือ เริ่มจากการรู้จักเด็กเป็นรายบุคคล ดังเช่นคำกล่าวของครูวิชาการโรงเรียน ยะลา ข ที่ว่า “ครูต้องรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล ว่าเด็กในห้องของเราเป็นอย่างไร ครูทุกคนต้องรู้จักเด็กตั้งแต่พื้นฐานทางครอบครัว ความเป็นอยู่ สุขภาพของเด็ก ต้องรู้ปัญหาของเด็กเพื่อที่จะช่วยเหลือได้ถูกต้อง” เมื่อรู้ปัญหาของเด็กแล้ว การดูแลสุขภาพอาจดำเนินการได้ตามบริบทของโรงเรียน ดังการดำเนินการของผู้อำนวยการโรงเรียนยะลา ข เล่าว่า “การดูแลด้านสุขภาพ โรงเรียนสามารถทำงานร่วมกันกับ โรงพยาบาล ส่งเสริมสุขภาพตำบล โรงเรียนกีฬา” บางโรงเรียนเน้นในเรื่องการดูแลภาวะโภชนาการ ดังคำกล่าวของครูวิชาการโรงเรียนยะลา ข ที่ว่า “เด็กที่มีปัญหาด้านภาวะโภชนาการ มีปัญหาเรื่องสุขภาพ ก็เป็นหน้าที่ของครูหมดละคะ” เช่นเดียวกับผู้อำนวยการโรงเรียนปัตตานี ฉ ที่ว่า “ตอนนี้เรามีอาหารเข้าให้เด็กได้ทาน สำหรับเด็กที่ทานไม่ทันตอนเช้า หรือผู้ปกครองออกไปก่อนแล้วลูกก็หาทานไม่ได้ หรือว่าเด็กที่ไม่มีอะไรทานเลย” อย่างไรก็ตามโรงเรียนบางโรงก็ช่วยเหลือได้ไม่มากนัก ดังคำกล่าวของผู้อำนวยการโรงเรียนยะลา ค ที่ว่า “ก็ให้การช่วยเหลือไปตามลักษณะของปัญหา เช่นเรื่องการรักษาพยาบาล ก็ช่วยได้ไม่มาก”

3.3.4 สอนซ่อมเสริม

การสอนซ่อมเสริม มีบทบาทสำคัญยิ่งในการจัดการเรียนการสอนทุกวิชาให้มีประสิทธิภาพ ทั้งนี้เพราะผู้เรียนมีความแตกต่างระหว่างบุคคล จึงต้องการจัดการเรียนการสอนที่แตกต่างกันเพื่อตอบสนองความแตกต่างระหว่างบุคคลของผู้เรียน ในการสอนซ่อมเสริมนั้น ประกอบด้วยการสอนเสริมสำหรับนักเรียนที่มีความสามารถพิเศษ และการสอนซ่อม สำหรับนักเรียนที่เรียนอ่อน การสอนซ่อมเสริมจะเน้นเด็กเป็นหลัก เนื่องจากเด็กแต่ละคนมีลักษณะเฉพาะของตน การที่ครูจะใช้วิธีสอนเดียวกันกับนักเรียนทุกคน ย่อมทำให้การสอนไม่บังเกิดผลดีเพราะเหตุแห่งความแตกต่างระหว่างบุคคล ทำให้เด็กบางคนไม่สามารถพัฒนาไปได้ดีเท่าที่ควร ส่งผลให้การแก้ปัญหาของเด็กแต่ละคนไม่สามารถทำได้ในการเรียนในตารางเรียน และใช้วิธีสอนแบบเดียวกันกันได้ เพราะปัญหาของเด็กแต่ละคนแตกต่างกัน ดังนั้นครูจึงต้องรู้สาเหตุของปัญหาก่อนจึงจะแก้ปัญหาได้ ดังความเห็นของผู้อำนวยการโรงเรียนนราธิวาส ง ที่ว่า “เด็กที่มันขาดตกบกพร่องเราก็จะร่วมกันหาสาเหตุของปัญหาของเด็กแต่ละคนอย่างละเอียด ว่าเขามีปัญหาอะไร จากที่บ้าน จากโรงเรียน เขามีปัญหาอะไรจากครู ส่วนใหญ่เราก็พบทั้งสามประเด็น เด็กเองอาจเกิดจากความขี้เกียจ ครูก็อาจ มีความมุ่งมั่นเอาใจใส่ที่ต่างกัน และที่บ้านก็อาจไม่ใส่ใจการเรียนของเด็ก เมื่อรู้ปัญหาแล้วมาร่วมกัน

แก้ไขที่สาเหตุ” เช่นเดียวกับ ผู้อำนวยการโรงเรียนยะลา ข ที่ย้าว่า “ครูต้องวิเคราะห์เด็กให้รู้ปัญหาว่าผู้เรียนมีความสามารถอะไร อ่อนด้อยเรื่องอะไร ทำการช่วยเหลือด้านการเรียน ครูต้องสอนซ่อมเสริม ครูแต่ละคนต้องรับผิดชอบเด็กที่มีปัญหาด้านการเรียนรู้ มีลูกบุญธรรม 3-4 คน” ส่วนครูวิชาการโรงเรียนยะลา ก พูดถึงการดำเนินการสอนซ่อมเสริม ว่า “มีการสอนเสริมสำหรับเด็กที่เก่ง สอนซ่อม สำหรับเด็กที่เรียนอ่อน สำหรับเด็กที่มีปัญหาด้านการเรียนรู้ เช่น สมาธิสั้น เด็ก LD ก็จะมีครูที่ดูแลด้านนี้อยู่ แต่เราก็ให้เรียนร่วมกับเด็กปกติ แต่เมื่อมีชั่วโมงซ่อมเสริมก็มีการแยกออกไปเพื่อช่วยเขา” ในลักษณะเดียวกัน ผู้อำนวยการโรงเรียนยะลา ค ได้พูดถึงการดำเนินการในเรื่องนี้ว่า “การส่งเสริมเด็กที่มีความสามารถก่อนนะครับ เราได้หาช่องทางให้เด็กพวกนี้ศึกษาต่อในโรงเรียนที่เขามีความถนัดเช่น จัดหาทุนให้เรียนต่อ เด็กที่มีแววเราก็ส่งไปโรงเรียนที่เขาเด่นด้านนี้ เช่น เด็กที่ร้องเพลงเก่ง เด็กที่เล่นกีฬาเก่ง”

3.3.5 บริการแนะแนว

การบริการแนะแนวในโรงเรียนเป็นการบริการให้ความช่วยเหลือ นักเรียนเป็นรายบุคคล เพื่อให้นักเรียนค้นพบความสนใจความถนัด และมีข้อมูลในการตัดสินใจด้วยตนเองมีความมุ่งหมายในการป้องกันปัญหา แก้ไขปัญหา และการส่งเสริมการพัฒนาผู้เรียน โดยโรงเรียนมีการบริการใน 5 ด้านได้แก่ 1) บริการศึกษาและรวบรวมข้อมูล 2) บริการสนเทศ 3) บริการให้คำปรึกษา 4) บริการจัดวางตัวบุคคล 5) บริการติดตามและประเมินผล การจัดบริการแนะแนวช่วยให้นักเรียนได้รู้จักและเข้าใจตนเองอย่างถ่องแท้ สามารถปรับตัวอยู่ร่วมกันในสังคมได้เป็นอย่างดี ช่วยให้ครูได้รู้จักนักเรียนของตนแต่ละคนอย่างลึกซึ้ง ทำให้ยอมรับและเข้าใจว่านักเรียนแต่ละคนมีความแตกต่างกัน สถานศึกษาต้องมีการบริการทางการแนะแนวอย่างเป็นระบบเพื่อการดูแลช่วยเหลือให้เด็กในการป้องกัน แก้ไขปัญหา และสามารถส่งเสริมผู้เรียนให้เหมาะสมกับศักยภาพของเด็กแต่ละคน ดังมุมมองของครูวิชาการโรงเรียนยะลา ค ที่ว่า “ความจริงเด็กมีความแตกต่างกันหลายเรื่อง ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนจึงมีความจำเป็นที่จะต้องดำเนินการ เพื่อจะช่วยเหลือแก้ปัญหาต่างๆและ ดังนั้นครูจึงต้องรู้จักเด็กทุกคนเป็นอย่างดี จึงต้องมีการเยี่ยมบ้านนักเรียนเพื่อให้รู้ถึงพื้นฐานทางครอบครัว เพื่อช่วยเหลือเด็ก” สำหรับกระบวนการแนะแนวนั้น ผู้อำนวยการโรงเรียนยะลา ค เสนอว่า “มันก็น่าจะเริ่มต้นจากครูประจำชั้นของนักเรียน ที่ต้องทำหน้าที่เก็บข้อมูลของนักเรียนทุกคนในความรับผิดชอบ เพื่อจัดทำข้อมูลรายบุคคลไว้ เพื่อเป็นสารสนเทศที่จะส่งต่อไปยังสพฐ.จะเป็นประโยชน์ต่อการตัดสินใจในการดูแลช่วยเหลือ ไม่ว่าจะป็นงบประมาณหรืออะไรที่ควรจะได้รับความช่วยเหลือ” เช่นเดียวกับ ผู้อำนวยการโรงเรียนยะลา ข ที่กล่าวว่า “ครูประจำชั้นทุกคนต้องมีข้อมูลเด็กเป็นรายบุคคล ต้องรู้จักบ้านเด็กและผู้ปกครองเด็กทุกคนในห้องของตัวเอง เยี่ยมบ้านเด็กทุกคนอย่างน้อยภาคเรียนละ 1 ครั้ง ถ้าไม่ทำอย่างนี้ การที่เราจะช่วยเหลือเด็ก เรื่องทุนเรื่องอะไรต่างๆจะไม่เป็นธรรมกับเด็ก ถ้าเราไม่มีข้อมูลเด็กที่ถูกต้อง เราก็ช่วยเหลือเด็กไม่ได้” จะเห็นว่าการมีข้อมูลนักเรียน

รายบุคคลนั้นเป็นกระบวนการเริ่มแรกของการจัดบริการแนะแนวของสถานศึกษา ซึ่งครูสามารถจัดวางตัวนักเรียนได้สอดคล้องกับความสามารถและความถนัดของตนเองได้ ดังคำกล่าวของครูวิชาการโรงเรียนยะลา ข ที่ว่า “เราใช้กระบวนการแนะแนวในการทดสอบความถนัดด้านอาชีพเพื่อให้เด็กพบตนเอง รู้ความถนัดของตนเองและสามารถวางแผนการศึกษาต่อของตนเองได้”

องค์ประกอบที่ 4. การสนับสนุนทรัพยากรทางการศึกษาอย่างเสมอภาคและเท่าเทียม

ในการส่งเสริมการจัดการศึกษานั้น สิ่งสำคัญที่ทำให้ครู บุคลากรทางการศึกษาและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเห็นได้อย่างชัดเจน ว่าสถานศึกษาแต่ละแห่งได้รับการสนับสนุนมากน้อยเพียงไร เป็นปัจจัยที่ช่วยให้กระบวนการจัดการศึกษา การพัฒนาคุณภาพผู้เรียนอย่างมีประสิทธิภาพ มีความพร้อมนำไปสู่เป้าหมายการมีมาตรฐานคุณภาพการศึกษาที่ใกล้เคียงกัน สถานศึกษาควรได้รับการสนับสนุนทรัพยากรทางการศึกษาอย่างเสมอภาคและเท่า ใน 3 ประเด็นคือ 1) การจัดสรรงบประมาณอย่างเสมอภาคและเท่าเทียม 2) การจัดสรรบุคลากรอย่างพอเพียงและเหมาะสม 3) การจัดสรร สื่อ วัสดุ ครุภัณฑ์และสิ่งก่อสร้าง โดยมีรายละเอียดในแต่ละประเด็นดังต่อไปนี้

4.1 การจัดสรรงบประมาณอย่างเสมอภาคและเท่าเทียม

ในการจัดสรรงบประมาณสนับสนุนการจัดการศึกษาของรัฐให้กับสถานศึกษามีสองลักษณะ ได้แก่ การจัดสรรอย่างเสมอภาค นักเรียนแต่ละคนจะต้องได้รับเท่ากัน เช่น การจัดสรรงบประมาณการสนับสนุนค่าใช้จ่ายในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้แก่ ค่าจัดการเรียนการสอน ค่าหนังสือเรียน ค่าอุปกรณ์การเรียน ค่าเครื่องแบบนักเรียน ค่ากิจกรรมพัฒนาคุณภาพผู้เรียน อีกส่วนหนึ่งคือ การจัดสรรงบประมาณตามความต้องการจำเป็นของสถานศึกษา ซึ่งมีความแตกต่างกันไปตามบริบทของแต่ละสถานศึกษา เช่น การเพิ่มงบประมาณให้กับโรงเรียนขนาดเล็ก การสนับสนุนงบประมาณเพื่อแก้ปัญหาคุณภาพการศึกษา และการสนับสนุนให้สถานศึกษาดำเนินการตามนโยบายที่หน่วยงานทางการศึกษาและรัฐบาลกำหนด เพื่อขับเคลื่อนการพัฒนาคนสู่ทิศทางการพัฒนาความเจริญของประเทศ ในเรื่องของการจัดสรรงบประมาณ ผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปัตตานี ค มีความเห็นว่า “ในการกระจายงบประมาณหรือจัดสรรอะไรก็แล้วแต่ต้องดูว่าแต่ละที่ที่ต้องเติมเรื่องอะไร โรงเรียนดีประจำตำบลควรให้อะไร โรงเรียนขนาดเล็กควรให้อะไร มันจึงจะมีความเข้มแข็งทุกที่” เช่นเดียวกันกับผู้อำนวยการโรงเรียนนราธิวาส ง ที่มีความคิดเห็นว่า “...การจัดสรรงบประมาณ ก็ต้องดูว่าโรงเรียนใดมีความขาดแคลน มีความจำเป็น... ถึงแม้ขนาดโรงเรียนไม่เท่ากัน แต่ข้อช่วยภาระงานก็เหมือนกัน ผมว่าจะใช้การหารยาอย่างเดียวกันไม่ได้...” ส่วนครูวิชาการโรงเรียนปัตตานี ฉ มองว่า “เหมาะสมแล้วค่ะ ทุกคนได้รับการอุดหนุนเท่ากัน ทั้งรายหัวและงบเรียนฟรี 15 ปี”

4.2 การจัดสรรบุคลากรอย่างพอเพียงและเหมาะสม

การจัดสรรบุคลากรให้กับสถานศึกษาที่มีความเป็นธรรมนั้น ประเด็นแรกที่ต้องให้ความสำคัญคือ การจัดสรรครูให้ตรงวุฒิและตรงกับความต้องการของโรงเรียน ดังที่ผู้อำนวยการโรงเรียนยะลา ค ได้เสนอแนะว่า “ครูที่รัฐจัดมาให้เราต้องตรงตามวุฒิในปริมาณที่พอเหมาะ พอควร ถ้าครูสอนไม่ตรงตามวุฒิ เด็กก็จะเสียโอกาส เพราะครูที่สอนตรงตามวุฒิจะสามารถถ่ายทอดความรู้ได้ลึกซึ้งกว่า” เช่นเดียวกับความคิดเห็นของครูวิชาการโรงเรียนยะลา ข ที่ว่า “ยังมีปัญหาในพื้นที่ อยู่อีกเรื่องคือครูผู้สอนที่สอนไม่ตรงวุฒิ ต้องแก้ไขเรื่องนี้ คือจัดครูให้ตรงวุฒิ ถ้าทำไม่ได้ก็ต้องมีการอบรม พัฒนาให้มีทักษะมากขึ้น” สอดคล้องกับความคิดเห็นของผู้อำนวยการโรงเรียนยะลา ฉ ที่มองเรื่องนี้ว่า “ควรการจัดสรรครูให้ตรงเอก ปัจจุบันในสามจังหวัดนี้จัดครูไม่ตรงเอก จัดให้ไม่ตรงกับความต้องการ การเปิดสอบควรเปิดโอกาสให้คนภายนอกมีอิสระ เข้ามาสอบ เลยมีแต่ครูที่ไม่มีคุณภาพ” ในการจัดสรรครู โดยทั่วไปแล้ว จะจัดสรรตามกรอบ อัตรากำลังที่ ก.ค.ศ. กำหนด ขึ้นอยู่กับจำนวนนักเรียนในสถานศึกษานั้น แต่ในบริบทของสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ นอกจากจะต้องจัดสรรให้ตรงวิชาเอกที่ต้องการแล้ว จำเป็นต้องมีการพิจารณาถึงความต้องการของสถานศึกษา หรือบริบทที่มาเกี่ยวข้อง ได้แก่ การสนับสนุนบุคลากรในการรักษาความปลอดภัย บุคลากรสำหรับการให้ความรู้เรื่องศาสนา บุคลากรที่ทำหน้าที่สนับสนุนการจัดการศึกษา เช่น ผู้ทำหน้าที่ ธุรการ การเงิน และพัสดุ เนื่องจากบริบทสามจังหวัดภาคใต้มีความยุ่งยากในการจัดการศึกษาดังนั้นการจัดสรรบุคลากร ตามเกณฑ์ที่ก.ค.ศ. กำหนดอย่างเดียวอาจไม่เหมาะสมทีเดียว ดังเช่น ผู้อำนวยการโรงเรียนนราธิวาส ง กล่าวว่า “...ถ้าอยากให้เด็กมีคุณภาพจริงๆ ผมอยากให้ครูทำหน้าที่สอนเพียงอย่างเดียวไม่ต้องรับภาระอย่างอื่นมากมาย ตอนนี้อย่าค่อยรับมีธุรการมาช่วย” ดังนั้นการสนับสนุนบุคลากรอื่นเพื่อลดภาระของครูจึงเป็นอีกประเด็นหนึ่งที่ควรพิจารณา นอกจากนี้ยังมีเรื่องสัดส่วนของครูที่จะส่งผลกระทบต่อคุณภาพผู้เรียน เพราะพื้นที่ที่มีความยากลำบากในการจัดการเรียนการสอน ดังที่ครูวิชาการโรงเรียนยะลา ฉ เสนอว่า “สัดส่วนของครูต่อนักเรียนควรแตกต่างจากที่อื่น เนื่องจากสามจังหวัดต้องใช้ความพยายามสูงในการจัดการเรียนการสอนเด็กที่ไม่ได้ใช้ภาษาไทยเป็นภาษาแม่ การดูแลต้องทั่วถึงในเรื่องแก้ปัญหาการอ่านออกเขียนได้ และอย่างน้อยครูต้องสอนตรงกับสาขาที่จบในวิชาหลักๆ”

4.3 การจัดสรร สื่อ ครุภัณฑ์และสิ่งก่อสร้าง

ในการสนับสนุนทรัพยากรทางการศึกษาให้กับสถานศึกษานั้น นอกจากเรื่องการจัดสรรงบประมาณซึ่งอยู่ในรูปของเงินอุดหนุน(ค่าใช้จ่ายในการจัดการศึกษา) การจัดสรร

อัตรากำลังครู แล้ว หน่วยงานต้นสังกัดยังมีการจัดสรรสื่อครุภัณฑ์ และสิ่งก่อสร้างให้กับสถานศึกษา ผ่านการบริหารจัดการของเขตพื้นที่การศึกษาเพิ่มเติมเพื่อสนับสนุนการจัดการศึกษาของสถานศึกษา ให้มีคุณภาพ ในการศึกษาในครั้งนี้พบว่า ผู้ให้ข้อมูลสำคัญให้ความสำคัญกับการสนับสนุนในสอง ประเด็น คือ 4.3.1) สนับสนุนสื่อการเรียนรู้ และ 4.3.2) สนับสนุนครุภัณฑ์และสิ่งก่อสร้าง ดังนี้

4.3.1 สนับสนุนสื่อการเรียนรู้

การสนับสนุนสื่อการเรียนรู้ หมายรวมถึงสื่อ เทคโนโลยี และ นวัตกรรมทางการศึกษา ที่หน่วยงานต้นสังกัดจัดสรรให้โรงเรียนต่างๆ นอกจากการจัดสรรด้วยความ เสมอภาคทั่วถึงแล้ว สิ่งที่ต้องคำนึงถึงคือ ที่ตรงกับความต้องการและสอดคล้องกับบริบทของสาม จังหวัดชายแดนภาคใต้ และสามารถแก้ปัญหาในการจัดการเรียนรู้ได้ ในการวิจัยครั้งนี้พบว่าสื่อ เทคโนโลยีทางการศึกษาที่ผู้ให้ข้อมูลสำคัญมองว่า เป็นสิ่งที่กระทรวงศึกษาธิการสนับสนุนให้ผู้เรียน ทุกคนได้รับการศึกษาที่มีคุณภาพ ลดข้อจำกัดของการขาดแคลนครู และช่วยให้ผู้เรียนเข้าถึงองค์ ความรู้ได้ นั่นคือ สื่อการสอนทางไกลผ่านดาวเทียม (DLTV) และการจัดการเรียนรู้ผ่านเทคโนโลยี สารสนเทศ (DLIT) ดังเช่นคำกล่าวของผู้อำนวยการเขตพื้นที่การศึกษานราธิวาส ข ที่ว่า “ผมมองว่า สื่อที่กระทรวงสนับสนุนแล้วสามารถลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาและเข้าถึงทุกพื้นที่ที่มีความขาด แคลนครู คือ DLTV นี้แหละ โดยเฉพาะโรงเรียนขนาดเล็กที่กระจายอยู่ทุกพื้นที่” เช่นเดียวกับครู วิชาการโรงเรียนปัตตานี ฉ ที่สนับสนุนว่า “การจัดสรรสื่อต่างๆให้การเรียนรู้เท่าเทียมกัน เช่นตอนนี้ จะมีสื่อในส่วนของ DLIT DLTV” ส่วนผู้อำนวยการโรงเรียนนราธิวาส ก มองว่า “ผมว่าถ้าครูใช้ DLITให้เกิดประโยชน์จริง เพราะทั้งเด็กทั้งครูสามารถเข้าถึงได้ แต่คงต้องกระตุ้นให้เข้าไปใช้กัน มากกว่านี้” สำหรับครูวิชาการโรงเรียนยะลา ค ได้กล่าวถึงการสนับสนุนสื่อและเทคโนโลยีทางการ ศึกษาว่า “การสนับสนุน และการพัฒนาด้านเทคโนโลยี เช่นจัดให้มีคอมพิวเตอร์ ระบบ ICT เพื่อให้ นักเรียนได้เข้าถึงองค์ความรู้ที่มีอยู่หลากหลาย DLIT หรือ DLTV ที่มีอยู่ ก็สามารถช่วยได้ระดับหนึ่ง” ส่วนผู้อำนวยการโรงเรียนยะลา ก ได้กล่าวถึงบทบาทในการสนับสนุนสื่อเทคโนโลยีทางการศึกษาว่า “ในเรื่องของการเข้าถึงเทคโนโลยี ในชุมชนอย่างน้อยต้องมีที่ที่สามารถอำนวยความสะดวกให้นักเรียน ใช้เทคโนโลยีที่เข้าถึงแหล่งความรู้ได้” สำหรับสถานศึกษาใช้ DLTV อย่างจริงจังนั้น จะช่วยให้ผู้เรียน ได้ประโยชน์อย่างแท้จริง ดังที่ครูวิชาการนราธิวาส ค ได้ให้ความมั่นใจว่า “ในส่วนที่เป็นเทคโนโลยีที่ เราทำอยู่ก็คือ DLIT นะคะ คือเรามีมากกว่า DLIT ที่จัดสรรให้ เราจัดให้ทุกห้องเรียน ครูจะต้องเรียนรู้ ในเรื่องของการใช้ DLIT เพื่อความยุติธรรมกับเด็ก

4.3.2 จัดสรรครุภัณฑ์ และสิ่งก่อสร้าง

ครุภัณฑ์และสิ่งก่อสร้าง เป็นปัจจัยพื้นฐานที่สร้างความพร้อมของ สถานศึกษาให้มีมาตรฐานเดียวกัน ซึ่งจะเอื้อให้เด็กทุกคนมีโอกาสในการพัฒนาคุณภาพชีวิต และ ได้รับความสะดวกสบายและถูกสุขลักษณะ ในขณะที่อยู่ในโรงเรียน กระบวนการจัดสรรที่มี

ประสิทธิภาพ การมีส่วนร่วม และการมีข้อมูลที่ครบถ้วน จะช่วยให้สถานศึกษาได้รับจัดสรรที่ตรงกับ ปัญหาและความต้องการ ช่วยลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาได้อีกทางหนึ่ง ดังนั้นการสนับสนุนที่มีความเป็นธรรมและสามารถแก้ปัญหาได้จึงต้องพิจารณาอย่างเหมาะสมมิฉะนั้นจะทำให้เกิดความรู้สึกที่ไม่ได้รับความเป็นธรรม ดังข้อเสนอแนะของผู้อำนวยการโรงเรียนยะลา ข ที่ว่า “การกระจาย ทรัพยากร ควรคำนึงถึงความต้องการและความขาดแคลน พี่มอองว่าเขตพื้นที่ก็เหมือนกัน พี่มอองว่าการ กระจายทรัพยากร หรือการพิจารณา ไม่เป็นธรรม เล่นพรรคเล่นพวก เขตต้องลงไปดูข้อมูลให้ชัดเจน บริหารจัดการบนพื้นฐานข้อมูลที่ถูกต้อง” เช่นเดียวกับความคิดเห็นที่สะท้อนจาก ผู้อำนวยการ โรงเรียนยะลา ก ว่า “...ถึงเวลาจัดสรรงบประมาณอะไรก็ตาม ก็จะได้อยู่แต่โรงเรียนๆ ได้แล้วได้อีก โรงเรียนจะยุบอยู่แล้วยังจัดไปให้กรรมการพิจารณาก็คนเดิมๆ ก็อยู่ในวงนั้น เช่นครุภัณฑ์ อาคาร เรียนของโรงเรียนบางโรงเรียน...” ในเรื่องของการจัดสรรครุภัณฑ์และสิ่งก่อสร้าง ผู้อำนวยการโรงเรียน นราธิวาส ง กล่าวว่า “ถ้าถามว่าตอนนี้รัฐให้เท่าเทียมไหม ก็เท่าเทียมครับ คือทุกสังกัดทุกพื้นที่ ทุก บริบทไม่ว่าโรงเรียนที่อยู่ในเมืองหรือโรงเรียนที่อยู่ข้างนอกรัฐได้ให้เท่าเทียม เท่ากันหมด แต่ถามว่า ยุติธรรมไหม ตอบเลยว่าไม่ ยังไม่เป็นธรรม” ดังนั้นในการสนับสนุนครุภัณฑ์ และสิ่งก่อสร้างจึงต้อง อาศัยกระบวนการที่เป็นธรรมมีการบริหารจัดการที่มีคุณภาพ ดังคำกล่าวของผู้อำนวยการโรงเรียน นราธิวาส ค ที่ว่า “ในเรื่องของการจัดสรรต่างๆก็ควรที่จะมีความเป็นธรรม ซึ่งอาจจะได้ไม่เท่ากัน มัน ขึ้นอยู่กับความเหมาะสมของพื้นฐานความจำเป็นที่มี เช่นโรงเรียนใหญ่โรงเรียนเล็กแต่ถ้าเขามีจำนวน เด็กเยอะ ต้องใช้ทรัพยากรเยอะกว่า การให้อะไรที่เท่ากันอาจทำไม่ได้ ต้องมองถึงความเหมาะสมตาม ความจำเป็นพื้นฐานที่มี”

องค์ประกอบที่ 5. การพัฒนาศักยภาพผู้เรียน

การเข้าถึงคุณภาพการศึกษา เป็นประเด็นหนึ่งของการจัดการศึกษาเพื่อความ ยุติธรรมทางสังคม ผู้เรียนทุกคนจะต้องมีสิทธิในการได้รับการศึกษาที่มีคุณภาพ อย่างเสมอภาคและ เท่าเทียม แต่ศักยภาพของผู้เรียนแต่ละคนมีความแตกต่างกัน โดยเฉพาะสาเหตุ แห่งความเหลื่อมล้ำ ที่มาจากสภาพครอบครัว สภาพทางเศรษฐกิจและสังคม หน้าที่ของสถานศึกษาจึงจำเป็นต้องพัฒนา พัฒนาศักยภาพของผู้เรียนทุกคนให้ประสบความสำเร็จตามความสนใจ ความถนัด และตามศักยภาพ ของแต่ละบุคคล ซึ่งสถานศึกษาสามารถดำเนินการได้ 3 วิธี ดังองค์ประกอบย่อยได้แก่ 5.1) การ ส่งเสริมคุณภาพทางวิชาการอย่างต่อเนื่อง 5.2) การส่งเสริมทักษะอาชีพที่เหมาะสมตามช่วงวัย และ 5.3) การเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขัน โดยมีรายละเอียดในแต่ละวิธีดังนี้

5.1 การส่งเสริมคุณภาพทางวิชาการอย่างต่อเนื่อง

การส่งเสริมคุณภาพทางวิชาการเป็นภารกิจหลักในการจัดการศึกษาของสถานศึกษาให้เป็นไปตามที่หลักสูตรกำหนด และสอดคล้องกับมาตรฐานการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ ในการดำเนินการทั้งปวงของการจัดการศึกษา มีจุดมุ่งหมายเพื่อพัฒนาคุณภาพทางวิชาการทั้งสิ้น ดังนั้นการจะให้ผู้เรียนทุกคนได้รับการพัฒนาคุณภาพทางด้านวิชาการอย่างเสมอภาคและเท่าเทียมกัน สถานศึกษาต้องดำเนินการ ใน 2 ภารกิจหลักคือ 5.1.1) พัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาอย่างต่อเนื่อง และ 5.1.2) ส่งเสริมความสามารถในการใช้ภาษาไทย

5.1.1 พัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาอย่างต่อเนื่อง

เป็นที่ทราบกันดีว่าผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาของนักเรียนในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้มักอยู่ในระดับที่ไม่น่าพอใจ เมื่อเปรียบเทียบกับพื้นที่อื่นๆของประเทศ โดยเฉพาะผลการทดสอบระดับชาติ ไม่ว่าจะเป็นการทดสอบ O-NET หรือ NT ทั้งนี้จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญส่วนใหญ่พบว่า สาเหตุมาจากความสามารถในการอ่านและการเขียน หรือความเข้าใจเรื่องการอ่านมีน้อย ซึ่งเป็นสาเหตุให้ความสามารถทางการเรียนรู้ในกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่นๆพลอยมีปัญหาไปด้วย ดังที่ผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษนราธิวาส ก กล่าวว่า “ส่วนใหญ่มีความแตกต่างในเรื่องของภาษา เพราะคนส่วนใหญ่ใช้ภาษามลายู เมื่อเข้ามาเรียนภาษาไทย บางทีความสามารถในการที่จะเรียนภาษาไทยมันก็จะช้ากว่าคนที่เขาใช้ภาษาเดียว เพราะฉะนั้นนี่เป็นประเด็นแรกที่เราจะทำให้การศึกษาของเราต่อยอดกว่าในส่วนอื่น” เช่นเดียวกับ ผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษยะลา ก ที่ยืนยันว่า “ผมคิดว่าเป็นเรื่องสำคัญที่สุดสำหรับนักเรียนในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้คือการแก้ปัญหาการอ่านออกเขียนได้ ซึ่งเป็นต้นน้ำของคุณภาพการศึกษาทุกอย่าง ถ้าเมื่อไรที่เรามุ่งมั่นที่จะทำให้เด็กนักเรียนอ่านออกเขียนได้ ถ้าเมื่อไหร่ที่เราทำให้เด็กทุกคนสามารถอ่านออกเขียนได้ ก็สามารถลดความเหลื่อมล้ำลงได้” ดังนั้นการพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาที่ต้องดำเนินการอย่างจริงจังและต่อเนื่องต้องเริ่มต้นจากการส่งเสริมสมรรถนะทางด้าน การอ่านและการเขียนดังข้อเสนอแนะของผู้ผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาปัตตานี ก ที่ว่า “... เรื่องที่เราต้องเอาจริงจังในการบริหารการศึกษาของเขตพื้นที่ คือ เรื่องการพัฒนาผลสัมฤทธิ์...ผมเน้นมากๆไม่ว่าจะอยู่เขตไหน เอาเรื่อง อ่านออกเขียนได้เป็นหลัก ทำให้จริงจัง แล้วคอยดูผลสัมฤทธิ์นะ...” เช่นเดียวกับ ผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษยะลา ข ที่พูดถึงการแก้ปัญหาผลสัมฤทธิ์ต่ำ ว่า “ผมใช้การแก้ปัญหาการอ่านไม่ออกเขียนไม่ได้” ซึ่งสอดคล้องกับคำกล่าวของครูวิชาการโรงเรียนยะลา ฉ ที่ว่า “ในเรื่องของคุณภาพผู้เรียน ต้องทำให้เด็กนักเรียนอ่านออกเขียนได้ก่อน เพราะปัญหาติดอยู่ตรงนี้คือเด็กไม่สามารถอ่านออกเขียนได้ การอ่านสำคัญมากกับการวัดผล เพราะถ้าอ่านออก หมายถึงอ่านข้อสอบรู้เรื่องด้วยเด็กก็สามารถวิเคราะห์ข้อสอบได้ โรงเรียนเรามีการนำเด็กที่อ่านไม่ออกเขียนไม่ได้มาแก้ปัญหาในช่วงเช้า” และครูวิชาการโรงเรียนยะลา ค ก็มีความคิดเห็น

ตรงกันว่า “การที่จะทำให้เด็กมีคุณภาพเบื้องต้นคือเรื่องของการเรียนรู้ภาษา ผมรณรงค์มาตลอดให้ครูและนักเรียนใช้ภาษาไทยในโรงเรียน และต้องมีข้อมูลรายบุคคลเกี่ยวกับการอ่านออกเขียนได้ของนักเรียนที่เป็นข้อมูลที่เชื่อถือได้ ได้มาจากการทดสอบที่แท้จริงแล้วจึงมาแก้ปัญหา และพัฒนากันอย่างจริงจัง” นอกจากการส่งเสริมสมรรถนะในการอ่านและเขียนแล้วเกือบทุกโรงเรียน ใช้วิธีการพัฒนาระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ด้วยการสอนเสริม หรือที่เรียกว่าติว O-NET ดังที่ครูวิชาการโรงเรียนปัตตานี ค กล่าวว่า “เราติวให้เด็กคะ จะมีการติวกันทุกปี เอาข้อสอบเก่ามาติวกัน” นอกจากนี้ในบทบาทของเขตพื้นที่การศึกษานั้น ใช้การนิเทศติดตามการทำงานของโรงเรียนในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา ดังคำกล่าวของผู้อำนวยการเขตพื้นที่การศึกษานราธิวาส ก ที่ว่า “ต้องลงไปติดตาม มีการนิเทศในส่วนของแต่ละเรื่องว่าโรงเรียนได้ดำเนินการแล้วอย่างไร ซึ่งส่วนที่เกี่ยวข้องกับครูเอง ครูก็ต้องดำเนินการในส่วนที่ตนเองมีภาระรับผิดชอบ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของการจัดการเรียนการสอน การเตรียมการสอน การวัดผลประเมินผลนักเรียนต่างๆ ตามที่ได้จัดการเรียนการสอนไป”

5.1.2 ส่งเสริมความสามารถในการใช้ภาษาไทย

ในการลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา หรือ การทำให้การศึกษาเกิดความเสมอภาคและเท่าเทียมกัน นอกการจัดสรร หรือให้ในสิ่งที่ขาดแล้ว การแก้ปัญหา หรือลดอุปสรรคที่ขัดขวางการเข้าถึงคุณภาพการศึกษา เป็นอีกวิธีหนึ่งที่จะช่วยให้ผู้เรียนได้รับการบริการทางการศึกษาที่เป็นธรรม จากการศึกษาพบว่า การส่งเสริมความสามารถในการใช้ภาษาไทยและการแก้ปัญหาการอ่านไม่ออกเขียนได้ เป็นวิธีหนึ่ง ที่เป็นการลดอุปสรรคในการเรียนรู้ ช่วยให้ผู้เรียนเข้าถึงคุณภาพการศึกษาของพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่ส่งผลให้ขาดโอกาสทางการศึกษาของผู้เรียนในระดับที่สูงขึ้นซึ่งส่งผลต่อความสำเร็จในการพัฒนาคุณภาพชีวิต และการเข้าถึงการบริการของรัฐ ดังนั้นสถานศึกษาจึงต้องตระหนักถึงความสำคัญของการแก้ปัญหาดังกล่าว ดังคำกล่าวของผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษายะลา ค ที่ว่า “สิ่งที่แน่นอนที่สุดของจังหวัดชายแดนภาคใต้สิ่งที่ควรทำมากที่สุดนั่นก็คือ เมื่อเรามีความอ่อนด้อยในเรื่องพื้นฐานด้านภาษา ต้องเติมภาษาให้เขาเพราะอย่างไรเราก็ไม่สามารถเปลี่ยนแปลงบริบททางสังคมของประเทศนี้ได้” ซึ่งสอดคล้องกับความคิดเห็นของครูวิชาการโรงเรียนยะลา ข ที่กล่าวว่า “ต้องเน้นการส่งเสริมให้มีการใช้ภาษาไทย และให้มีการอ่านออกเขียนได้ เพราะภาษาไทยช่วยให้เรียนรู้วิชาอื่นได้เข้าใจ” ส่วนครูวิชาการโรงเรียนนราธิวาส ค ได้พูดถึงการดำเนินการในเรื่องนี้ว่า “ต้องส่งเสริมเรื่องการอ่านเป็นอย่างมาก เพราะว่าหนังสือเป็นอมสิน อย่างที่ในหลวงว่า ถ้าเด็กได้สะสมการอ่าน อ่านทุกวัน วันละเล็กละน้อย เขาก็จะมีภูมิรู้จากการอ่านมากกว่าที่ครูสอนอย่างแน่นอน เขาจะได้กำไร” เป็นไปในแนวทางเดียวกันกับการดำเนินการของครูวิชาการโรงเรียนยะลา ฉ ที่เน้นว่า “มีเรื่องของการส่งเสริมการใช้ภาษาไทย ส่งเสริมให้พูดภาษาไทย การแก้ปัญหาการอ่านออกเขียนได้” ในส่วนของผู้ปกครองนักเรียนเอง ต่างคาดหวังว่า โรงเรียนจะช่วยส่งเสริมในเรื่องนี้ได้ ดังคำกล่าวของผู้อำนวยการโรงเรียนยะลา ก ที่ว่า

“ผู้ปกครองส่งเด็กมาเรียนที่นี่ คือต้องการให้โรงเรียนสอนให้เด็กใช้ภาษาไทยเพื่อการสื่อสาร ที่นี่สอนภาษาไทย เด็กที่มีความรู้ภาษาไทยจะมีโอกาสในการเข้าเรียนที่ดีๆ และมีความก้าวหน้าในชีวิต”

5.2 ส่งเสริมทักษะอาชีพที่เหมาะสมตามช่วงวัย

การเสริมทักษะอาชีพให้กับผู้เรียนเป็นทางหนึ่งที่จะช่วยพัฒนาศักยภาพของผู้เรียนให้ค้นพบความถนัดความสนใจให้กับผู้เรียน เพื่อที่ผู้เรียนตัดสินใจเลือกศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้นได้ตรงกับความถนัด ซึ่งในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานสามารถส่งเสริมทักษะอาชีพได้ 2 วิธี ดังประเด็นย่อยคือ 5.2.1) เพิ่มทักษะอาชีพ และ 5.2.2) ส่งเสริมการมีงานทำ โดยมีรายละเอียดดังนี้

5.2.1 เพิ่มทักษะทางวิชาชีพ

จากการสัมภาษณ์ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาพบว่าสิ่งที่จำเป็นในการจัดการศึกษาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ คือการส่งเสริมให้ผู้เรียนมีทักษะอาชีพ เพื่อในอนาคตจะได้มีทักษะอาชีพติดตัว เพราะโอกาสที่เด็กจะเลือกเรียนสายอาชีพน้อยมาก เนื่องจากค่านิยมของประชาชนส่วนใหญ่ที่เป็นมุสลิมอยากให้บุตรหลานเรียนศาสนาซึ่งจะมีอยู่ในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนา ซึ่งจะเปิดสอนศาสนาควบคู่กับหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน หรือที่เรียกกันว่า “ศาสนาคอคู่สามัญ” ดังจะเห็นได้จากคำกล่าวของผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษายะลา ค. ที่ว่า “สิ่งที่มีความเชื่อลงชนิดหนึ่ง ไม่ใช่ว่าไม่ให้เชื่อ แต่ก็พอดีพอดี ไม่มากไปแล้วก็เอาเรื่องของประสบการณ์ด้านวิชาชีพให้มากขึ้น ก็จะทำให้เขารู้สึกช่วยตัวเองได้มากขึ้น ผมมองไปถึงความมั่นคงในชีวิตและการมีงานทำ เมื่อมีงานทำเศรษฐกิจก็ดีขึ้น เมื่อดีขึ้นสถานการณ์ต่างๆคลี่คลายลงได้บ้าง” เช่นเดียวกับความคิดเห็นของผู้อำนวยการโรงเรียนยะลา ก. ที่ว่า “การเรียนไม่ว่าจะมุ่งไปทางสายไหน ศาสนา หรือ อาชีพ แต่สุดท้ายแล้วเขาต้องหันมาหาอาชีพ ดังนั้นการศึกษาของเขาต้องทำให้เขาเห็นเป้าหมายของการประกอบอาชีพ” การส่งเสริมให้เด็กหันมาเรียนทางด้านอาชีวะนั้นจึงต้องเปลี่ยนความเชื่อค่านิยมของผู้ปกครองก่อน ดังเช่นข้อเสนอแนะของครูวิชาการโรงเรียนยะลา ก. ที่เสนอว่า “อยากให้ผู้ปกครองเห็นความสำคัญก่อน ทุกฝ่ายต้องช่วยกันเพราะพื้นที่ตรงนี้การศึกษาสำคัญที่สุดแล้ว ควรจะให้เด็กได้เรียนอะไรที่สามารถประกอบอาชีพได้ หาเลี้ยงชีพได้ เป็นการจัดการศึกษาเพื่อการมีงานทำ แต่ค่านิยมของผู้ปกครองยังไม่สนับสนุนให้เรียนสายอาชีพ” ดังนั้นการสนับสนุนให้นักเรียนที่จบการศึกษาภาคบังคับเลือกศึกษาต่อสายอาชีพคงต้องใช้ความพยายามและระยะเวลามาก สถานศึกษาจึงต้องหาวิธีการส่งเสริมทักษะอาชีพให้กับนักเรียนในทุกช่วงวัยในหลายรูปแบบดังที่ครูวิชาการโรงเรียนปัตตานี ข. กล่าวว่า “เราเป็นโรงเรียนขยายโอกาส โรงเรียนจะมีหน่วยงานที่เข้ามาสนับสนุนการเรียนอาชีพของเด็ก เราจะมีหลักสูตรอาชีพที่ให้เลือกตามความสนใจ เช่นที่อาชีวะสารพัดช่าง เด็กเราก็มีโอกาสฝึกอาชีพและมีทักษะอาชีพติดตัวไป ทำให้เด็กมีโอกาสเรียนต่อสายอาชีพ” ประการสำคัญคือต้องได้รับการสนับสนุนอย่างจริงจังจากรัฐบาล ดังครูวิชาการโรงเรียน

ยะลา ข เสนอว่า “ภาครัฐจะต้องส่งเสริมเรื่องอาชีพ การศึกษาขั้นพื้นฐานตอนนี้เน้นแต่เรื่องวิชาการ เพียงอย่างเดียวไม่ได้เน้นอาชีพ ทั้งโรงเรียนของรัฐและโรงเรียนเอกชนสอนศาสนา เด็กจบแล้วเข้าเรียนต่อมหาวิทยาลัยไม่ได้ จึงต้องเน้นอาชีพควบคู่ไปด้วย”

5.2.2 เสริมสร้างประสบการณ์การทำงาน

นอกจากการได้เรียนรู้ทักษะอาชีพตามกระบวนการดังกล่าวแล้ว การให้นักเรียนได้ฝึกประสบการณ์อาชีพช่วงปิดภาคเรียน เป็นอีกวิธีหนึ่งที่ช่วยสร้างประสบการณ์ด้านอาชีพ รวมทั้งการพัฒนาเจตคติที่ดีต่อวิชาชีพ และยังมีรายได้จากการทำงานด้วย นอกจากนี้ การให้ผู้เรียนเรียนรู้การหารายได้ระหว่างเรียนในรูปแบบที่เหมาะสม ก็เป็นอีกแนวทางหนึ่งในการพัฒนาทักษะด้านวิชาชีพอีกด้วย ในประเด็นนี้ผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษายะลา ก มีความเห็นว่า “เราก็ต้องจัดการศึกษาเพื่อการมีงานทำ เพื่ออาชีพตั้งแต่ระดับประถม มัธยม อุดม ตามลำดับ... ปลูกฝังให้เด็กมีนิสัย เป็นผู้ประกอบการ เรียววิชาทำมาค้าขาย” เช่นเดียวกับครูวิชาการ นราธิวาส จ กล่าวว่า “ดิฉันว่า เด็กเราที่จบไปในแต่ละรุ่น ไปเรียนต่อ จบมาตงงานกันเยอะแยะ... บางคนจบถึงปริญญาตรี นี่ถ้าเขาเรียนสายอาชีพเขา น่าจะไม่ตงงาน เราคงต้องให้ทักษะอาชีพติดตัวเขาไปบ้างนะ เท่าที่ทำได้...” ส่วนครูวิชาการโรงเรียนยะลา ค ได้นำเสนอว่า “เราช่วยเหลือด้วยการส่งเสริมให้มีการหารายได้ระหว่างเรียนฝึกให้เขารู้จักการทำงาน ให้มีรายได้ระหว่างเรียน...เด็กจะได้มีความรักในการทำงาน” ส่วนผู้อำนวยการโรงเรียนปัตตานี จ กล่าวว่า “นอกจากเราจะฝึกให้เด็กมีทักษะเล็กๆน้อยเกี่ยวกับอาชีพ แล้วผมว่าเราต้องให้เขาได้ลงมือทำ ให้เรียนรู้การขาย มันน่าจะทำให้เด็กได้ในเชิงเจตคติที่ดีต่ออาชีพนะคับ” สำหรับวิธีการที่สถานศึกษาดำเนินการให้นักเรียนมีประสบการณ์ในเรื่องการทำงาน เรียนรู้การเป็นผู้ประกอบการนั้น ผู้อำนวยการโรงเรียนนราธิวาส ค กล่าวว่า “ช่วงปิดภาคเรียนผมให้เด็กขยายโอกาสได้มาทำงานที่โรงเรียน ทาสีบ้าง ซ่อมแซมโต๊ะเก้าอี้ ก่ออิฐทำแปลงดอกไม้ ให้เขามีรายได้ ก็จากงบที่เขตพื้นที่จัดสรรมานั้นแหละครับ” ส่วนครูวิชาการโรงเรียนยะลา ก เล่าว่า “ที่โรงเรียน เราใช้กิจกรรมลดเวลาเรียน เพิ่มเวลารู้นี้แหละ ให้เด็กจัดเป็นกลุ่ม ทำขนมเอามาวางขายที่สหกรณ์โรงเรียน ให้เขารู้จักการคำนวณกำไรขาดทุน เรียนรู้ทักษะการจัดการได้ระดับหนึ่ง” สำหรับผู้อำนวยการโรงเรียนยะลา ง กล่าวว่า “กิจกรรมต่างๆ ของโรงเรียนที่เกี่ยวกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เราจะมียุทธศาสตร์รับผิดชอบเป็นกลุ่มๆ ให้เขาทำบัญชีรายรับรายจ่าย เช่น กลุ่มเลี้ยงไก่ กลุ่มเพาะเห็ด กลุ่มปลูกผักสวนครัว...เด็กที่เรียนไม่ค่อยทัน พวกนี้จะชอบทำงาน เขามีความสุขในการทำงาน” ทั้งนี้ ผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาปัตตานี ข ได้กล่าวถึงความคาดหวังกับการสร้างประสบการณ์ในการทำงานให้กับผู้เรียน ว่า “ประการสำคัญการจัดการศึกษาของเรา เมื่อเด็กออกไปสู่สังคมแล้ว ต้องหาเลี้ยงชีพได้”

5.3 การเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขัน

จากการกำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศระยะ 20 ปี เพื่อให้ประเทศไทยหลุดพ้นจากการเป็นประเทศที่มีรายได้ปานกลาง ไปสู่ประเทศที่พัฒนาแล้ว อีกทั้งการก้าวเข้าสู่ประชาคมอาเซียน เป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่ทำให้ต้องพัฒนาคนเพื่อรองรับการพัฒนาด้านเศรษฐกิจของประเทศ รวมทั้งการขับเคลื่อนประเทศไปสู่การเป็นประเทศไทย 4.0 จำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องพัฒนาผู้เรียนในภูมิภาคนี้ให้มีโอกาส และขีดความสามารถในการแข่งขันกับประเทศเพื่อนบ้าน ในเรื่องที่สำคัญอย่างน้อย 2 ด้าน คือ 5.3.1) ส่งเสริมทักษะภาษาต่างประเทศ และ 5.3.2) ส่งเสริมความสามารถในการใช้เทคโนโลยีและสร้างนวัตกรรม ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

5.3.1 ส่งเสริมทักษะภาษาต่างประเทศ

การเสริมสร้างทักษะภาษาต่างประเทศ ทั้งภาษาอังกฤษและภาษาประเทศเพื่อนบ้าน มีความสำคัญเนื่องจากภาษาอังกฤษถูกกำหนดให้เป็นภาษากลางของอาเซียนแล้วยังเป็นภาษาที่เป็นเครื่องมือในการเข้าถึงองค์ความรู้ที่มีอยู่อย่างหลากหลายที่สามารถนำมาใช้ในการพัฒนาศักยภาพของตนเอง ในขณะที่ภาษาของประเทศเพื่อนบ้านจะช่วยเสริมศักยภาพในการสื่อสารเพื่อการศึกษา และโอกาสในการประกอบอาชีพในกลุ่มประเทศอาเซียน ในเรื่องการพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ทางด้านภาษานั้น ครูวิชาการของโรงเรียนยะลา ค กล่าวไว้ว่า “..ยุคนี้ถ้าจะให้สู้กับเขาได้ เด็กต้องได้เรื่องภาษานะ ได้คอมพิวเตอร์นะ หลายโรงเรียนเขาจ้างครูต่างชาติมาสอนภาษาอังกฤษ บางโรงเรียนก็ให้เรียนภาษามลายูกลาง เพราะต่อไปจะเข้าสู่อาเซียนแล้ว...” ส่วนผู้อำนวยการโรงเรียนนราธิวาส ก กล่าวไว้ว่า “ที่นี่ใช้ครูต่างชาติเข้ามาสอนเสริม ถึงแม้จะเก็บเงินไม่ได้เหมือนเด็กในเมือง ถ้าเป็นโรงเรียนในเมือง มีระเบียบของกระทรวงศึกษาธิการให้โรงเรียนสามารถเก็บจากผู้ปกครอง ซึ่งที่นี่เก็บไม่ได้เนื่องจากจะเป็นภาระของผู้ปกครอง...ผมจ้างชาวแคเมอรูนมาสอนภาษาอังกฤษ เพื่อพัฒนาด้านสำเนียง แต่เทคนิคการสอนครูของเราไม่แพ้ะ ครูเราเก่ง แต่ผมอยากจะมีวัสดุประสงค์ คือ 1. ให้เขาได้คุ้นกับคนต่างชาติ 2. สำเนียง นี่คือในเมืองโรงเรียนในเมืองเขามี เราจึงต้องสร้างโอกาสให้กับเด็ก”

5.3.2 ส่งเสริมความสามารถในการใช้เทคโนโลยีเพื่อการเรียนรู้

ทักษะการใช้เทคโนโลยีเพื่อการเรียนรู้ และการรู้เท่าทันเทคโนโลยี เป็นทักษะสำคัญของคนในศตวรรษที่ 21 โดยเริ่มจากการพัฒนาความสามารถในการใช้คอมพิวเตอร์ เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร ซึ่งจะช่วยอำนวยความสะดวก ในการเรียนรู้ ในชีวิตประจำวัน และช่วยพัฒนาคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้น ดังคำกล่าวของครูวิชาการโรงเรียนยะลา ค ที่ว่า “เรื่องการพัฒนาเด็กให้มีทักษะในการใช้เทคโนโลยีเพื่อการเรียนรู้ก็มีความจำเป็นครับ...โรงเรียนต้องสนับสนุนและพัฒนาด้านเทคโนโลยี เช่นจัดให้มีคอมพิวเตอร์ ระบบ ICT เพื่อให้ให้นักเรียนได้เข้าถึงองค์ความรู้ที่มีอยู่หลากหลาย” เพื่อสร้างโอกาสให้ผู้เรียนได้พัฒนาทักษะการใช้เทคโนโลยีในการเรียนรู้ผู้อำนวยการ

โรงเรียนนราธิวาส ค กล่าวว่า “รัฐจะต้องลงทุนให้โรงเรียน หนึ่งทางด้าน ICT ไม่ใช่ให้คอมพิวเตอร์อย่างเดียว แต่ทางด้านเครือข่าย ทางด้าน Network ซึ่งรัฐจะต้องลงทุนให้กับโรงเรียน นี่มันเป็นภาระที่โรงเรียนจะต้องรับผิดชอบ ซึ่งปัจจุบันรัฐไม่ได้ลงทุนให้ โรงเรียนต้องลงทุนเอง ตอนนี้เป็นภาระหนักที่ผมต้องจ่ายให้ CAT 3,700 บาทต่อเดือน”

5.3.3 ส่งเสริมความสามารถในการประดิษฐ์คิดค้นและพัฒนานวัตกรรม

ทักษะการประดิษฐ์คิดค้น และการพัฒนานวัตกรรมถือเป็นพื้นฐานสำคัญในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ควบคู่ไปกับการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศจะให้ประชาชนมีรายได้เพิ่มขึ้นเป็นประเทศที่พัฒนาแล้ว เติบโตแบบก้าวกระโดด ซึ่งต้องอาศัยนวัตกรรมนำเศรษฐกิจ การจัดการศึกษาจึงต้องวางรากฐานให้ผู้เรียนได้ฝึกใช้ความคิดสร้างสรรค์ ประดิษฐ์คิดค้นผ่านการเรียนรู้ในสาระการเรียนรู้ เช่น สาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ สาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี และวิชาอื่นๆที่สามารถสอดแทรกกิจกรรมที่ช่วยให้นักเรียนใช้ความคิดสร้างสรรค์ นำไปสู่การใช้ปัญญาประดิษฐ์ และคิดค้นสิ่งใหม่ๆ เพื่อการขับเคลื่อน ในประเด็นนี้ ผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานราธิวาส ก กล่าวว่า “การพัฒนาคนที่มีอยู่ ให้เขาได้มีขีดความสามารถมากขึ้น” สำหรับผู้อำนวยการโรงเรียนปัตตานี ก กล่าวถึงการส่งเสริมเรื่องนี้ว่า “เด็กมีความสามารถพิเศษ เราจัดห้องเรียนพิเศษเป็นห้องวิทย์-คณิต เน้นเรื่องเรื่องเทคโนโลยี...มีการวางพื้นฐานสะสมตั้งแต่อนุบาลครับ...”

องค์ประกอบที่ 6. การส่งเสริมการจัดการศึกษาเพื่อความเป็นพลเมือง

การส่งเสริมการจัดการศึกษาเพื่อความเป็นพลเมือง จะช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจในการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นพระประมุข รู้จักสิทธิและหน้าที่ของตนเอง เคารพสิทธิของผู้อื่น มีวินัยในตนเอง และสามารถอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างมีความสุข ในการส่งเสริมความเป็นพลเมืองของผู้เรียน สถานศึกษาสามารถดำเนินการได้ใน 3 ลักษณะ ดังองค์ประกอบย่อยได้แก่ 1) การส่งเสริมหลักประชาธิปไตย 2) การส่งเสริมให้มีการเรียนรู้เรื่องสิทธิและหน้าที่ และ 3) ส่งเสริมให้มีการเรียนรู้การอยู่ร่วมกัน โดยมีรายละเอียดในแต่ละประเด็นดังต่อไปนี้

6.1 การส่งเสริมหลักประชาธิปไตย

การส่งเสริมประชาธิปไตย เป็นการส่งเสริมให้นักเรียนได้เรียนรู้การปกครองประเทศในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข ใช้หลักการประชาธิปไตยในการดำรงชีวิต อยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุข เป็นทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณค่าของประเทศชาติ ซึ่งสถานศึกษาสามารถดำเนินการได้ใน 3 ลักษณะ ได้แก่ 6.1.1) จัดให้มีโครงการประชาธิปไตยใน

โรงเรียน 6.1.2) ฝึกความเป็นผู้นำผู้ตาม และ 6.1.3) จัดกิจกรรมเน้นความเป็นพลเมือง โดยมี รายละเอียดดังนี้

6.1.1 จัดให้มีโครงการประชาธิปไตยในโรงเรียน

ในการส่งเสริมหลักประชาธิปไตยนั้น โรงเรียนเป็นสถาบันหนึ่งของ สังคมและชุมชน ที่สามารถปูพื้นฐานความรู้และวิถีประชาธิปไตยให้กับผู้เรียน เพื่อการสร้างลักษณะนิสัยให้นักเรียนรู้จักเคารพระเบียบ ข้อบังคับ กฎเกณฑ์และกติกาสังคมตลอดจนรู้จักสิทธิหน้าที่ และความรับผิดชอบหน้าที่ซึ่งมีต่อตนเองและส่วนรวมได้อย่างเหมาะสม ผ่านโครงการประชาธิปไตย ในโรงเรียน ดังความคิดเห็นของผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษายะลา ค ที่ว่า “เราสามารถบูรณาการ โดยใช้หลักประชาธิปไตยเข้ามาช่วยในการจัดการเรียนการสอนต่างๆ ความเป็นอยู่ในโรงเรียน คือใช้วิถีของประชาธิปไตย เคารพในสิทธิของส่วนบุคคล แล้วก็ให้ความร่วมมือในสิ่งที่เป็นส่วนรวม รู้หน้าที่ เคารพกัน” ในการปลูกฝังวิถีประชาธิปไตยในโรงเรียนนั้น ผู้อำนวยการโรงเรียน ยะลา ก กล่าวว่า “เราปลูกฝังผ่านกิจกรรมสถานักเรียนในส่วนที่ครูเข้าไปร่วมทำกับสถานักเรียน เช่น โครงการโรงเรียนสะอาด เป็นการแบ่งความรับผิดชอบให้เขาได้เรียนรู้สิทธิหน้าที่ของตนเอง มีความรับผิดชอบต่อสังคม...” เช่นเดียวกับผู้อำนวยการโรงเรียนปัตตานี ง ที่กล่าวว่า “การปลูกฝังเกี่ยวกับเรื่องประชาธิปไตย โดยให้มีสถานักเรียนในโรงเรียน มีการแบ่งหน้าที่รับผิดชอบเพื่อเป็นการปูพื้นฐานในเรื่องความรับผิดชอบต่อส่วนรวม การเรียนรู้กระบวนการประชาธิปไตยของประเทศด้วยการจำลองสถานการณ์การลงประชามติ”

ในโครงการประชาธิปไตยในโรงเรียนนั้นช่วยพัฒนาคุณลักษณะของผู้เรียนได้หลายอย่าง ดังเช่น ครูวิชาการโรงเรียน ยะลา ฉ กล่าวว่า “การจัดให้มีโครงการประชาธิปไตยในโรงเรียน การแบ่งเขตความรับผิดชอบ ทั้งนี้ก็เพื่อให้เขารู้จักการเป็นผู้นำผู้ตามที่ดี รู้จักหน้าที่ของตนเอง ฝึกความรับผิดชอบต่อส่วนรวม” สำหรับผู้อำนวยการโรงเรียนนราธิวาส ค ได้ อธิบายถึง การดำเนินการโครงการประชาธิปไตยในโรงเรียนว่า “ผมจะยกบทบาทของสถานักเรียนขึ้นมา ก็คือสถานักเรียนไม่ได้มีขึ้นเฉยๆ เพื่อโชว์ว่านี่มีสถานักเรียน แต่ที่นี่ต้องให้เด็กได้ทำงานจริงๆ ให้เขาได้รับบทบาท พอปลายปีก็จะมีฉบับตราให้เขา ให้เขาได้รับบทบาท ไม่ใช่อุปโลกน์ขึ้นมาแล้วก็ให้เขาเป็น” นอกจากนี้ ผู้อำนวยการโรงเรียนนราธิวาส จ ยังเล่าถึงบรรยากาศของวิถีประชาธิปไตยในโรงเรียนว่า “เราจัดให้มีการเลือกตั้ง มีตัวแทนนักเรียน ทั้งที่เป็นไทยพุทธลงสมัครเป็นตัวแทนก็มี นักเรียนมุสลิมลงคะแนนให้ นักเรียนมุสลิมเป็นตัวแทนก็มีนักเรียนไทยพุทธเลือก เด็กจะเรียนรู้การเป็นผู้นำผู้ตาม การแยกแยะระหว่างสิ่งที่ตั้งมาต่างๆ”

6.1.2 ฝึกความเป็นผู้นำผู้ตาม

นอกจากการส่งเสริมหลักประชาธิปไตย ผ่านโครงการประชาธิปไตย ในโรงเรียนแล้ว การฝึกให้ผู้เรียนรู้จักแสดงบทบาทที่ถูกต้องในการเป็นผู้นำและผู้ตามสอดแทรกไว้ใน

กระบวนการจัดการเรียนรู้ เช่น การจัดการเรียนรู้โดยใช้กระบวนการกลุ่ม การมอบหมายหน้าที่ รับผิดชอบ การดำเนินกิจกรรมหน้าเสาธงโดยมีนักเรียนเป็นผู้ดำเนินการ การจัดกิจกรรมลูกเสือ-เนตรนารี การแต่งตั้งนักเรียนให้เป็นตัวแทน หรือคณะกรรมการต่างๆ ในประเด็นนี้ ผู้อำนวยการโรงเรียนยะลา ค กล่าวว่า “เราใช้การปลูกฝังผ่านกิจกรรม ให้เรียนรู้การเป็นผู้นำ เป็นผู้ตาม... และให้มีกรรมการนักเรียนที่มาจากการเลือกตั้ง พี่ๆจะมาดูแลน้องๆภายใต้กฎกติกาทางสังคมที่โรงเรียนกำหนดขึ้น” ส่วนครูวิชาการโรงเรียน นราธิวาส ค กล่าวว่า “เราไม่ได้เน้นโดยตรง แต่เป็นการจัดกิจกรรมที่สอนเขาแบบไม่รู้ตัว เช่นกิจกรรมลูกเสือ กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน การใช้กระบวนการกลุ่มในการจัดการเรียนการสอน การเข้าค่ายลูกเสือซึ่งใช้ระบบหมู่ในการปฏิบัติกิจกรรม” เช่นเดียวกับครูวิชาการโรงเรียนปัตตานี ข ที่ย้ำว่า “เน้นกระบวนการกลุ่ม คิดร่วมกัน วางแผนด้วยกัน ทำด้วยกัน แล้วก็มาชื่นชมผลงานร่วมกัน”

6.1.3 จัดกิจกรรมที่เน้นความเป็นพลเมือง

ในการส่งเสริมหลักประชาธิปไตยสำหรับสถานศึกษา จุดมุ่งหมายที่สำคัญคือ การสร้างให้เยาวชนของชาติเติบโตไปเป็นพลเมืองที่ดีของประเทศชาติ ดังนั้นสถานศึกษาจึงต้องจัดกิจกรรมที่มุ่งเน้นความเป็นพลเมือง เช่น การพัฒนาวินัยผ่านกิจกรรมลูกเสือ การร่วมกิจกรรมจิตอาสา การบำเพ็ญประโยชน์ รักษาสาธารณสมบัติ การสร้างวัฒนธรรมภายในห้องเรียนให้ การเคารพกฎ กติกา ระเบียบของสถานศึกษา การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ผ่านการลงมือทำกิจกรรมต่างๆที่สถานศึกษาจัดขึ้น ดังเช่นคำกล่าวของครูวิชาการโรงเรียนยะลา ข ที่ว่า “...การทำกิจกรรมของนักเรียนตั้งแต่การเข้ามาในโรงเรียน ก็จะไปปลูกฝังความมีวินัย ฝึกความรับผิดชอบต่อตั้งแต่ทำความสะอาดชั้นเรียน การแบ่งเขตรับผิดชอบ” สำหรับผู้อำนวยการโรงเรียนนราธิวาส จ พูดถึงกิจกรรมที่เน้นความเป็นพลเมืองว่า “ที่โรงเรียนมีอีกกิจกรรมคือ รู้หน้าที่ เป็นศรีสังคม หมายถึงเด็กทุกคนต้องรู้หน้าที่ของตนเอง ทั้งการเรียนและการมีวินัย” เช่นเดียวกับครูวิชาการโรงเรียนยะลา ค ที่มีมุมมองว่า “...ใช้การทำกิจกรรมร่วมกันในวันสำคัญ การช่วยเหลือกัน แสดงน้ำใจต่อกัน” สำหรับกิจกรรมที่เป็นการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์เพื่อความเป็นพลเมือง ดันั้น ครูวิชาการโรงเรียนยะลา ฉ กล่าวว่า “การจัดให้มีโครงการโรงเรียนคุณธรรมก็ช่วยได้มาก โรงเรียนเข้าร่วมโครงการโรงเรียนคุณธรรมช่วยพัฒนาเด็กได้มากค่ะ” เช่นเดียวกับ ผู้อำนวยการโรงเรียนนราธิวาส จ ที่พูดถึงโครงการที่เกี่ยวกับการพัฒนาคุณลักษณะผู้เรียนว่า “เรามีโครงการ ยุวทูตความดี โครงการค่ายคุณธรรม ซึ่งฝึกให้เด็กมีวินัยและรับผิดชอบต่อ ยอมรับคนอื่น การปฏิบัติตามกฎ ระเบียบ เช่นกฎจราจร การเคารพกติกาของสังคม”

6.2 การส่งเสริมให้มีการเรียนรู้เรื่องสิทธิและหน้าที่

การส่งเสริมให้ผู้เรียนเรียนรู้เรื่องสิทธินั้นก็เพื่อให้ผู้เรียนรู้ว่า ประโยชน์อันชอบธรรมของบุคคลที่กฎหมายคุ้มครองที่จะทำอะไรก็ได้ ภายในขอบเขตของกฎหมาย โดยไม่ละเมิดสิทธิของผู้อื่นนั้นมีอะไรบ้าง การเรียนรู้เรื่องหน้าที่ก็เช่นเดียวกัน มีเป้าหมายเพื่อให้ผู้เรียนรู้ว่านอกจากประโยชน์ที่พึงได้รับแล้ว ในการปกครองระบอบประชาธิปไตยนั้น มีหน้าที่ ที่ประชาชนทุกคนต้องกระทำ หรือดเว้นการกระทำอย่างใด อย่างหนึ่งตามที่กฎหมายกำหนด ดังนั้นการเรียนรู้เรื่องสิทธิและหน้าที่จะช่วยให้ผู้เรียนรู้ว่าความเสมอภาคและเท่าเทียมตามกฎหมายนั้นมีขอบข่ายแค่ไหนอย่างไร สถานศึกษา สามารถดำเนินการได้ในขอบข่าย 2 ประเด็น คือ 6.2.1) เสริมสร้างความรู้เกี่ยวกับสิทธิและหน้าที่ และ 6.2.2) ส่งเสริมความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักสิทธิมนุษยชน ซึ่งมีรายละเอียดในแต่ละประเด็นดังต่อไปนี้

6.2.1 เสริมสร้างความรู้เกี่ยวกับสิทธิและหน้าที่

โดยการให้ความรู้เกี่ยวกับสิทธิและหน้าที่นั้น สิ่งที่สถานศึกษาคควรสร้างการรับรู้ให้กับผู้เรียนทุกคน เข้าใจเป็นเบื้องต้นเกี่ยวกับสิทธิและหน้าที่ของคนไทยที่ควรทราบ สำหรับวิธีการในการส่งเสริมกิจกรรมที่เกี่ยวกับสิทธิและหน้าที่นั้น ผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาปัตตานี ข กล่าวไว้ว่า “ควรจัดให้เรียนวิชาหน้าที่พลเมือง สิ่งที่เป็นความผิดพลาดของพวกเราอีก ที่ไม่ให้เด็กได้เรียนวิชานี้ มันน่าจะมี ถ้าทุกคนรู้จักสิทธิ หน้าที่พลเมือง มันจะไม่เกิดปัญหาหรือ เพราะสุดท้ายแล้วคุณต้องไม่ยึดตัวเองเป็นหลัก ต้องยึดประเทศเป็นหลักให้เรียนรู้ความเป็นสากลบ้าง ไม่ใช่รู้แต่ตนเองเท่านั้น” เช่นเดียวกับผู้อำนวยการโรงเรียนยะลา ค ที่เสนอว่า “ผมอยากให้บรรจุไว้ในหลักสูตร เด็กจะได้เรียนรู้ว่าสิทธิของเรามีแค่ไหน หน้าที่ของคนไทยที่ต้องปฏิบัติมีอะไรบ้าง” สำหรับผู้อำนวยการโรงเรียนปัตตานี ข อธิบายว่า “เราสามารถบูรณาการหลักประชาธิปไตยเข้ามาในการจัดการเรียนการสอนต่างๆ... ใช้วิถีของประชาธิปไตย เคารพในสิทธิของส่วนบุคคล แล้วก็ให้ความร่วมมือในสิ่งที่เป็นส่วนรวม รู้หน้าที่ เคารพกัน...” และผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาปัตตานี ข ยังได้กล่าวถึงเหตุผลที่ต้องมีการสร้างเสริมความรู้เกี่ยวกับนี้ว่า “เพราะทุกคนต้องรู้หน้าที่ตัวเอง ณ วินาทีนี้คนเราแค่รู้สิทธิของตนเอง ไม่ได้รู้หน้าที่ ดังนั้นสองเรื่องนี้ต้องเดินไปด้วยกัน เรียนรู้ตนเองด้วยเรียนรู้เพื่อนด้วย ถึงจะอยู่ร่วมกันได้”

6.2.2 ส่งเสริมความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักสิทธิมนุษยชน

หลักสิทธิมนุษยชน เป็นหลักสากลที่ทุกคนควรทราบ เพื่อให้ ผู้เรียนเข้าใจถึง สิทธิที่มนุษย์ทุกคนมีความเท่าเทียมกัน เป็นสิทธิและเสรีภาพขั้นพื้นฐานที่เป็นของคนทุกคน ไม่ว่าจะเป็ใคร หรืออยู่ที่ไหนบนโลกใบนี้ ไม่ว่าจะมีความเชื่ออะไร หรือใช้ชีวิตแบบไหนก็ตาม สิทธิมนุษยชนไม่สามารถถูกพรากไปได้ และได้รับการคุ้มครองตามกฎหมายมีศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ สิทธิและเสรีภาพและความเสมอภาคของบุคคลที่ได้รับการรับรอง ทั้งความคิดและการกระทำ

ที่ไม่มีการล่วงละเมิดได้ การให้ผู้เรียนมีความรู้เรื่องหลักสิทธิมนุษยชน จะช่วยให้ผู้เรียนได้ตระหนักถึงความสำคัญของความเสมอภาคและเท่าเทียมของคนในสังคม ช่วยให้มีความเคารพซึ่งกันและกันและอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติ

6.3 การส่งเสริมให้มีการเรียนรู้การอยู่ร่วมกัน

การอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างสันติสุข ถือเป็นเป้าหมายสำคัญในการจัดการศึกษาของชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในบริบทของพื้นที่สามจังหวัดภาคใต้ ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีความขัดแย้งของคนในสังคม ทั้งประชาชนกับประชาชน และประชาชนกับรัฐตั้งจะเห็นได้จากเหตุการณ์ความไม่สงบที่เกิดขึ้นในพื้นที่ การจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้การอยู่ร่วมกัน จึงเป็นทางออกที่ช่วยให้คนในสังคมสามจังหวัดภาคใต้ได้อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขในอนาคต และเปิดโอกาสให้เด็กทุกคนได้รับความเสมอภาคและเท่าเทียมในการรับการศึกษาจากรัฐ กิจกรรมที่ส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้การอยู่ร่วมกัน ได้แก่ 6.3.1) เรียนรู้การอยู่ร่วมกันในความหลากหลาย 6.3.2) จัดกิจกรรมที่เน้นการปลูกฝังจิตอาสา 6.3.3) เสริมสร้างวินัยต่อตนเอง ครอบครัว และสังคม และ 6.3.4) ส่งเสริมการเรียนรู้สันติศึกษา

6.3.1 เรียนรู้การอยู่ร่วมกันในความหลากหลาย

ในสถานศึกษาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้โรงเรียนมีผู้เรียนที่มีความแตกต่างกัน ในเรื่องเชื้อชาติ ศาสนา ภาษา วัฒนธรรม ประเพณี รวมทั้งทัศนคติความเชื่อ อารมณ์ความรู้สึกไม่เข้าใจกัน โดยเฉพาะถ้าคนในสังคมได้รับสิทธิหรือโอกาสไม่เท่าเทียมกัน ดังนั้น การเรียนรู้เพื่อยอมรับในความแตกต่างและความหลากหลายของ สังคมพหุวัฒนธรรมจำเป็นอย่างยิ่งที่คนไทยควรเรียนรู้ เพื่อการอยู่ ร่วมกันอย่างสันติ เพื่อการวางรากฐานที่ดีในการอยู่ร่วมกันในสังคมที่มีความหลากหลาย ยอมรับความแตกต่าง ต้องยอมรับและปฏิบัติตามกฎเกณฑ์กติกาทาง สังคม การอบรมสมาชิกในสังคมให้เกิดการเรียนรู้กฎเกณฑ์และกติกาของสังคม สถานศึกษาจึงต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้การอยู่ร่วมกันท่ามกลางความแตกต่างความหลากหลาย ด้วยการส่งเสริมให้มีการใช้ชีวิตร่วมกัน ดังจะเห็นได้จาก แนวคิดของ ผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาปัตตานี ข ที่ว่า “การอยู่ร่วมกันในสังคมต้องจัดกิจกรรมให้มีการเรียนรู้การอยู่ร่วมกัน การให้เกียรติทางอัตลักษณ์ ถ้าต่างคนต่างให้เกียรติกันปัญหาความแตกแยกคงไม่เกิดขึ้น” และความคิดเห็นของ ผู้อำนวยการโรงเรียนนราธิวาส จ ที่พูดถึงความสำคัญของการเรียนรู้การอยู่ร่วมกันว่า “จำเป็นอย่างยิ่งครับ เพราะว่าการจัดการเรียนรู้ที่ผู้เรียนจะเรียนรู้ร่วมกันอย่างมีความสุขได้ คนเหล่านี้จะต้องเข้าใจกัน รักใคร่สามัคคีกลมเกลียวกันก่อน เมื่อไรเกิดการแบ่งพรรค แบ่งพวกขึ้นมา จะเกิดปัญหาขึ้นมาทันที” เช่นเดียวกันกับความคิดเห็นของครูวิชาการโรงเรียน ยะลา ค ที่ว่า “การจัดกิจกรรมทุกอย่างเราต้องคำนึงถึงการอยู่ร่วมกัน อะไรที่ทำได้ทั้งสองศาสนา เราก็ทำ เด็กเขาจะเรียนรู้และเข้าใจจากกิจกรรมที่

ปฏิบัติ ว่าควรจะให้เกียรติกันอย่างไร อยู่ร่วมกันอย่างไร” ในส่วนของลักษณะการจัดกิจกรรมนั้น ครูวิชาการโรงเรียนยะลา ข กล่าวว่า “ทุกกิจกรรมเราทำร่วมกันหมด ทั้งเด็กไทยพุทธ และมุสลิม จะแยกเฉพาะการปฏิบัติศาสนกิจ หรือบางกิจกรรมที่เป็นกิจกรรมเฉพาะ”

ในการจัดกิจกรรมของสถานศึกษานั้นอาจดำเนินการได้ในหลายกิจกรรม ดังคำกล่าวของผู้อำนวยการโรงเรียนยะลา ค ที่ว่า “กิจกรรมที่ต้องใช้ชีวิตร่วมกัน คือลูกเสือ เนตรนารี ซึ่งจะต้องกินนอนร่วมกัน ในแต่ละหมู่ก็จะไม่แยกศาสนา เด็กจะได้เรียนรู้ว่าในการอยู่ร่วมกันอะไรที่ทำได้ อะไรที่ทำได้ พอทำอย่างนี้ ความรักความสามัคคีก็เกิดขึ้น นักเรียนที่เป็นมุสลิม สลามกัน นักเรียนที่เป็นพุทธก็สวัสดิกัน กับคุณครูก็เช่นเดียวกัน เราก็ปฏิบัติตามหลักของศาสนาทั้งสอง เพราะมันเป็นพหุวัฒนธรรม” สำหรับผู้อำนวยการโรงเรียนยะลา ข ได้กล่าวถึงการสอดแทรก กิจกรรมการเรียนรู้การอยู่ร่วมกันอย่างหลากหลาย ว่า “เวลาจัดการเรียนการสอนเราจะใช้กิจกรรมกลุ่ม เพื่อเน้นการทำงานร่วมกันในระดับห้องเรียน เมื่อออกจากห้องเรียนก็จะเน้นการทำงานเป็นชมรม เช่นชมรม อ.ย.น้อย ยุวเกษตรกร เป็นต้น เด็กได้เรียนรู้การทำงานเป็นทีม การจัดเข้าค่าย เช่น ค่ายลูกเสือ ค่ายคุณธรรมจริยธรรม เด็กทั้งพุทธและมุสลิม ได้เรียนรู้ร่วมกันอยู่ด้วยกัน” ส่วนครู วิชาการโรงเรียนยะลา ฉ ได้กล่าวถึงการจัดกิจกรรมว่า “มีค่ะ จัดกิจกรรมกีฬา การจัดเข้าค่ายพัก แรมลูกเสือ ให้เด็กได้เรียนรู้การอยู่ร่วมกันช่วยเหลือกันนอกจากนี้” นอกจากกิจกรรมเหล่านี้แล้ว สถานศึกษาบางแห่งยังมีกุศโลบายในการเรียนรู้การอยู่ร่วมกัน ดังเช่นคำกล่าวของครูวิชาการ โรงเรียนยะลา ค ที่ว่า “การเยี่ยมบ้านนักเรียนด้วยกัน นำนักเรียนไปเยี่ยมบ้านเพื่อน ไม่ว่าจะ เป็นพุทธ หรือมุสลิม เราไปด้วยกันทำให้เด็กเรียนรู้วิถีชีวิตซึ่งกันและกัน เน้นที่การสร้างสัมพันธ์ที่ดีต่อกันใน กิจวัตรประจำวัน”

6.3.2 จัดกิจกรรมที่เน้นการปลูกฝังจิตอาสา

จิตอาสา คือ จิตแห่งการให้ความdingามทั้งปวงแก่เพื่อนมนุษย์ โดย เต็มใจ สมัยใจ อิ่มใจ ซาบซึ้งใจ ปิติสุข ที่พร้อมจะเสียสละเวลา แรงกาย และสติปัญญา เพื่อ สาธารณประโยชน์ และเพื่อประโยชน์แก่ผู้อื่นโดยไม่หวังผลตอบแทน และมีความสุขที่ได้ช่วยเหลือ ผู้อื่น เป็นจิตที่มีความสุขเมื่อได้ทำความดี ผู้ที่มีจิตอาสาย่อมเป็นผู้ที่สามารถอยู่ร่วมกันในสังคมที่มีความ หลากหลายได้ดี ดังนั้น การจัดกิจกรรมหรือโครงการต่างๆเกี่ยวกับสร้างให้นักเรียนมีจิตอาสา ช่วยก่อให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ครูกับนักเรียน นักเรียนกับนักเรียน และครู กับผู้ปกครอง มีการพัฒนาทักษะผู้นำของนักเรียน เกิดเครือข่ายการทำงานระหว่างโรงเรียนด้วยกัน ผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาปัตตานี ข ได้กล่าวถึงความจำเป็นที่ต้องปลูกฝังเรื่องของ จิตอาสาว่า “ณ วันนี้ ทุกคนรู้แล้วว่า ฉันทอยากได้นั้น ฉันทอยากได้นี้ แต่ไม่เคยถามว่าประเทศอยากได้ อะไรบ้าง ถ้าทุกคนทำในสิ่งที่ตนเองอยากได้ และประเทศอยากได้ด้วยก็จะดี คนไทยเรายังไม่หวงแหน สาธารณสมบัติ” ส่วนเรื่องของวิธีการจัดกิจกรรม ผู้อำนวยการโรงเรียนยะลา ก กล่าวว่า “เราให้

เด็กเรียนรู้การอยู่ร่วมกันผ่านโครงการจิตอาสา และสถานักเรียน ไปทำโครงการจิตอาสาเพื่อสร้างความสัมพันธ์ระหว่าง สองศาสนา ทั้งวัดและมัสยิด โต๊ะอิหม่าม ทุกคนสามารถนั่งคุยกับเจ้าอาวาสได้ และเจ้าอาวาสก็สามารถมางานโต๊ะอิหม่ามได้ ร่วมงานของชุมชนได้ ทั้งสองศาสนา” เช่นเดียวกับการดำเนินการ ที่ครูวิชาการโรงเรียนยะลา ข ได้ชี้แจงว่า “กิจกรรมจิตอาสาที่เราจะพาไปพัฒนาทั้งวัดและมัสยิดเราพาเด็กไปหมดทั้งนี้ก็เพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้การอยู่ร่วมกันในสังคมที่หลากหลายได้อย่างมีความสุข”

6.3.3 เสริมสร้างวินัยต่อตนเอง ครอบครัว และสังคม

การเสริมสร้างวินัยในตนเอง เป็นพื้นฐานนำไปสู่การมีวินัยต่อสังคมและประเทศชาติ ต่อไปในอนาคต ซึ่งการมีวินัยในตนเองนั้นผ่านต้องเริ่มจากครอบครัว ชุมชน สถาบันทางศาสนา และสถานศึกษาก็เป็นสถาบันที่สำคัญที่มีบทบาทในการเสริมสร้างวินัยให้แก่แก่นักเรียน โดยฝึกให้ผู้เรียนปฏิบัติตามกฎระเบียบและข้อบังคับ ของห้องเรียน โรงเรียน และสังคมนำไปสู่การเป็นสมาชิกที่ดี ของครอบครัว ชุมชน และประเทศชาติ สถานศึกษาสามารถดำเนินการผ่านการจัดกิจกรรมต่างๆ เช่น กิจกรรมลูกลูกเสือ-เนตรนารี โครงการประชาธิปไตยในโรงเรียน และโครงการโรงเรียนคุณธรรม ดังข้อเสนอแนะของผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานราธิวาส ก ที่ว่า “โรงเรียนจะต้องปลูกฝังในเรื่องของคุณลักษณะที่พึงประสงค์ เพื่อเสริมสร้างวินัย คุณธรรมจริยธรรมให้กับนักเรียน” เช่นเดียวกับผู้อำนวยการโรงเรียนยะลา ก ที่กล่าวว่า “เด็กต้องได้รับการปลูกฝังเรื่องคุณธรรมพฤติกรรมและคุณลักษณะ อันพึงประสงค์โดยเฉพาะหน้าที่ความเป็นพลเมือง เพื่อเขาจะได้เป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัวและสังคมต่อไป” ในทางปฏิบัติแต่ละโรงเรียนจะมีความแตกต่างกันไป เช่น ผู้อำนวยการโรงเรียนนราธิวาส จ ได้อธิบายถึงการดำเนินการว่า “เรามีโครงการยุวชุดความดี โครงการค่ายคุณธรรม ซึ่งฝึกให้เด็กมีวินัยและรับผิดชอบ ยอมรับคนอื่น การปฏิบัติตามกฎ ระเบียบ เช่นกฎจราจร การเคารพกติกาของสังคม การฝึกให้นักเรียนรู้หน้าที่ โดยฝึกแบ่งความรับผิดชอบ” สำหรับ ผู้อำนวยการโรงเรียนยะลา ก ได้ย้ำถึงผลของการเสริมสร้างวินัยแก่นักเรียน ว่า “เด็กที่มีวินัยจะรู้ถึงสิทธิ และหน้าที่ของตนเอง รู้ว่าเขาจะต้องทำ เขาจะต้องเรียนอะไรบ้าง ต้องได้รับการปลูกฝังเรื่อง คุณธรรมพฤติกรรมและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ที่เราใส่เข้าไปโดยเฉพาะหน้าที่ความเป็นพลเมือง”

6.3.4 ส่งเสริมการเรียนรู้สันติศึกษา

สันติศึกษา คือการเรียนรู้วิธีการแก้ปัญหาความขัดแย้ง โดยไม่ใช้ความรุนแรง หรือการศึกษาเกี่ยวกับวิธีการสร้างสันติภาพ การอยู่ร่วมกันในสังคมที่มีความหลากหลาย เป็นธรรมชาติที่ต้องเกิดความขัดแย้งของคนในสังคม โดยเฉพาะบริบทของสังคมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ เป็นพื้นที่ที่มีความขัดแย้งและเกิดสถานการณ์ความไม่สงบอยู่บ่อยครั้ง ทำให้

สังคมมีความรู้สึกว่าได้รับความเป็นธรรมจากรัฐไม่เท่าเทียมกัน สถานศึกษาจึงควรมีบทบาทในการสรรค์สร้างสังคมที่สันติสุขด้วยการให้ความรู้เรื่องสันติวิธี คือการแก้ปัญหาโดยไม่ใช้ความรุนแรง จะช่วยให้ผู้เรียนมีทักษะในการแก้ปัญหาความขัดแย้งที่ไม่ใช้ความรุนแรง ดังที่ผู้อำนวยการโรงเรียนนราธิวาส กล่าวไว้ว่า “ต้องเน้นสันติวิธี สันติศึกษา พยายามให้เด็กได้เรียนรู้ว่าการอยู่ร่วมกันอย่างสันติเป็นอย่างไร” ส่วนผู้อำนวยการโรงเรียนนราธิวาส ค ได้กล่าวถึงการใช้สันติวิธีว่า “ตอนนี้ได้ทดลองทำทั้งผู้นำศาสนาและที่กำลังจะเข้ามาใหม่ก็คือกลุ่มเยาวชน จะมีพระมาคุยกับนักเรียน ก็คือ การให้ความรู้ทางด้านพุทธ มุสลิม”

องค์ประกอบที่ 7. การส่งเสริมให้เกิดการยอมรับทางวัฒนธรรม

ในมุมมองของความยุติธรรมทางสังคมนั้น นอกจากความเป็นธรรมในแง่ของความเสมอภาค และเท่าเทียมในเชิงวัตถุแล้ว เรื่องของการยอมรับทางวัฒนธรรมเป็นอีกองค์ประกอบหนึ่งที่มีความสำคัญในการทำให้คนทุกคนได้รับการปฏิบัติ จากเพื่อนมนุษย์ และจากหน่วยงานของรัฐที่เสมอเหมือนกัน ช่วยให้อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ในการจัดการศึกษาก็เช่นเดียวกัน การส่งเสริมให้เกิดการยอมรับและอยู่ร่วมกันในสังคมที่มีความหลากหลาย เป็นสิ่งที่สถานศึกษาจะต้องคำนึงถึง และส่งเสริมให้มีขึ้น ได้แก่ 7.1) การส่งเสริมประเพณีวัฒนธรรมของผู้เรียน และ 7.2) การส่งเสริมองค์ความรู้และการปฏิบัติตามหลักธรรมของศาสนาที่นับถือ

7.1 การส่งเสริมประเพณีวัฒนธรรมของผู้เรียน

การส่งเสริมประเพณี และวัฒนธรรมอันดีงามของนักเรียน เป็นกิจกรรมที่แสดงถึงการยอมรับในอัตลักษณ์ และให้เกียรติทางวัฒนธรรม ช่วยให้ผู้เรียนเรียนรู้ถึงวิถีชีวิตของแต่ละชุมชน แต่ละศาสนา ช่วยให้ผู้เรียนเกิดความภาคภูมิใจในวัฒนธรรมของตนเอง และยังสามารถเรียนรู้วัฒนธรรมของผู้อื่นที่มีความแตกต่างจากวิถีชีวิตของตนเอง ดังนั้นสถานศึกษาจึงควรส่งเสริมให้มีกิจกรรมส่งเสริมประเพณีวัฒนธรรมอย่างหลากหลาย โดยเฉพาะในสถานศึกษาที่มีลักษณะเป็นพหุสังคม มีนักเรียนที่มีความแตกต่างกัน ในเรื่อง เชื้อชาติ ศาสนา ภาษา ประเพณี และวัฒนธรรม เรียนอยู่ร่วมกันในสถานศึกษาเดียวกัน การปลูกฝังให้ผู้เรียนยอมรับในเรื่องความแตกต่างของคนในสังคมนี้นั้น คือการให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ ขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรมซึ่งกันและกัน โดยสถานศึกษาดำเนินการด้วยการจัดกิจกรรมที่สอดคล้องกับประเพณี วัฒนธรรมของทุกศาสนาพร้อมทั้งจัดสถานการณ์ให้เด็กเกิดการเรียนรู้ ซึ่งกันและกัน ไม่ดูหมิ่น หรือรังเกียจเพื่อนต่างศาสนา เรียนรู้ถึงความหลากหลายที่มีอยู่ในสังคม นำไปสู่การส่งเสริมความเสมอภาคและเท่าเทียมกันของผู้เรียนในสถานศึกษาเดียวกัน ดังที่ผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานราธิวาส ข กล่าวไว้ว่า “การที่โรงเรียนจัดกิจกรรมที่เป็นประเพณีสำคัญของชุมชน หมู่บ้านนี้เป็นสิ่งที่ดีนะคับ จะได้เรียนรู้ความดี

งามของวัฒนธรรม ประเพณีของทุกศาสนา” ส่วนผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาปัตตานี ข เสนอว่า “ต้องส่งเสริมกิจกรรมทางวัฒนธรรมตามหลักของศาสนา จะช่วยลดความขัดแย้ง เช่น กิจกรรมสำคัญทางศาสนา” ในการส่งเสริมประเพณีวัฒนธรรมนั้น ผู้อำนวยการโรงเรียนยะลา ข ชี้ให้เห็นถึงวิธีการดำเนินการว่า “การส่งเสริมด้านวัฒนธรรม เช่น กวนอูร่อ การแต่งกาย ตาม ประเพณี วัฒนธรรมอันดีของชาติที่มาร่วมกันได้เช่นการไหว้ การ สลามซึ่งโรงเรียนต้องสร้างความ เข้าใจในสิ่งที่ถูกต้องทั้งในระดับผู้ปกครองและผู้นำศาสนา เช่นความเชื่อในเรื่องการสวดที่ว่าทำไม่ได้” เช่นเดียวกับผู้อำนวยการโรงเรียนยะลา ค ที่อธิบายว่า “การทำกิจกรรมร่วมกันในวันสำคัญ การ ช่วยเหลือกัน แสดงน้ำใจต่อกัน รวมทั้งให้เรียนรู้วัฒนธรรมร่วมกันด้วย อย่างวันสารทปีที่ผ่านมา โรงเรียนได้จัดกิจกรรมทำข้าวต้ม ผู้ปกครองก็มาทำกันทั้งพุทธและมุสลิม สอนเด็กไปด้วย ก็ทำกันได้ กิจกรรมที่เป็นศิลปะพื้นบ้านก็ส่งเสริม มหาวิทยาลัยในชุมชนมาสอนเป็นพุทธบ้างมุสลิมบ้าง” นอกจากนี้ ในเรื่องของการแต่งกาย ผู้อำนวยการโรงเรียนนราธิวาส ค ได้กล่าวถึงเรื่องนี้ว่า “ทาง โรงเรียนอนุญาตให้แต่งกายที่ถูกต้องตามหลักศาสนาตามความต้องการของผู้ปกครอง”

7.2 การส่งเสริมองค์ความรู้และการปฏิบัติตามหลักธรรมของศาสนาที่นับถือ

การแสดงผลของการยอมรับทางวัฒนธรรมของผู้เรียนนั้น สิ่งหนึ่งที่แสดงให้เห็นถึงความเสมอภาคและความเท่าเทียมกันในสถาบันการศึกษาในบริบทสามจังหวัดชายแดน ภาคใต้ หน่วยงานทางการศึกษาต้องมีบทบาทหน้าที่ในการส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้เรียนได้เรียนรู้เรื่อง ศาสนาอย่างเป็นรูปธรรม และมีความต่อเนื่อง ได้แก่ 7.2.1) การให้ความรู้เกี่ยวกับหลักการ แนวคิด และแนวปฏิบัติตามหลักธรรมของศาสนา 7.2.2) การส่งเสริมการปฏิบัติศาสนกิจ 7.2.3) การจัด สถานที่เหมาะสมในการปฏิบัติศาสนกิจ โดยมีรายละเอียดดังนี้

7.2.1 ให้ความรู้เกี่ยวกับหลักการ แนวคิดและแนวปฏิบัติของศาสนา

การส่งเสริมให้นักเรียนมีความรู้ในเรื่องศาสนานั้น สถานศึกษา สามารถจัดให้มีการเรียนการสอนวิชาศาสนาที่นักเรียนนับถือ และศาสนาอื่น เพื่อให้มีความรักและ ศรัทธาในศาสนาที่ตนนับถือ และให้เข้าใจในหลักการของศาสนาอื่น เพื่อการอยู่ร่วมกันอย่าง หลากหลาย ทั้งที่เป็นองค์ความรู้ที่เป็นส่วนหนึ่งของหลักสูตร และหลักการปฏิบัติที่ถูกต้องตาม บทบัญญัติของศาสนา ซึ่งถือเป็นเรื่องจำเป็นสำหรับสถานศึกษาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ และการดำเนินการเรื่องดังกล่าวมีส่วนสำคัญต่อความไว้วางใจ และความเชื่อมั่นในการจัดการศึกษาของ สถานศึกษา และเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อการตัดสินใจเลือกสถานศึกษาให้กับบุตรหลานของคนในสาม จังหวัดชายแดนภาคใต้ดังมุมมองของผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาปัตตานี ค ที่ว่า “นอกจากการเรียนในห้องเรียนแล้วการจัดกิจกรรมทางศาสนา และวัฒนธรรมในสถานศึกษาเพื่อให้ นักเรียนได้มีโอกาสเรียนรู้วิถีทางศาสนาของกันและกันจะช่วยให้เด็กมีความรู้เกี่ยวกับศาสนา

เหมือนกัน” ส่วนครูวิชาการโรงเรียนนราธิวาส จ ได้กล่าวถึงความจำเป็นที่ต้องให้ความรู้เรื่องศาสนา ว่า “... ผู้ปกครองที่นี่เขาอยากให้อลูกได้ศาสนานะ ถึงแม้ว่าโรงเรียนเราไม่ได้เปิดสอนอิสลามแบบเข้ม แต่เขาก็อยากให้โรงเรียนเอาใจใส่เกี่ยวกับการละหมาด อยากให้เสริมเรื่องศาสนาตั้งแต่ชั้นอนุบาล เลยทีเดียว...” สถานศึกษาส่วนใหญ่ที่มีนักเรียนเป็นมุสลิมโดยปกติ จะมีการเรียนวิชาอิสลามศึกษา รวมทั้งใช้หลักสูตรอิสลามศึกษาควบคู่กับหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน ที่เรียกว่า “อิสลามแบบเข้ม” แต่ในบางโรงอาจมีเพียงการสอนอิสลามศึกษา 2 คาบต่อสัปดาห์ เพื่อการจัดการศึกษาที่ตอบสนองความต้องการของชุมชน สถานศึกษาจึงหาวิธีการต่างๆ เพื่อส่งเสริมให้นักเรียนมีความรู้เรื่องหลักการ แนวคิดและแนวปฏิบัติของศาสนา ดังวิธีการที่ครูวิชาการโรงเรียนยะลา ค อธิบายว่า “เราทำหลักสูตรใหม่ครับ เราทำหลักสูตรสถานศึกษาใหม่ เป็นโรงเรียนสองศาสนธรรม เด็กไทยพุทธจะเรียนพุทธศาสนา เด็กมุสลิม จะเรียนอิสลามศึกษา ถึงแม้เราจะไม่ได้รับงบประมาณในการจัดสอนอิสลามแบบเข้ม แต่เราก็สามารถจัดให้นักเรียนเรียนได้” เช่นเดียวกับ ผู้อำนวยการโรงเรียนยะลา ข ที่กล่าวถึงประเด็นนี้ว่า “การให้เรียนรู้วิถีชีวิต และการปฏิบัติศาสนกิจของกันและกัน เช่นมีการสวดมนต์ของเด็กพุทธและการสวดดูอาของเด็กมุสลิม หน้าเสาธง”

7.2.2 ส่งเสริมการปฏิบัติศาสนกิจ

นอกจากการส่งเสริมให้ความรู้ เรื่องศาสนาผ่านการจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรแล้ว การส่งเสริมให้นักเรียนได้ปฏิบัติศาสนกิจทั้งในและนอกสถานศึกษานั้น ยังเป็นการส่งเสริมให้ผู้เรียนนำความรู้มาปฏิบัติจริง และอีกทั้งยังเป็นการดำเนินการที่สอดคล้องกับความต้องการ ความคาดหวัง และเป็นความพอใจของผู้ปกครองที่ได้เห็นนักเรียนได้ปฏิบัติศาสนกิจตามหลักธรรมของศาสนาที่ผู้เรียนนับถือ ซึ่งจะส่งผลต่อการส่งเสริม สนับสนุนกิจการของสถานศึกษา การมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของผู้ปกครองและชุมชน และการให้ความร่วมมือที่ดีกับโรงเรียน กลายเป็นความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ส่งผลให้เกิดการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนได้เต็มตามศักยภาพมากขึ้น ในประเด็นดังกล่าวครูวิชาการโรงเรียนยะลา ค มีความคิดเห็นว่า “การส่งเสริมการปฏิบัติตามหลักศาสนาและวัฒนธรรม ให้โอกาสปฏิบัติในสิ่งที่มีความเชื่อของเขา การคัดค้านไม่ให้เขาปฏิบัติในสิ่งที่มีความเชื่อของเขาจะเป็นการสร้างความคิดให้เกิดขึ้น” ในการส่งเสริมการปฏิบัติศาสนกิจนั้นผู้อำนวยการโรงเรียนปัตตานี จ กล่าวว่า “เรื่องศาสนาที่เราสนับสนุนแต่ก่อนละหมาดตอนเย็นไม่มีตอนนี้เราก็ให้มีการละหมาดตอนเย็นด้วย” เช่นเดียวกับ ผู้อำนวยการโรงเรียนยะลา ค ที่บอกว่า “วันศุกร์นักเรียนที่เป็นมุสลิม ไปมัสยิด นักเรียนไทยพุทธก็ให้มีโอกาสเข้าวัดเพื่อได้รับการอบรม” ส่วนครูวิชาการโรงเรียนยะลา ฉ ได้พูดถึงการดำเนินการของโรงเรียนว่า “การให้นักเรียนที่นับถือศาสนาอิสลามได้ละหมาด ในวันศุกร์ก็พาเด็กไปละหมาดที่มัสยิด แล้วก็ในส่วน of นักเรียนที่นับถือศาสนาพุทธก็ให้มีการปฏิบัติตามโรงเรียนวิถีพุทธ เวลาพักกลางวัน เด็กที่นับถือพุทธก็สวดมนต์ที่ห้องพุทธศาสนา เด็กที่นับถืออิสลามก็ละหมาดที่ห้องละหมาดของโรงเรียน ในวันสำคัญ

ต่างๆเด็กพุทธก็ไปวัดเด็กอิสลามก็จะเชิญวิทยากรมาให้ความรู้ โรงเรียนจัดให้มีทั้งห้องพุทธศาสนา และ ห้องละหมาด เด็กไทยพุทธ จะมีครูพระมาสอน ส่วนเด็กอิสลามก็มีวิทยากรสอนศาสนา”

7.2.3 จัดสถานที่ที่เหมาะสมในการปฏิบัติศาสนกิจ

การจัดสถานที่สำหรับปฏิบัติศาสนกิจเป็นการดำเนินการเพื่ออำนวยความสะดวกให้กับนักเรียนในการปฏิบัติศาสนกิจ และเสริมสร้างบรรยากาศในการเรียนรู้ศาสนา สถานศึกษาทุกแห่งต้องจัดให้มีสถานที่ที่เหมาะสมในการปฏิบัติศาสนกิจของนักเรียนในแต่ละศาสนา เช่น สถานที่ละหมาด ห้องเรียนอิสลามศึกษา ห้องสวดมนต์ นั่งสมาธิ ห้องพุทธศาสนา ให้นักเรียนทุกคนได้ปฏิบัติศาสนกิจอย่างเสมอภาคกัน ในประเด็นนี้ ผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานราธิวาส ข กล่าวว่า “โดยปกติแล้วโรงเรียนทุกโรงจะจัดให้มีห้องละหมาด หรืออาคารละหมาด สำหรับให้เด็กปฏิบัติศาสนกิจ หรือบางโรงก็ใช้มัสยิดของหมู่บ้านเลย เด็กโรงเรียนวัดก็ไปทำกิจกรรมกันในวัด หรือเรียนกันในห้องพุทธศาสนา เป็นปกติอยู่แล้วครับ” ในส่วนของการบริหารจัดการนั้น ผู้อำนวยการโรงเรียนยะลา ค กล่าวว่า “อย่างผมเองผมตอบได้เลยครับว่าผมดูแลทั้งสองกลุ่มเท่าเทียมกัน เช่นการเรียกร้องให้มีการปรับปรุงห้องละหมาด ผมเองก็เห็นด้วย ในขณะเดียวกัน ก็จัดให้มีห้องพระพุทธศาสนาด้วยเพื่อให้มีการส่งเสริมในลักษณะที่ใกล้เคียงกัน” เช่นเดียวกับครูวิชาการโรงเรียน ยะลา ค “จัดให้มีห้องปฏิบัติศาสนกิจ ทั้ง ทางพุทธ และ มุสลิม พุทธก็จะมีห้องเรียนพระพุทธศาสนาครับ ส่วนมุสลิมท่านผู้อำนวยการได้ปรับปรุงห้องเรียนให้เป็นสถานที่ละหมาดของนักเรียน”

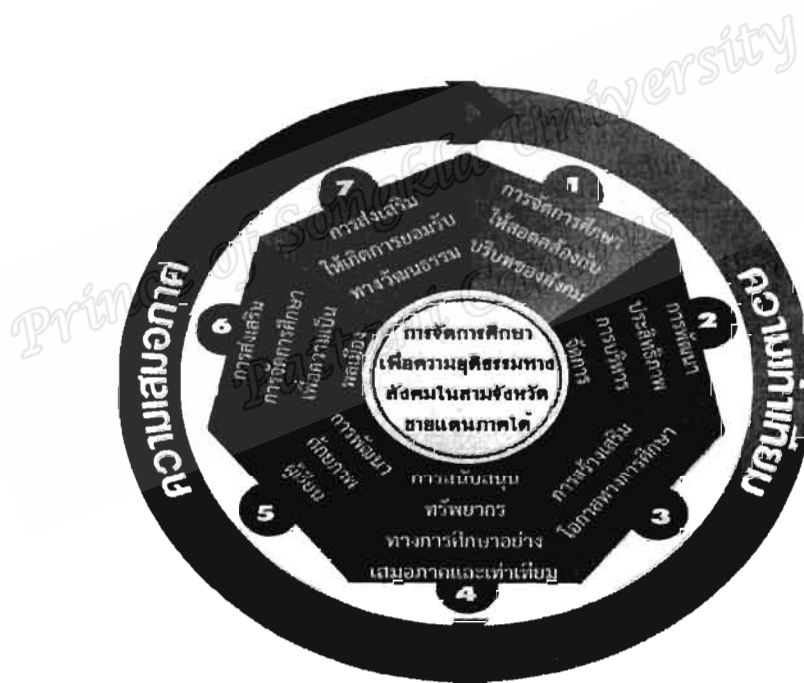
3. รูปแบบการจัดการศึกษาเพื่อความยุติธรรมทางสังคมในสถานศึกษาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

การนำเสนอในหัวข้อนี้ ผู้วิจัยจะได้นำเสนอรายละเอียดและวิธีการได้มาซึ่งรูปแบบการจัดการศึกษาเพื่อความยุติธรรมทางสังคมในสถานศึกษาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ซึ่งประกอบด้วยสามขั้นตอน คือ 1) การร่างรูปแบบการส่งเสริมการจัดการศึกษาเพื่อความยุติธรรมทางสังคมในสถานศึกษา ในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ 2) การสัมภาษณ์กลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ (Connoisseurship) 3) การสนทนากลุ่ม (Focus Group) และ 4) การนำเสนอรูปแบบ โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

3.1 การร่างรูปแบบการส่งเสริมการจัดการศึกษาเพื่อความยุติธรรมทางสังคมในสถานศึกษาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์ห้วงค์ประกอบในการส่งเสริมการจัดการศึกษาเพื่อความยุติธรรมทางสังคมในสถานศึกษาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งได้มาจากการวิเคราะห์ข้อมูลด้วย

เทคนิคการวิเคราะห์จากทฤษฎีฐานราก (Grounded theory technique) ประกอบด้วย 7 องค์ประกอบ คือ ได้แก่ 1. การจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับบริบททางสังคม 2. การพัฒนาประสิทธิภาพการบริหารจัดการ 3. การสร้างเสริมโอกาสทางการศึกษา 4. การสนับสนุนทรัพยากรทางการศึกษาอย่างเสมอภาคและเท่าเทียม 5. การพัฒนาศักยภาพผู้เรียน 6. การส่งเสริมการจัดการศึกษาเพื่อความเป็นพลเมือง 7. การส่งเสริมให้เกิดการยอมรับทางวัฒนธรรม ผู้วิจัยได้นำองค์ประกอบทั้ง 7 องค์ประกอบ ในแต่ละองค์ประกอบนั้น ประกอบด้วย ประเด็นรอง และประเด็นย่อย ซึ่งบอกถึงแนวทางและวิธีการในการดำเนินการของสถานศึกษาที่ช่วยสร้างให้เกิดความเป็นธรรมหรือความเสมอภาคและเท่าเทียมกันในการจัดการศึกษาของสถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษา มายกร่างเป็นรูปแบบดังรายละเอียดในภาคผนวก ฉ และได้นำร่างรูปแบบดังกล่าวมานำเสนอในรูปแบบแผนภูมิภาพดังภาพประกอบ 3

ภาพประกอบ 3 : ร่างรูปแบบการส่งเสริมการจัดการศึกษาเพื่อความยุติธรรมทางสังคมในสถานศึกษาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

3.2 การสัมภาษณ์กลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ (Connoisseurship)

เมื่อได้ร่างรูปแบบการส่งเสริมการจัดการศึกษาเพื่อความยุติธรรมทางสังคมในสถานศึกษาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้แล้ว ผู้วิจัยได้นำร่างรูปแบบดังกล่าวให้ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 7 คน ประเมินความเหมาะสมของรูปแบบและความเป็นไปได้ของรูปแบบที่จะนำไปใช้ในสถานศึกษา ด้วย

การสัมมนาอิงกลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ (Connoisseurship) โดยมีผลการประเมินร่างรูปแบบในภาพรวมพบว่า ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 6 คน คิดเป็นร้อยละ 81.71 เห็นว่า ร่างรูปแบบการส่งเสริมการจัดการศึกษาเพื่อความยุติธรรมทางสังคมในสถานศึกษาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ มีความเหมาะสมและเป็นไปได้ในทางปฏิบัติ ส่วนผู้ทรงคุณวุฒิ 1 คน คิดเป็นร้อยละ 14.29 เห็นว่า มีความเหมาะสมแต่ต้องปรับปรุง โดยให้ข้อเสนอแนะว่า ในร่างรูปแบบไม่ต้องใส่หมายเลขเนื่องจากแต่ละองค์ประกอบไม่ได้เป็นกระบวนการที่ต่อเนื่องกันแต่มีความเกี่ยวเนื่องสัมพันธ์กัน

สำหรับการพิจารณาความเหมาะสมในแต่ละองค์ประกอบนั้น ผู้ทรงคุณวุฒิทุกคนพิจารณาว่าทุกองค์ประกอบมีความเหมาะสมและเป็นไปได้ในทางปฏิบัติ และได้มีข้อเสนอแนะเพิ่มเติมดังนี้

1. ในองค์ประกอบของการจัดการศึกษาที่สอดคล้องกับบริบททางสังคม ควรเพิ่มประเด็นย่อยการจัดการศึกษาให้มีความสอดคล้องกับแผนยุทธศาสตร์ชาติ และ ยุทธศาสตร์กระทรวงศึกษาธิการเพื่อให้สอดคล้องกับวิสัยทัศน์ชาติ
 2. ในองค์ประกอบของการพัฒนาประสิทธิภาพการบริหารจัดการในองค์ประกอบย่อย ควรเพิ่มเรื่องการส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา และบูรณาการการทำงานของหน่วยงานทางการศึกษา ของกระทรวงศึกษาธิการในพื้นที่ สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ และควรเพิ่มเรื่องการพัฒนาผู้บริหารสถานศึกษาให้มีความรู้ความเข้าใจในเรื่องพหุวัฒนธรรมและ ความยุติธรรมทางสังคม
 3. ในองค์ประกอบของการสร้างเสริมโอกาสทางการศึกษา ควรดูแลครอบคลุมเด็กทุกประเภท เด็กพิการ เด็กด้อยโอกาส เด็กที่มีความสามารถพิเศษ รวมทั้งเด็กปกติ และควรเพิ่มประเด็นย่อยเรื่องการระวังป้องกันยาเสพติดให้โทษ
 4. ในองค์ประกอบของการพัฒนาศักยภาพผู้เรียนในเรื่องการเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันควรเพิ่มเรื่องการส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถคิดค้นและพัฒนานวัตกรรม
 5. ในองค์ประกอบของการส่งเสริมการจัดการศึกษาเพื่อความเป็นพลเมือง ควรเพิ่มเติมการให้ความรู้เรื่องทักษะการจัดการความขัดแย้ง ทักษะการทะเลาะ และการยืนยันสิทธิ
 6. ในองค์ประกอบของการส่งเสริมให้มีการยอมรับทางวัฒนธรรมควรปรับจากคำว่า “การส่งเสริมให้เกิดการยอมรับทางวัฒนธรรม” เป็น “การส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้และทักษะทางวัฒนธรรม” และควรเพิ่มเติมประเด็นย่อยในเรื่องการสร้างประสบการณ์ให้รู้จักยอมรับความแตกต่าง
- หลังจากการจัดสัมมนาอิงกลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิแล้วผู้วิจัยได้พิจารณาปรับปรุงแก้ไขและเพิ่มเติมทั้งในส่วนที่เป็นประเด็นหลัก ประเด็นรอง และประเด็นย่อยของร่างรูปแบบการส่งเสริมการจัดการศึกษาเพื่อความยุติธรรมทางสังคมแล้วนำเข้าสู่การสนทนากลุ่ม (Focus group) ต่อไป

3.3 การสนทนากลุ่ม (Focus group)

ในหัวข้อนี้ผู้วิจัยจะได้นำเสนอผลการสนทนากลุ่ม โดยผู้บริหารสถานศึกษา ศึกษานิเทศก์ และครูวิชาการ รวม 12 คน เพื่อพิจารณาร่างรูปแบบการส่งเสริมจัดการศึกษาเพื่อความยุติธรรมทางสังคมในสถานศึกษาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ที่ได้ปรับปรุงเพิ่มเติมในขั้นตอนการสัมมนาอิงกลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อยืนยันว่าร่างรูปแบบดังกล่าว มีความเหมาะสมสามารถนำไปสู่การปฏิบัติจริงในสถานศึกษาได้หรือไม่ควรปรับปรุงเพิ่มเติมอย่างไร โดยผลการสนทนากลุ่มพบว่าผู้ร่วมสนทนากลุ่มทุกคนมีความเห็นว่าร่างรูปแบบการส่งเสริมการศึกษาเพื่อความยุติธรรมทางสังคมสามารถนำไปใช้ได้จริงในสถานศึกษาซึ่งมีรายละเอียดดังภาคผนวก ข สำหรับรายละเอียดในแต่ละองค์ประกอบ ผู้ร่วมสนทนากลุ่มได้เสนอแนะเพิ่มเติมดังนี้

1. ในภาพรวมของรูปแบบน่าจะเพิ่มรายละเอียดหรือขั้นตอนของรูปแบบให้ชัดเจนมากขึ้นให้เห็นกระบวนการหรือขั้นตอนของรูปแบบ
 2. ในองค์ประกอบของการพัฒนาประสิทธิภาพการบริหารจัดการ ควรเพิ่มประเด็นการส่งเสริมให้ผู้บริหารมีภาวะผู้นำทางวิชาการ ประเด็นการพัฒนาครูให้เข้าความเป็นพหุวัฒนธรรม สมรรถนะในการบริหารจัดการชั้นเรียนของครู และควรเพิ่มประเด็นการพัฒนาระบบการนิเทศติดตามมาตรฐาน การจัดการศึกษา
 3. ในองค์ประกอบของการสร้างเสริมโอกาสทางการศึกษาให้ปรับภาษาจาก “การเรียนรู้ร่วม” เป็น “การเรียนรู้รวม” และเพิ่มเติมประเด็นการส่งเสริมนักเรียนที่มีความต้องการพิเศษ
 4. ในองค์ประกอบของการสนับสนุนทรัพยากรทางการศึกษาอย่างเสมอภาคและเท่าเทียม ควรเพิ่มเติมแนวทางในการดำเนินการในโรงเรียนให้ชัดเจน
 5. ในองค์ประกอบของการพัฒนาศักยภาพผู้เรียน ควรเพิ่มเติมในประเด็นเรื่องคุณธรรม จริยธรรมควบคู่กับวิชาการ การเตรียมผู้เรียนเพื่อรองรับยุคปัญญาประดิษฐ์ ควรปรับคำว่า “สมรรถนะเพื่อการแข่งขัน” เป็น “สมรรถนะในการดำรงชีวิตในศตวรรษที่ 21 และควรเพิ่มเติมประเด็นการพัฒนาผู้เรียนให้เป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้
 6. ในองค์ประกอบของการส่งเสริมการจัดการศึกษาเพื่อความเป็นพลเมือง ควรเพิ่มเรื่องการสร้างเสริมความเข้มแข็งในกระบวนการประชาธิปไตยในโรงเรียน
 7. ในองค์ประกอบของการส่งเสริมให้มีการยอมรับทางวัฒนธรรม ควรให้ผู้เรียนเรียนรู้และเข้าใจความเชื่อพื้นฐานของแต่ละศาสนา และมีทักษะในการปฏิบัติตามหลักศาสนาที่นับถือ
- หลังจากที่ได้นำร่างรูปแบบการส่งเสริมการจัดการศึกษาเพื่อความยุติธรรมทางสังคมในสถานศึกษาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ เข้าสู่การพิจารณาความเหมาะสมและความเป็นไปได้ในการนำไปสู่การปฏิบัติ การสนทนากลุ่ม (Focus group) ผู้วิจัยได้นำผลการพิจารณาและข้อเสนอแนะมาสังเคราะห์ร่วมกับอาจารย์ที่ปรึกษา และได้ปรับปรุงเพิ่มเติมดังภาคผนวก ฉ

3.4 รูปแบบการส่งเสริมการจัดการศึกษาเพื่อความยุติธรรมทางสังคมในสถานศึกษาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

จากคำถามการวิจัยที่ว่ารูปแบบการส่งเสริมการจัดการศึกษาในสถานศึกษาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ควรเป็นอย่างไร ผู้วิจัยได้ศึกษาวิจัยและขอเสนอรูปแบบการส่งเสริมการจัดการศึกษาเพื่อความยุติธรรมทางสังคมในสถานศึกษาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ซึ่งได้มาจากการสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษา และครูวิชาการ ของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ เป็นการสร้างรูปแบบจากมุมมองของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษา และปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นจริงในสถานศึกษา ผู้วิจัยได้นำข้อมูลมาวิเคราะห์ ด้วยเทคนิคการวิเคราะห์จากทฤษฎีฐานราก (Grounded theory technique) และมาสร้างเป็นองค์ประกอบการส่งเสริมการจัดการศึกษาเพื่อความยุติธรรมทางสังคมในสถานศึกษาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ประกอบด้วย 7 องค์ประกอบ นำมาสร้างเป็นรูปแบบการส่งเสริมการจัดการศึกษาเพื่อความยุติธรรมทางสังคมในสถานศึกษาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ผ่านการเสนอแนะจากอาจารย์ที่ปรึกษา การพิจารณาความเหมาะสมและเป็นไปได้ ของผู้ทรงคุณวุฒิ ที่เป็นผู้บริหารการศึกษา และคณาจารย์ในมหาวิทยาลัย และผ่านการพิจารณาความเหมาะสมในการนำไปใช้ได้จริงจากผู้ที่มีส่วนในการนำไปสู่การปฏิบัติ ได้แก่ผู้บริหารสถานศึกษา ครูวิชาการโรงเรียน และศึกษานิเทศก์ จนได้รูปแบบการส่งเสริมการจัดการศึกษาเพื่อความยุติธรรมทางสังคมในสถานศึกษาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ดังภาพประกอบ 4

ภาพประกอบ 4 : รูปแบบการส่งเสริมการจัดการศึกษาเพื่อความยุติธรรมทางสังคมในสถานศึกษาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

จากภาพประกอบ 4 รูปแบบการส่งเสริมการจัดการศึกษาเพื่อความยุติธรรมทางสังคมในสถานศึกษาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้เป็นรูปแบบเชิงอธิบาย (Semantic model) ที่มีโครงสร้างความคิดที่สัมพันธ์กัน ซึ่งมีหลักคิดที่สำคัญคือการมุ่งเน้นความเสมอภาคของการจัดการศึกษาบนพื้นฐานของความแตกต่าง ประกอบด้วย 7 องค์ประกอบ คือ 1) การจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับบริบททางสังคม 2) การพัฒนาประสิทธิภาพการบริหารจัดการ 3) การสร้างเสริมโอกาสทางการศึกษา 4) การสนับสนุนทรัพยากรทางการศึกษาอย่างเสมอภาคและเท่าเทียม 5) การพัฒนาศักยภาพผู้เรียน 6) การส่งเสริมการจัดการศึกษาเพื่อความเป็นพลเมือง 7) การส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้และทักษะทางวัฒนธรรม

รูปแบบการส่งเสริมการจัดการศึกษาเพื่อความยุติธรรมทางสังคมในสถานศึกษาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ได้อยู่ภายใต้หลักการสำคัญ ดังนี้

1. ความเสมอภาคในการจัดการศึกษา

หมายถึงการจัดการศึกษาให้ผู้เรียนทุกคนมีสิทธิและโอกาสในการรับบริการการศึกษามีคุณภาพบนพื้นฐานแห่งความแตกต่างกันโดยไม่มีข้อจำกัด ด้านเชื้อชาติ ศาสนา ภาษา ถิ่นกำเนิด และ เพศสภาพ

2. บริบททางการศึกษาของสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

บริบทสามจังหวัดชายแดนภาคใต้หมายถึงสถานศึกษาที่ตั้งอยู่ในจังหวัดเขตพื้นที่ภาคใต้ของประเทศไทย ซึ่งได้แก่ จังหวัดปัตตานี ยะลา และนราธิวาส ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีอัตลักษณ์เฉพาะ มีความแตกต่างจากพื้นที่ส่วนอื่นของประเทศ ทั้งทางด้าน ศาสนา ภาษา วัฒนธรรมประเพณี และวิถีการดำเนินชีวิต

Prince of Songkla University
Pattani Campus